

Riksdagens protokoll.

1978/79:152

22 maj 1979

Debatter m. m.

Tisdagen den 22 maj

Svar på frågor:

1978/79:531 av Thure Jadestig (s) om bekämpandet av narkotika- brottsligheten	3
1978/79:532 av Rune Torwald (c) om bekämpandet av narkotika- brottsligheten	3
1978/79:550 av Inger Lindquist (m) om åtgärder för att bekämpa narkotikabrottsligheten i Göteborg	3
1978/79:529 av Paul Jansson (s) om sysselsättningen i Karlsborg	11
1978/79:530 av Gunilla André (c) om sysselsättningen i Karls- borg	11
1978/79:534 av Torsten Karlsson (s) om åtgärder för att bibehålla sysselsättningen vid Luxor Industri AB	11
1978/79:538 av Ingvar Svanberg (s) om vidareförädlingen vid ASSI:s anläggningar	19
1978/79:555 av Sture Ericson (s) om vidareförädling vid ASSI:s anläggning i Frövi	19
1978/79:533 av Lilly Bergander (s) om förläggning av statliga verk till Haninge och Nynäshamns kommuner	23
1978/79:548 av Knut Wachtmeister (m) om bestämmelserna angående registrering av valutaköp	25
Förstärkt skydd för fri- och rättigheter m. m.	27
Ändring i datalagen	60
Fördjupad företagsdemokrati i kommuner och landstings- kommuner	79
Åtgärder mot krångel och onödig byråkrati	83
Kravet på barnomsorgsplaner	111
Trafiksignaler för gående	114
Uppskov med behandlingen av motion om flottningen i Ånger- manälven	119

Tisdagen den 22 maj

Konstitutionsutskottets betänkanden

1978/79:39 om förstärkt skydd för fri- och rättigheter m. m.	27
1978/79:37 om ändring i datalagen	60
1978/79:36 om lokala organ i kommunerna	79
1978/79:38 om fördjupad företagsdemokrati i kommuner och landstingskommuner	79
1978/79:40 om ändring i rikets indelning i kommuner, landstingskommuner och församlingar, m. m.	83
1978/79:35 om åtgärder mot krångel och onödig byråkrati m. m.	83

Justitieutskottets betänkande

1978/79:35 om ändring i lagen om TV-övervakning	111
---	-----

Lagutskottets betänkande

1978/79:21 om ändring i utsökningslagen	111
---	-----

Socialutskottets betänkande

1978/79:40 om åtgärder mot krångel och onödig byråkrati m. m.	111
---	-----

Trafikutskottets betänkanden

1978/79:25 om trafiksignaler för gående.	114
1978/79:26 om uppskov med behandlingen av vissa ärenden	119

Tisdagen den 22 maj

Kl. 10.30

Förhandlingarna leddes till en början av förste vice talmannen.

§ 1 Justerades protokollet för den 14 innevarande månad.

§ 2 Om bekämpandet av narkotikabrottsligheten

Justitieministern SVEN ROMANUS erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara

dels *Thure Jadestigs* (s) och *Rune Torwalds* (c) den 9 maj anmälda frågor, 1978/79:531 resp. 532,

dels *Inger Lindquists* (m) den 11 maj anmälda fråga, 1978/79:550,

och anförde:

Herr talman! Thure Jadestig har frågat mig vilka åtgärder jag avser att vidta för att förstärka möjligheterna att mer effektivt komma till rätta med den grova narkotikabrottsligheten. Rune Torwald har frågat mig vilka åtgärder som kommer att vidtas för att ställa erforderliga utredningsresurser till berörda åklagares förfogande, så att inte någon av utredningsskäl undgår upptäckt av begånget narkotikabrott. Slutligen har Inger Lindquist frågat mig om jag anser att den rådande situationen vid Göteborgspolisens narkotikarotet är sådan att det är påkallat att vidta åtgärder från min sida och i så fall vilka åtgärder jag ämnar vidta.

Alla frågorna har ställts mot bakgrund av en omfattande narkotikahärva som polisen nyligen har avslöjat i västra Sverige.

Jag besvarar frågorna i ett sammanhang.

Jag vill först understryka att, på förslag av både den nuvarande regeringen och trepartiregeringen, polisen har tilldelats betydande förstärkningar i kampen mot narkotikabrottsligheten. Polisen tillfördes såfunda den 1 juli 1978 25 tjänster för narkotikabekämpning. Samtidigt inrättades 22 nya narkotikarotlar på olika håll i landet, bl. a. i Göteborg. På roteln i Göteborg finns 19 tjänster. Därtill kommer 12 polismän som är kommenderade till roteln från ordningspolisen och två tjänstemän från rikskriminalens narkotikarotet. Enligt vad polismästaren i Göteborg har uppgivit finns det inte några vakanser på roteln. Jag kan tillägga att f. n. 300–350 kriminalpolismän i landet uteslutande arbetar med narkotikafrågor.

I de senaste budgetpropositionerna har också understrukits att kampen mot narkotikabrottsligheten måste prioriteras.

Ytterligare förstärkningsåtgärder är aktuella både allmänt och i Göteborgs-

*Om bekämpandet
av narkotikabrotts-
ligheten*

*Om bekämpandet
av narkotikabrotts-
ligheten*

regionen. Riksdagen har sålunda nyligen beslutat om medel till polisväsendet för nästa budgetår. Av de polismanstjänster som riksdagen har beviljat medel för kommer 15 att tillföras narkotikarotlarna. Jag avser vidare att föreslå att två nya narkotikarotlar inrättas, en i Uddevalla och en i Östersund. Narkotikaroteln i Uddevalla kommer att medföra en viss avlastning för polisen i Göteborg. Dessutom skall enligt förslaget narkotikaroteln i Göteborg förstärkas avsevärt. Det är avsett att dessa beslut skall komma till uttryck i regleringsbrevet för 1979/80.

Från överåklagaren i Göteborgs åklagardistrikt har jag erfarit att flera åklagare arbetar med de aktuella utredningarna och att, om det behövs, ytterligare åklagare kan ställas till förfogande. Behov föreligger enligt överåklagaren inte av hjälp utifrån.

Det är min uppfattning att de många avslöjanden av narkotikabrott som nu sker runt om i Sverige är ett resultat av de satsningar som redan har gjorts. De vidare insatser som jag har aviserat är ägnade att ytterligare effektivisera kampen mot narkotikabrottsligheten. Några åtgärder därutöver är inte omedelbart aktuella, men jag följer självfallet utvecklingen noga.

THURE JADESTIG (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret.

Det som sägs i svaret synes stå i motsatts till vad socialministern sade i en interpellationsdebatt i torsdags med förutvarande statsrådet Rune Gustavsson. Socialministern framhöll då: "Enligt dessa bedömningar har inga påtagliga förändringar i missbruksläget inträffat under det senaste halvåret." Socialministern konstaterade också att narkotikamissbruket enbart är koncentrerat till Storstockholmsområdet och Malmö-Lundregionen.

Detta förefaller mig vara en mycket grov felbedömning, något som också justitieministern faktiskt har bekräftat i dag. De tre ledamöter som ställt frågor i det här ärendet har ju dessutom gjort det med anledning av situationen i Västsverige.

Trots att det inte direkt framgår av svaret synes emellertid regeringens linje vara att inga åtgärder kommer att vidtas förrän man tagit del av den statistik som kommer att redovisas av utredningen om narkotikamissbrukets omfattning, den s. k. UNO-utredningen. Men dessförinnan hinner många missbrukare avlida. Trots att jag är en av tillskyndarna bakom UNO-utredningen tycker jag inte att vi i det här sammanhanget har tid att vänta på resultatet av den.

Situationen är i dag väsentligt försämrad.

För det första räknar man från polisens och sjukhusens sida med att en missbrukare avlider varje vecka till följd av heroinöverdos, ett nytt fenomen som medfört en stark ökning av antalet stormissbrukare.

För det andra talar man i rapporter från hela Sverige om narkotikahärvor – jag tänker då inte minst på det som nu kommit fram i Västsverige.

För det tredje verkar det som om det här är fråga om narkotikasyndikat som är organiserade med internationell anknytning, vilket polismästaren i Göteborg har redovisat såväl i dagspress som i massmedia i övrigt. Det finns

tendenser, herr statsråd, som pekar på att Sverige kan vara ett av de centrala länderna i den internationella handeln, och det är väldigt olyckligt.

För det fjärde är den lägesbedömning som gjorts av regeringen inte realistisk. Enligt polismästaren i Göteborg rör det sig nämligen bara inom Göteborgsområdet om 20 000 missbrukare.

I min fråga efterlyser jag åtgärder för att hårt och konsekvent bekämpa den grova narkotikabrottsligheten. Jag anser med andra ord att åtgärder måste vidtas för att komma åt dem som med kapital understödjer införseln av drogerna. Bakom den införseln står inte den enskilde narkomanen – han är oväsentlig i det här sammanhanget – utan det gör de som omfattas av den skumma ekonomiska moral som har samband med den grövre ekonomiska brottsligheten och som vi kan återfinna också inom den ”erkända” samhällskretsen. Det är på det området, herr statsråd, som insatserna måste göras.

RUNE TORWALD (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret.

I västsvensk press redovisades för några veckor sedan att polisen lyckats spränga två narkotikaligor med Göteborg resp. Vänersborg som bas. Göteborgskriminalen anger att 143 personer är inblandade och att 76 har häktats. I Vänersborg skulle det röra sig om ett 60-tal, varav 14 är häktade.

Detta ställer naturligtvis oerhört stora krav på polisens utredningsresurser. Länsåklagare, rikspolisstyrelsen och i sista hand regeringen måste se till att tillräckliga resurser ställs till förfogande, så att det blir möjligt att gå till botten med de här härvorna. Det får inte bli så att smarta spindlar i nätet slinker undan tillsammans med åtskilliga langare och kurirer därför att utredningarna inte hinner fullföljas, så att det rättsliga efterspelet blir lidande på grund av ofullständiga förhör eller bristande bevismaterial.

Det mest bekymmersamma med de nu avslöjade narkotikaligorerna är att de ger ovedersägliga bevis för vilket ohyggligt tryck missbrukare och ungdomar är utsatta för. Enligt polisens beräkningar har det sålts narkotika för bortåt 60 milj. kr. i Göteborg sedan sommaren 1978. Chefen för narkotikaroteln i Göteborg, Lennart Lindman, framhåller att det finns mellan 10 000 och 12 000 missbrukare i regionen. Det är möjligt att de siffror som polisen för fram delvis kan förklaras av att man här inte bara har räknat med antalet missbrukare som är bosatta i Göteborg, utan att man inbegripit även de missbrukare inom Göteborgsområdet som dras dit för att där skaffa sig amfetaminet.

Kammaråklagare Göran Friberg uttalade nyligen att det borde vara mer angeläget att räkna langare än att räkna narkomaner. Göran Friberg har också sagt:

”Avslöjandet av de här ligorna är bara skummet på ytan, vi skulle kunna plocka in hundra, kanske flera hundra narkotikabrottslingar till om vi bara hade resurser. – – – Man känner sig nästan maktlös. Vi har misstankar mot stora män, finansärer som finns i bakgrunden, de som gör de stora pengarna. Men sådana tar man inte på en dag – det behövs långa utredningar för att

*Om bekämpandet
av narkotikabrotts-
ligheten*

knyta dem till brottet, och till det räcker inte resurserna!"

Mot denna bakgrund blir man kanske litet förvånad när statsrådet i svaret säger: "Behov föreligger enligt överåklagaren inte av hjälp utifrån."

I dag kan man i Göteborgs-Posten läsa följande:

"Det är anmärkningsvärt att 'Gudfadern' ", det rör sig här om en langare," fått tillfälle att agera på det här sättet från ett svenskt fängelse, där man trodde att han skulle sitta säker. Jag vill inte påstå att man brustit i kontroll på Skogome, men den här händelsen aktualiserar åter de krav man bör ställa, att en person som dömts för grova narkotikabrott måste sättas under helt annan och säkrare bevakning."

Även narkotikapolisen är irriterad och kommissarie Björck säger:

"Det borde vara en självklarhet att all kontakt med yttervärlden skulle kontrolleras när det gäller sådana här personer. Men det är fritt fram för telefon och ingen visitation när besökande lämnar fängelset. Kriminalvårdsstyrelsen måste ta itu med det här problemet."

INGER LINDQUIST (m):

Herr talman! Jag tackar justitieministern för svaret.

Som vi alla vet är situationen rätt alarmerande. Särskilt åklagare och poliser har vid upprepade tillfällen påtalat förhållandena. Man arbetar med spaning m. m. så mycket man hinner. Vi vet emellertid att arbetet är mycket tidsödande och kräver stora personalinsatser. Narkotikabrottslingarna använder förslagna metoder, och det finns förgreningar utomlands. De här personerna har också stora resurser och möjligheter att dölja sin brottslighet. Ansvariga åklagare och poliser anser att politikerna helt har missbedömt situationen.

I Göteborg har antalet tjänster inom narkotikaroteln varit oförändrat sedan den 1 januari 1969. Varje år har det gjorts framställningar om förstärkningar, men varje gång har det blivit avslag. Vi vet vad narkotikabruket drar med sig. Följderna blir olika slags brottslighet, t. ex. stöld, rån och häleri, och miljontals kronor omsätts. Detta är illa nog, men värst är att människor lockas in i narkotikamissbruket. Vi vet, i varje fall vet jag, att många unga kvinnor prostituerar sig för att få pengar till narkotika. Vi vet också att narkotikaförsäljarna lockar unga människor, som sedan sitter ohjälpligt fast i sitt missbruk. Hur kan vi inför dem försvara att vi inte har gjort allt för att hindra dem att förfalla till missbruk? Jag tycker att vår passivitet och på något sätt halva accepterande av narkotikamissbruket som en del av vardagslivet är ytterst skrämmande. Vi ser olyckliga människor runt omkring oss, för de är olyckliga. Och vi går t. o. m. förbi människor som ligger halvt medvetslösa. Vi brister i medmänsklighet och ansvarskänsla för de här människorna.

Ett sätt att ingripa är att ge polisen resurser, så att den kan fullgöra sitt arbete på det sätt som den önskar. Det har vi råd med. Men vi har inte råd med att låta unga människor lockas in i missbruket och förstöras och ofta gå en för tidig död till mötes. Här måste vi politiker ta vårt ansvar, och jag väddar till justitieministern att vidta extraordinära åtgärder för att rädda de här människorna.

Moderata samlingspartiet har som enda parti i riksdagen sagt att det borde tillsättas flera polismanstjänster. Hade man följt vårt förslag, skulle situationen i dag ha varit mycket bättre. Jag vill fråga justitieministern, som i sitt svar antyder att det skall bli förstärkningar i Göteborgsområdet, där, såvitt jag vet, styrkan har varit oförändrad sedan den 1 januari 1969: Vilka förstärkningar kommer Göteborg att få, och vilka åtgärder i övrigt tänker justitieministern vidta?

Justitieministern SVEN ROMANUS:

Herr talman! Jag vill säga till Thure Jadestig att det är polisens målsättning när det gäller bekämpande av narkotikabrottsligheten att insatserna skall inriktas framför allt dels mot personer som fungerar som finansierare, beställare eller mottagare av narkotikapartier, dels mot personer som utomlands framställer, lagrar eller tar befattning med narkotika för att få illegal införsel till Sverige av denna. Det är i syfte att denna bekämpning skall gå bättre som vi har inrättat de särskilda narkotikarotlarna. Det gör att arbetet på detta område får fastare former, och det underlättar samarbetet mellan olika distrikt i landet. Dessutom har vi stationerat en polisman i Haag och en i Bangkok för att bättre kunna följa utvecklingen på det internationella planet. Det har skett inom ramen för Interpols verksamhet.

I samband med nämnda åtgärder sker ett mycket nära samarbete inom polisen över huvud taget i landet. Den samordningen sker genom rikskriminalen. Vidare sker ett mycket nära samarbete mellan åklagare och polis. Överåklagaren har meddelat att man från åklagarmyndigheternas sida tar mycket aktiv del i polisens förundersökningsverksamhet rörande narkotikabrottslighet. Det är bl. a. i det syftet som det är tänkt att man i slutet av denna månad skall ha ett sammanträffande mellan åklagarmyndigheterna i Stockholm, Göteborg och Malmö för att planera bättre samarbete och nya initiativ.

THURE JADESTIG (s):

Herr talman! Jag noterar med tillfredsställelse det senaste inlägget av statsrådet, där han går in på frågan om kampen i det internationella perspektivet. När det gäller de internationella narkotikasyndikaten, som synes börja få fotfäste i vårt land, speciellt i Västsverige, är det inget tvivel om att vår metod och vår strategi är otillräckliga. För att vi skall kunna klara av att bekämpa den internationella brottsligheten måste samhällets resurser byggas ut. Viss erfarenhet skulle vi nog kunna utvinna från andra länder, som har betydligt större erfarenheter än vi, men det behövs tuffa metoder om man skall bekämpa den ekonomiska brottsligheten, där narkotikan är en av de ekonomiska delarna. Bakom fasaden finns nämligen inte enbart den enskilde narkomanen. Han är inte den stora boven. Det här gäller inte dem som finns på Sergels torg och andra torg runt om i vårt samhälle, utan den här brottsligheten är inneklad i det svenska samhället. Det rör sig om skumma individer, kanske de t. o. m. finns i samhällets erkänt innersta krets.

Det finns ett samband mellan narkotikainförsel och den grova eko-

*Om bekämpandet
av narkotikabrotts-
ligheten*

nomiska brottsligheten, där vi har valuta- och skattefifflare. Hur väl skyddade de än synes vara måste vi få fram dem till dagsljuset. Det är här det behövs samhälleliga insatser – inte bara av polisen. Vidare får inte sekretessbestämmelser och liknande utgöra ett hinder för att snabbt reda ut den här brottsligheten. Kommer vi nämligen inte i kontakt med den grova brottsligheten, då får vi oerhörda problem i vårt samhälle i framtiden.

RUNE TORWALD (c):

Herr talman! Det är ju bra att det har vidtagits en hel del åtgärder på det här området under senare tid, efter år av passivitet. Den socialdemokratiska regeringen vilseleddes under lång tid av narkotikaliberalerna, kanske framför allt inom RFHL, och nonchalerade detta problem. Jag deltog i många debatter i början och i mitten av 1970-talet utan att vinna någon förståelse för att det behövdes kraftfulla ingripanden.

För att klara problemet krävs en skärpt inställning från samtliga instanser. Inhumana langare måste berövas sådana allmänhumant motiverade förmåner under häktnings- och fängelsetiden som relativt fri tillgång till telefon, besöksrätt och annat. Annars kommer de ju att fortsätta med sin smutsiga hantering även under fängelsetiden, på det sätt som nu har redovisats och varav framgår att en av storlangarna i Göteborgsområdet har lyckats med att från fängelset distribuera ett kilo amfetamin till sina kunder. Det är naturligtvis orimligt. Man förvånas inte över att kriminalare och andra som sysslar med dessa frågor tycker att det är bedrövligt ställt.

Jag vädjar också till justitieministern och till justitiedepartementet att noggrant följa upp att utredare och åklagare i Göteborgs- och Vänersborgs-områdena får de resurser som behövs. Det får inte i efterhand kunna göras gällande att man på grund av bristande resurser varit tvungen att släppa olika storlangare. Myndigheterna måste få allt vad som behövs i form av utredningsresurser för att vi skall kunna klämma åt topparna inom denna hantering.

INGER LINDQUIST (m):

Herr talman! Jag vet att poliser, åklagare och domstolar gör ett utmärkt arbete på det här området, men då är det också viktigt att de får förstärkningar när de begär det och att politikerna verkligen stöttar dem i deras betydelsefulla arbete.

Jag fick inte svar på de frågor jag ställde till justitieministern. Det är väl ändå så att polisen i Göteborg inte har fått några förstärkningar sedan 1969. Vilka förstärkningar är det som man nu skall få? Jag tog också upp en mänsklig aspekt av narkotikamissbruket, som jag tycker ofta kommer bort i debatten, och jag skulle önska att justitieministern ville svara på den fråga som jag ställde från den utgångspunkten. Vad tänker justitieministern göra åt detta?

Det skulle vidare i vad gäller langarna vara intressant att veta, om justitieministern tänker vidta några åtgärder mot dessa. Jag tror att det behövs strängare åtgärder på den punkten.

Justitieministern SVEN ROMANUS:

Herr talman! Det är riktigt, som Inger Lindquist säger, att någon direkt förstärkning inte har skett beträffande polismanstjänsterna vid narkotikaroteln i Göteborg. Däremot är två polismän från rikskriminalen verksamma på narkotikaroteln. Orsaken till att det inte skett någon direkt förstärkning i Göteborg är att roteln redan tidigare var relativt stor och att därför andra delar av landet har kommit i första hand. Det förhållandet att narkotikabekämpningen i de omkringliggande områdena blir förstärkt inverkar dock indirekt även på arbetet i Göteborg.

Herr talman! Jag kan tillägga att den förstärkning som avses ske vid roteln i Göteborg kommer att tas upp i regleringsbrevet för nästa budgetår, som framläggs i juni.

THURE JADESTIG (s):

Herr talman! Kollegan Rune Torwald menade att man under den socialdemokratiska regeringstiden inte vidtog några som helst åtgärder på detta område och att det missbruk som vi i dag möter är en följd härav. Jag tycker egentligen att Inger Lindquists fråga till statsrådet med anledning av att polisen i Göteborg inte har fått någon förstärkning på detta område sedan 1969 är tillräckligt klarläggande – trepartiregeringen och folkpartiregeringen har över huvud taget inte agerat i dessa frågor. Det går nämligen att komma åt den organiserade brottsligheten inom narkotikaområdet. Det visas av de erfarenheter som vi fick 1969 och 1970 och som bl. a. bekräftas av professor Bejerots stickprovsundersökning. Då minskade missbruket mycket starkt tack vare de kraftfulla åtgärder som vidtogs. Denna polisoffensiv i kombination med åtgärderna i det socialdemokratiska regeringsprogrammet från 1968 gav alltså betydande framgångar. Däremot erkänner jag gärna att denna offensiv borde ha fortsatt än kraftigare, men den har nu i stället försvagats, och det beklagar jag.

INGER LINDQUIST (m):

Herr talman! Jag tycker ändå att det är rätt anmärkningsvärt att denna narkotikarotel i Göteborg inte har fått någon förstärkning sedan 1969. Nu är det faktiskt så att trepartiregeringen inte har suttit sedan 1969, så det går väl ut över alla regeringarna.

Det har i år hittills varit minst 150 anhållna och 80 häktade från den här roteln. Nu är det 45 som sitter häktade. Jag vet att justitieministern väl känner till hur arbetsamt det är att ha med narkotikabrottslingar att göra. De erkänner aldrig mer än de överbevisas om, och de tar lätt tillbaka det som de en gång har erkänt.

Nu är detta vad som hänt tidigare, men jag tycker att det visar att det är synnerligen viktigt att vi för framtiden verkligen ger förstärkningar, och jag hoppas det blir effektiva förstärkningar som justitieministern tänker ge Göteborgspolis.

Tisdagen den
22 maj 1979

*Om bekämpandet
av narkotikabrotts-
ligheten*

RUNE TORWALD (c):

Herr talman! Det är bra att justitieministern lovar att man i budgetarbetet skall beakta de här frågorna, men det är minst lika viktigt att vi just nu i det akuta skedet följer upp i vad mån åtgärder behöver vidtas på utredningssidan, som jag tidigare framhöll.

Det finns väl också anledning hoppas att förre socialministern Rune Gustavssons åtgärdsprogram på detta område skall få effekt på sikt. Men tyvärr är det den aktuella situationen som är den besvärliga.

Beklagligtvis var det en stor passivitet i början på 1970-talet. Det är nog riktigt att det 1968 gjordes en insats som var berömvärd, men sedan fick den sortens insatser stå tillbaka för de insatser av överslätande typ som RFHL förordade.

Justitieministern SVEN ROMANUS:

Herr talman! Jag vill upprepa vad jag sade i mitt första svar, nämligen att polisen varje år har tillförts nya tjänster som är speciellt avdelade för narkotikabekämpningen över hela landet. Det blir ytterligare tillskott den 1 juli, och det är det som kommer att regleras i regleringsbrevet.

Vidare har vi etablerat internationella kontakter i Haag och Bangkok. Vi har vidtagit omfattande åtgärder inom kriminalvården. Sammantaget har det under de tre senaste åren satsats mycket på narkotikabekämpningen. Dessutom pågår det ett mycket intensivt samarbete på detta område.

Vad som särskilt gäller Göteborg är att där har narkotikaroteln tidigare varit gott försedd, och därför har tilldelning inte i första hand skett där. Men arbetet med narkotikabekämpningen sammanhänger ju över hela landet. Det innebär att arbete som bedrivs i andra delar av landet kommer även Göteborg till godo.

INGER LINDQUIST (m):

Herr talman! Jag medger gärna att justitieministern har tagit många lovvärda initiativ på detta område. Men jag tycker ändå att det inte har varit tillräckligt, eftersom någon förändring inte har skett sedan 1969 och man hela tiden har begärt att få förstärkningar.

Sedan är det också så att vissa städer kan vara besvärligare än andra. Göteborg är i alla fall en hamnstad med internationella kontakter, där det är lätt att föra in narkotika – och det förs ju också in mycket narkotika den vägen.

Jag förlitar mig emellertid på att justitieministern har den prekära situationen i Göteborg helt klar för sig och att vi kommer att få betydande förstärkningar på narkotikaroteln där.

Justitieministern SVEN ROMANUS:

Herr talman! Jag tycker att det verkar rätt egendomligt när man säger att förhållandena är så dåliga på det här området i Göteborg, där man just har gjort ett mycket förnämligt kap och alltså avslöjat en stor härva av narkotikabrottslingar.

Inom Göteborg finns det inga klagomål från åklagarväsendet på att man inte skulle kunna klara sina uppgifter, och det finns inte några önskemål om förstärkningar. Inom polisdistriktet har polisen vidare goda möjligheter att ytterligare förstärka narkotikaroteln, om det skulle behövas, och i sista hand kan rikspolisstyrelsen se till att det blir en förstärkning.

Sedan kommer alltså den 1 juli den förstärkning som jag har talat om.

RUNE TORWALD (c):

Herr talman! Justitieministern kommenterade inte det förhållande som just i dag hade blivit känt, dvs. att en intern hade lyckats att via sina kanaler distribuera ett helt kilo amfetamin till sina kunder. Hur tänker man ta tag i det problemet?

INGER LINDQUIST (m):

Herr talman! Jag började ett av mina debattinlägg just med att säga att jag vet att ett alldeles utmärkt arbete utförs hos polis, åklagare och domstolar i Göteborg på det här området, så det är inte den saken som det nu är fråga om. Men jag vet också att man inte kan hålla på att spana som man själv vill trots att man alltså har spår som tyder på att det finns en betydande brottslighet och trots att man vet hur man, om man bara får personal, skall klara upp detta. Jag menar att det är ytterst otillfredsställande att polisen inte har fått den personalförstärkning som den själv har begärt.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 3 Om sysselsättningen i Karlsborg och Motala

Industriministern ERIK HUSS erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara

dels *Paul Janssons* (s) och *Gunilla Andrés* (c) den 8 maj anmälda frågor, 1978/79:529 resp. 530,

dels *Torsten Karlssons* (s) den 9 maj anmälda fråga, 1978/79:534,

och anförde:

Herr talman! Paul Jansson har frågat mig om jag anser det rimligt att Karlsborgs kommun skall drabbas av en åderlåtning på civila arbetsplatser och vilka åtgärder jag är beredd att vidta för att motverka en sådan utveckling i Karlsborg samt vilka alternativa sysselsättningar som kan erbjudas de drabbade om Luxors aviserade planer genomförs.

Gunilla André har frågat mig om jag är beredd medverka till att sysselsättningen vid Luxors anläggning i Karlsborg upprätthålls i oförändrad omfattning, samt, ifall detta inte är möjligt, om jag är beredd att genom statliga initiativ eller medverkan etablera annan verksamhet i Karlsborg som ger motvarande sysselsättning.

*Om sysselsättning-
en i Karlsborg och
Motala*

Tisdagen den
22 maj 1979

*Om sysselsättning-
en i Karlsborg och
Motala*

Torsten Karlsson har frågat mig om regeringen är beredd att gå in med insatser så att de Luxorsanställda som kan bli aktuella för friställning får behålla sina anställningar samt om regeringen är beredd att stödja de förslag till alternativ produktion som verkstadsklubben har förslag till och som kan rädda arbetstillfällena vid företaget.

Jag besvarar frågorna i ett sammanhang.

Regeringen har nyligen i en proposition till riksdagen lagt fram förslag om statens medverkan i en rekonstruktion av Luxor Industri AB sedan företaget i början av året stått nära en konkurs.

Som framgår av propositionen har Investeringsbanken fått i uppdrag att leda genomförandet av den omstrukturering och de rationaliseringsåtgärder som är nödvändiga för att företaget åter skall kunna bli konkurrenskraftigt och i framtiden drivas vidare utan fortlöpande statligt stöd. Investeringsbanken har bl. a. tillhandahållit ny verkställande direktör i Luxor samt utsett en ny styrelse i bolaget, vilken kommer att ha det yttersta ansvaret för den nämnda rekonstruktionen.

Enligt vad jag erfarit har Luxor nyligen inlett MBL-förhandlingar med de fackliga organisationerna vid företaget rörande förslag om nedläggning av verkstaden i Karlsborg samt friställande av viss personal i Motala. Företagets förslag är baserat på omfattande utredningar, som genomförts sedan rekonstruktionen av Luxor inleddes i februari. I underlaget ingår bl. a. en marknadsbedömning, en försäljningsbudget för de kommande åren, en tillverkningsplan samt en personalplan. Den senare visar att bolaget beräknas ha ett personalöverskott i januari 1980 på ca 290 personer.

Som tidigare framgått är det nödvändigt att omstrukturera och rationalisera Luxors verksamhet för att säkra företagets överlevnad på längre sikt. Detta åskådliggörs bl. a. av att företaget sedan en tid erhållit statligt sysselsättningsstöd för övertalig personal uppgående till 149 personer. Det nu framlagda förslaget speglar företagsledningens bedömning av vilka åtgärder som erfordras. Nu vidtar MBL-förhandlingar mellan företagets ledning och de fackliga organisationerna. I samband därmed kan dessa lämna sina förslag till lösning av företagets problem. En löntagarkonsult kommer att bistå de fackliga företrädarna.

Som bekant har varken regeringen eller ett enskilt statsråd formell möjlighet att ingripa i de pågående förhandlingarna mellan företagsledning och fackliga företrädare inom Luxor.

Låt mig till sist framhålla att jag är väl medveten om den besvärliga situationen på arbetsmarknaden såväl i Karlsborg som i Motala. Om personal inom Luxor skulle komma att friställas sedan förhandlingarna med de fackliga organisationerna avslutats, måste samhället självklart försöka lösa de problem som kan uppkomma, bl. a. genom arbetsmarknadspolitiska insatser. Då denna fråga inte är aktuell för dagen, finns det inte anledning att vid detta tillfälle närmare gå in på vilka slag av insatser som skulle kunna bli aktuella.

PAUL JANSSON (s):

Herr talman! Jag tackar industriministern för svaret, men tyvärr måste jag konstatera att han egentligen inte har svarat på någon av de frågor som jag har ställt.

Den 7 maj offentliggjordes Luxors företagslednings beslut att möta krisen i företaget med betydande personalinskränkningar. I det sammanhanget skulle fabriken i Karlsborg drabbas av en total nedläggning. Detta måste betraktas som nära nog en katastrof för de berörda, inte minst för Karlsborgs kommun som nu lider uppenbar brist på sysselsättning inom civil tillverkningsindustri.

Som jag har framhållit i min fråga är sysselsättningen i Karlsborg nästan helt beroende av den militära verksamheten. Drygt 1 300 personer är för sin utkomst direkt eller indirekt beroende av den militära verksamheten, under det att endast ca 500 personer är sysselsatta inom civil tillverkningsindustri. Det är uppenbart att om Luxors fabrik i Karlsborg läggs ned, drabbar det inte bara 90-talet anställda, huvudsakligen kvinnor; det drabbar också Karlsborgs kommun, vars arbetsmarknadsstruktur ytterligare snedvrids genom denna åderlåtning på civila arbetsplatser.

Jag har frågat industriministern om han anser det rimligt att en sådan utveckling får äga rum i Karlsborg och vilka åtgärder han är beredd att vidta för att motverka den. Vidare har jag frågat vilka alternativa sysselsättningar som kan erbjudas om företagsledningens förslag genomförs.

På ett bekvämt sätt kryper industriministern bakom det förhållandet att varken regeringen eller ett enskilt statsråd kan ingripa i pågående förhandlingar. Det är riktigt. Men en regeringsledamot är i varje fall oförhindrad att ha en uppfattning i sådana här frågor. I detta fall har staten gått in med 175 milj. kr. för att företaget skall kunna rekonstrueras. Då är det väl rimligt att staten också ställer villkor beträffande hur det skall gå till. Eftersom Investeringsbanken har fått detta uppdrag, tycker jag att statsrådet och chefen för industridepartementet skulle kunna ge uttryck för en uppfattning i dessa frågor utan att det behöver betraktas som en inblandning i de förhandlingar som pågår.

Jag vill därför fråga ytterligare: Anser inte statsrådet att det finns anledning att lyssna mer på de anställdas företrädare? De anser sig nämligen inte ha fått den information om företagets situation som de har rätt att kräva. Man har begärt att förhandlingarna skall uppskjutas till efter semesterna. I dag fick jag reda på att man har uppskjutit MBL-förhandlingarna till den 5 juni. Här finns alltså rådrum, och jag tror det skulle vara av värde om industriministern ville ge uttryck för sin personliga uppfattning om hur problemet skall kunna lösas.

GUNILLA ANDRÉ (c):

Herr talman! Jag tackar industriministern för svaret på min fråga.

Det var i augusti 1974 som man i Karlsborgs kommun kände glädje och tillfredsställelse över att Luxor flyttat in i det nya industrihuset. Ansträngningarna att få efterlängtade nya jobb hade lyckats. På sikt ingavs förhopp-

Tisdagen den
22 maj 1979

Om sysselsättningen i Karlsborg och Motala

ningar om att Luxorfabriken skulle sysselsätta 600 personer.

Idag har glädjen förbytt i oro och missmod. De ca 100 anställda kämpar för att få behålla sina jobb. Hotet om en nedläggning av Luxorfabriken är överhängande. Till bilden hör att det är ett 90-tal kvinnor som berörs, kvinnor som av tradition är mer lokalt bundna. I kommunen är förvärvsfrekvensen för kvinnor så låg som 36 %. Möjligheten att få ett annat jobb i Karlsborg är synnerligen liten. Kommunen har haft en negativ sysselsättnings- och befolkningsutveckling under hela 1970-talet. Kommunen är ensidigt beroende av sysselsättningen inom försvaret och förenade fabriksverken. De industriella arbetstillfällena är få. Alla ansträngningar måste därför göras för att Luxorjobben skall vara kvar eller, om det visar sig helt omöjligt, att ersättningsjobb ordnas.

Anledningen till att jag ställt frågan till industriministern är att få klarhet i regeringens inställning till situationen vid Luxoranläggningen i Karlsborg. Vid industriministerns besök i Karlsborg den 23 april gjordes, enligt referat i massmedia, inga uttalanden som kunde inge några förhoppningar om en positiv lösning.

Inte heller dagens svar inger några förhoppningar. Det innehåller en rekapitulation av vad som har hänt och andas uppgivenhet. Statsrådet anför i svaret: "Om personal inom Luxor skulle komma att friställas sedan förhandlingarna med de fackliga organisationerna avslutats, måste samhället självklart försöka lösa de problem som kan uppkomma, bl. a. genom arbetsmarknadspolitiska insatser." Mina följdfrågor är: Är det endast arbetsmarknadspolitiska åtgärder som man från regeringens sida är beredd att vidta, och vad innebär i så fall de? Är inte regeringen beredd att vidta några andra åtgärder?

TORSTEN KARLSSON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka industriministern för svaret, även om det på inget sätt speglar någon vilja till åtgärder mot den situation som råder på arbetsmarknaden i Motala.

Arbetsmarknaden i Motala har vid flera tillfällen varit föremål för aktioner i form av uppvaktningar i industridepartementet. Det har förekommit demonstrationer och uppvaktningar från de fackliga organisationernas sida. Det har också här i kammaren ställts interpellationer och frågor. Länsstyrelsen har i flera sammanhang gjort regeringen uppmärksam på situationen i Motala. Man har bl. a. begärt att 100 milj. kr. skulle ställas till arbetsmarknadens förfogande i Motala för att kunna skapa sysselsättning.

Vi vet att antalet förlorade arbetstillfällen under de tre senaste åren är omkring 2 500. Vi befinner oss nu i en situation där det finns risk för varsel, framför allt då vid Luxor. Det är andra företag som under de senaste veckorna har varslat om nedläggelser. Det betyder att arbetsmarknaden i Motala inte tål fler neddragningar. Motala som industriort är på detta vis i allvarlig fara. Detta har uttalats bl. a. från länsstyrelsens sida och av landshövdingen. Det finns därför anledning att inte bara avvakta, som regeringen hela tiden har gjort. Arbetsmarknadsministern och även industriministern säger ofta: Vi

studerar läget. Vi tänker på Motala. När den stunden kommer får vi nog ingripa. Ungefär sådan är regeringens attityd till den situation vi har – alltså passivitet och förhalande.

Luxor är en unik industri på det sättet att den i sig innehåller många viktiga kvalifikationer och naturligtvis har en framtid inom sin bransch. Det är en hela nationens angelägenhet att slå vakt om den tillverkning som bedrivs där.

Det finns också en annan aspekt på Luxor. När vi i dag talar så mycket om ungdomsarbetslösheten och vikten av att bekämpa den bör det framhållas att Luxor är den viktigaste faktorn i Motalaregionen – ja, inom hela västra länsdelen – när det gäller att bereda de unga arbete. Rekryteringen till det företaget har i första hand skett genom att man anställt ungdomar. Därför är min fråga nu:

Har industriministern för avsikt att mera påtagligt ingripa när det gäller dels Luxor, dels arbetsmarknaden i Motala?

Industriministern ERIK HUSS:

Herr talman! Jag är väl medveten om att Karlsborgs arbetsmarknad domineras av de militära och civilmilitära sysselsättningarna. Jag är också väl medveten om att Motala har mycket avsevärda problem med sin sysselsättning. Om det var så enkelt, att man bara behövde säga att vi skall skaffa alternativ sysselsättning, var vi självfallet redan i gång med det. Men från kommuner och orter runt omkring i landet krävs alternativa sysselsättningar. Det är sådant som tar lång tid att skaffa fram. Antalet oanvända men omedelbart tillämpliga, förträffliga idéer är icke så överväldigande stort.

Här har använts uttrycket att regeringen i denna sak "bara avvaktar". Har de tre talarna glömt bort det som ingen av dem med ett ord berört, nämligen själva utgångspunkten, att vid månadsskiftet januari-februari höll plötsligt hela företaget Luxor med 2 250 anställda på att gå omkull? Vi ingrep blixtnabbt och klarade situationen, dvs. om riksdagen bifaller de anslagsaskanden som har framställts. Vi ordnade upp ledningsförhållandena inom företaget men angav samtidigt att det skulle bli nödvändigt med en fortgående rationalisering. Det är väsentligt för företagets långsiktiga överlevande, vilket är det avgörande för Motala – betydligt mer avgörande än den personalminskning vid Luxor på ungefär 5 % som man nu MBL-förhandlar om.

PAUL JANSSON (s):

Herr talman! Industriministern anser att vi gör det lätt för oss genom att säga att regeringen avvaktar. Vi är medvetna om den insats som gjordes när staten gick in med 175 milj. kr. Men vad jag menar är att staten också rimligen bör ställa krav på företaget, när staten går in med de här medlen. Vi kan hänvisa till varvskrisen i Göteborg. Den var ju av betydligt större dimensioner, men där ställdes kravet att ingen anställd skulle avskedas. Där fick vi en sysselsättningsgaranti för varvsarbetarna ett antal år framåt. Det var tack vare socialdemokratiska insatser i utskottet. Det hade inte industriministern tänkt

Nr 152

Tisdagen den
22 maj 1979

Om sysselsättningen i Karlsborg och Motala

Tisdagen den
22 maj 1979

*Om sysselsättning-
en i Karlsborg och
Motala*

sig att genomföra.

Man talar om att vidta arbetsmarknadspolitiska åtgärder i Karlsborg. Ja, det är gott och väl, men under de senaste åren har vi haft tillräckligt med sådana åtgärder i Skaraborgs län. Vi har inte sedan 1930-talet haft en sådan situation på arbetsmarknaden där att man behövt vidta så många åtgärder som under de senaste två åren. Vi ställer frågan om vi i Karlsborg kan få annan sysselsättning än beredskapsarbeten, omskolning och vidareutbildning. Det är just vad det är fråga om på arbetsmarknaden i Karlsborg, som är så snedvriden f. n.

Det är passiviteten från regeringens sida som vi protesterar emot. Vi har inte underkänt att staten gick in i denna krisbransch, för det var nödvändigt, men industriministern får förlåta mig om jag blir upprörd över att konsekvenserna skall bli sådana att en hel arbetsplats på 100 personer – huvudsakligen kvinnor – skall försvinna i Karlsborg. Några sådana konsekvenser har vi faktiskt inte räknat med, och det är åtgärder mot detta som vi efterlyser. Jag har inte fått svar på en enda fråga. Det är den liberala låtgåpolitiken i detta sammanhang som industriministern praktiserar.

GUNILLA ANDRÉ (c):

Herr talman! Jag har full förståelse för att industriministern inte kan stå här och lova några jobb till Karlsborg. Det var inte heller detta vi begärde, utan min fråga gällde om industriministern är beredd att medverka till att lösa dessa problem.

I Skaraborgs län har vi fått uppfattningen att folkpartiregeringen tar lätt på länets problem, i detta fall problemen i Karlsborgs kommun. Vi grundar den uppfattningen på uttalanden som gjorts av ledande folkpartister vid besök i länet. Jag nämnde tidigare industriministerns besök. Statsminister Ullsten har också vid besök under denna månad förklarat att Skaraborgs län inte skall räkna med att få in några kommuner – då bl. a. Karlsborgs kommun – i de regionalpolitiska stödområdena, något som vi från centerens sida motionerat om. Nu senast gjorde Olle Wästberg i Stockholm länet den äran och meddelade att det folkvalda landstinget inte är kompetent att sköta utvecklingsfonden i länet.

Det är sådana uttalanden som gör det lätt att förstå att man vill ifrågasätta regeringens goda vilja.

TORSTEN KARLSSON (s):

Herr talman! När det gäller regeringens ingripande vid månadsskiftet januari-februari vill jag erinra om att läget då var sådant att regeringen inte hade något annat val. Bara ett par månader tidigare hade regeringen talat om att det i Motala fanns expansiva utvecklingsbara företag. Det var den bild som man hade två månader tidigare i Motala.

Jag kan just nu inte erinra mig att vi har något företag där utvecklingen pekar i den riktningen, därför att det stora stabila företaget Electrolux lider f. n. av en liten kris som följer sig under ytan på grund av de förhållanden som råder på oljemarknaden. Electrolux säljer kylskåp till den amerikanska

husvagnsmarknaden. Med den utveckling som sker och de restriktioner som införts har bekymren anmält sig för Electrolux.

Det förhållandet att man studerar, avvaktar och aviserar ingripanden när så blir nödvändigt har vi varit med om länge nu. Jag vill bara erinra om en sak när det gäller de borgerliga regeringarna, senast nu den sittande folkpartiregeringen, att det mest påtagliga Motala fått uppleva i fråga om handlingskraft var att mitt uppe i den svårartade kris Motala genomlider har regeringen ändå fattat det handlingskraftiga beslutet att rasera förhållandena än mera och pålägga Motala ännu mer bekymmer genom att dela kommunen.

Industriministern ERIK HUSS:

Herr talman! Jag skall väl inte beröra de många valpolitiska inlägg i skilda ämnen om kommunindelning och olika politikers besök osv. som här har framförts, utan jag tillåter mig att hålla mig till problemet Luxor. Då vill jag till Paul Jansson säga att det väl ändå var en missvisande parallell han drog med varven. Vad är det som beslöts beträffande varven? Jo, en planmässig, fortsatt neddragning med några tusen arbetstillfällen. Detta beslut fattades med hjälp även av Paul Janssons partis röster. Målsättningen var inte ett oförändrat antal anställda.

Här är det nu aktuellt med en mindre neddragning. Visserligen kommer den – om den får den utformning som företagsledningen nu förhandlar om – att hårt drabba Karlsborg. Men det är ändå fråga om en totalt sett mindre neddragning. Den görs i syfte att bevara och stärka slagkraften hos detta företag, som arbetar i en bransch kännetecknad av överproduktion och hård internationell konkurrens. Det föreligger risk för motåtgärder från konkurrenterna om företaget i längden måste lita till statsstöd.

Låt mig till sist föreslå en jämförelse med vad som sker beträffande det helt parallella företaget Tandberg i Norge. Den jämförelsen utfaller inte till vår nackdel.

PAUL JANSSON (s):

Herr talman! Nu börjar industriministern bli verkligen intressant i sina jämförelser mellan Karlsborg och Göteborg.

Jag tycker att det – även om det kanske var att något hårdare resonemanget – ändå ligger något i den jämförelse jag gjorde med sysselsättningsgarantin osv. inom varven.

Nu säger industriministern att det är fråga om en mindre neddragning inom Luxor – det verkar som om den skulle vara försumbar. Men jag tycker att industriministern skall fundera på vad bortfallet av 100 arbetsplatser betyder i Karlsborg, som har en arbetsmarknad på drygt 3 000 sysselsatta, i förhållande till den neddragning av arbetstillfällen som det är fråga om i Göteborg. Vid en sådan jämförelse skall nog industriministern finna att det är väl så besvärligt för den lilla kommunen Karlsborg att tåla en sådan åderlåtning av civila arbetsplatser. Industriministern och jag är ju överens om att Karlsborg har speciella problem på grund av att man där är så beroende av den militära verksamheten, som ju också kan vara osäker. Strukturrationala-

Nr 152

Tisdagen den
22 maj 1979

*Om sysselsättning-
en i Karlsborg och
Motala*

Tisdagen den
22 maj 1979

Om sysselsättningen i Karlsborg och Motala

liseringen vid Luxor måste ske i socialt acceptabla former. Det kravet anser jag inte uppfylls, om man lägger ned fabriken i Karlsborg.

TORSTEN KARLSSON (s):

Herr talman! Jag vill ansluta mig till vad Paul Jansson sade när han drog en parallell med varven. Det skulle inte ha varit orimligt att man gett Luxor någon form av sysselsättningsgaranti. Företaget har hittilldags i år förlorat ett 80-tal anställda. Det finns anställda där som slutar därför att de upplever företaget som osäkert, trots att alla prognoser talar för att detta företag skall ha en möjlighet att leva vidare. De som slutar hör ofta till den kvalificerade personalen. I prognoserna för Luxor har man ju särskilt betonat den tillgång man har i den kunniga personalen vid företaget. En sådan här förhållningspolitik och det förhållandet att man inte vill garantera någonting annat än det som blir resultatet av strukturrationaliseringen kan skapa svårigheter för företaget att leva vidare.

GUNILLA ANDRÉ (c):

Herr talman! Efter industriministerns senaste inlägg måste jag ändå ställa frågan om inte industriministern på något annat sätt än genom arbetsmarknadspolitiska åtgärder är beredd att medverka till att sysselsättningen i Karlsborgs kommun upprätthålls i den omfattning den nu har.

Industriministern ERIK HUSS:

Herr talman! De anställda vid företaget lär på ett berömvärt sätt arbeta på att få fram goda och bärkraftiga idéer. Om företaget och de anställda lyckas få fram sådana idéer skall vi självfallet i positiv anda pröva möjligheterna att stödja dem. Men jag upprepar att det väsentliga för regeringen måste vara att försöka ge företaget möjligheter att arbeta för ett långsiktigt överlevande i en bransch som präglas av överkapacitet och en hård internationell konkurrens. Man kan icke låsa företaget vid exakt den storlek och utformning som det hade vid kristillfället, utan vi måste eftersträva långsiktig slagkraft för detta företag.

PAUL JANSSON (s):

Herr talman! Nu är det ju så, att personalens företrädare och företagsledningen inte är överens om det behov av neddragning av personal som man skall MBL-förhandla om. Personalen kommer till helt andra resultat i sina beräkningar, nämligen att överskottet på 290 personer skulle vara noll i början på 1980-talet beroende på naturlig avgång, hemtagning av viss verksamhet som nu bedrivs utomlands, osv. Man anser att felaktigheten och osäkerheten i beräkningarna är så stor att man inte nu kan ta slutlig ställning till denna fråga i MBL-förhandlingar. Därför tycker jag att vi borde ta litet mer seriöst på vad de anställdas företrädare säger.

Sedan är jag helt medveten om att här måste ske en strukturrationalisering. Det var ju därför som staten gick in. Man hade, som Torsten Karlsson sade, inget annat val i detta läge. Men strukturrationaliseringen får inte ske i former

som är socialt oacceptabla – och det är de om man lägger ned fabriken i Karlsborg.

Jag uppberar mina frågor: Har industriministern ingenting annat att erbjuda än beredskapsarbeten? Är han inte beredd att pröva annan lokalisering av industri, om det nu skulle gå så illa att man tvingas lägga ned Luxorfabriken?

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 152

Tisdagen den
22 maj 1979

Om vidareförädlingen vid ASSI:s anläggningar

§ 4 Om vidareförädlingen vid ASSI:s anläggningar

Industriministern ERIK HUSS erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara dels *Ingvar Svanbergs* (s) den 10 maj anmälda fråga, 1978/79:538, dels *Sture Ericsons* (s) den 14 maj anmälda fråga, 1978/79:555, och anförde:

Herr talman! Ingvar Svanberg har frågat om jag anser att det behövs en samlad översiktlig utredning för AB Statens Skogsindustriers (ASSI) vidareförädlingssatsningar omfattande samtliga i koncernen ingående anläggningar, och vidare om jag är beredd att medverka till att en sådan utredning och planering kommer till stånd snarast för att möjliggöra riktiga delbeslut inom bolaget, anpassade till en total strukturplan för den svenska skogsindustrin.

Sture Ericson har frågat om jag är medveten om de allvarliga följderna för sysselsättningen i Lindesbergs kommun av dröjsmål med slutligt beslut om ASSI:s marknadsmässigt och företagsekonomiskt motiverade investering i en kartongmaskin vid Frövifors Bruk.

Jag besvarar båda frågorna i ett sammanhang.

ASSI har länge bedrivit ett omfattande utrednings- och analysarbete beträffande inriktningen av företagets framtida verksamhet. Med utgångspunkt i resultaten av detta arbete har företagets styrelse fastställt en långsiktig handlingsplan, Program 78, för åtgärder inom massa- och pappersområdet. Huvudinnehållet i planen har föredragits för näringsutskottet i samband med riksdagsbehandlingen av propositionen om ASSI:s investering i Karlsborg (prop. 1978/79:25, NU 1978/79:16, rskr 1978/79:122). Underlaget till denna plan har tagits fram under överinscende av en inom företaget partssammansatt referensgrupp. ASSI framhåller att det råder full enighet kring den plan som nu har beslutats. Under år 1978 har dessutom Statsföretag uppdragit åt en extern konsult att granska ASSI:s situation och strategiska läge.

Med hänsyn till det omfattande utredningsarbete som pågår kommer jag inte att ta initiativ till ytterligare utredningar om ASSI.

Angående en strukturplan för den svenska skogsindustrin vill jag säga följande. För några veckor sedan publicerades en inom industridepartementet utarbetad promemoria. Skogsindustrin – nuläge och utvecklingsmöjligheter (Ds I 1979:5). Promemorian kommer nu att remissbehandlas. Regeringen kommer därefter att ta ställning till frågan om framtida statliga insatser för skogsindustrin. Jag vill emellertid ge klart uttryck för, liksom jag gjort vid

*Om vidareföräd-
lingen vid ASSI:s
anläggningar*

flera tidigare tillfällen, att jag inte är beredd att föreslå åtgärder som innebär en övergripande statlig detaljstyrning eller detaljreglering av skogsindustrin.

Beträffande Sture Ericsons fråga om Frövifors kan jag meddela att jag är medveten om effekterna på sysselsättningen. Vid en uppvaktning den 13 mars i år på industridepartementet med representanter från länet, företaget och de anställdas organisationer lämnades en redogörelse för den planerade investeringen och dess betydelse för sysselsättningen. Enligt vad jag har erfarit skall denna fråga nu behandlas av ASSI:s och Statsföretags styrelser.

INGVAR SVANBERG (s):

Herr talman! Det kan inte förnekas att den svenska skogsindustrin har ett stort behov av samordnad planering. Råvarutillgången tillåter ingen ökning av produktionen. Ny sysselsättning kan skapas endast genom vidareförädling. Det borde då vara förnuftigt att klara ut vilken vidareförädling som är möjlig, och vidareförädlingsresurserna borde styras av regionalpolitiska och sysselsättningsmässiga hänsyn och inte av olika tillgång till kapital osv.

ASSI, som dels är ett statligt företag, dels har en stor del av sin produktion förlagd till orter med stora sysselsättningsbekymmer, borde vara synnerligen angeläget om att snabbt planera för vidareförädling. Den industri som jag nämnt i min fråga byggs nu ut för 550 miljoner. Den pågående utbyggnaden isolerad förbättrar inte bolagets lönsamhet, och den gör ca 200 man arbetslösa. I både propositionen och riksdagsuttalandet framhålls det att en vidareförädling är såväl lämplig som möjlig.

Program 78, som industriministern hänvisar till innehåller inte – i varje fall inte i den del som företetts för näringsutskottet – några hållfasta planer rörande Karlsborg utan endast vaga uttalanden som ändras från tid till annan.

Jag vill därför fråga: Bör inte ASSI snarast se till att definitivt klara ut sitt vidareutvecklingsprogram på sätt som kommunen framhåller i sin skrivelse och inte komma i gång när de bästa bitarna redan är upptagna? Anser inte industriministern att han har anledning och skyldighet att påverka ASSI och inte bara vara förvaltare av bolagets aktier? Något annat skulle jag finna förvånande.

Samma gäller industriministerns uttalande rörande den samlade skogsindustrin. Avståndet mellan å ena sidan medverkan till en vettig samordning och planering och å andra sidan detaljstyrning som industriministern talar om är mycket stort. Ingen har bett om någon detaljstyrning av de här investeringarna.

Vidare talar industriministern i sitt svar om promemorian Skogsindustrin – nuläge och utvecklingsmöjligheter. Jag skulle vilja fråga industriministern när den blir offentlig. Jag har inte kunnat få tag i den, och det gäller flera ledamöter i denna kammare. Den är tydligen fortfarande en departemental tillhörighet som inte andra människor får ta del av.

STURE ERICSON (s):

Herr talman! Jag tackar industriministern för svaret.

Tusentals människor i norra delen av Örebro län går och väntar på besked om hur det skall bli med ASSI:s utbyggnad i Frövifors. De är oroliga för sina jobb och sin trygghet under 1980-talet. De måste visserligen leva i ovisshet ytterligare några veckor, men industriministerns svar här i dag bör dämpa deras oro en del.

Investeringen i en kartongmaskin i Frövifors är en marknadsanpassad satsning som är företagsekonomiskt mycket gynnsam. Den kalkylerade internräntan är ovanligt hög.

Den här kartongmaskinen skulle dessutom säkra över tusentalet jobb i en bygd där det redan finns stor brist på arbetstillfällen. I Lindesbergs kommun saknas omkring 700 arbetsplatser på den reguljära arbetsmarknaden, och i Ljusnarsbergs kommun, som också berörs, var bristen i april ca 300 arbetsplatser.

Denna lika gynnsamma som ovanliga kombination av ett företagsekonomiskt väl motiverat projekt och en arbetslöshetsdrabbad bygd borde naturligtvis leda till snabba positiva beslut. Men tyvärr kan man inte utesluta risken att politiska förvecklingar hotar projektet.

Bakom satsningen i Frövifors finns ett utredningsarbete om vidareförädlingen inom ASSI, där företagsledningarna och de fackliga organisationerna vid industrierna i Karlsborg, Lövhöjden och Frövifors varit helt överens om tagen.

Boston Consulting Group är översvallande positiv i sina omdömen om Fröviforsprojektet. Det är det enda i norra Europa inom denna bransch som är marknadsmässigt och företagsekonomiskt riktigt.

Oblekt bestruken kartong är överlägsen inte minst i fråga om produktionskostnaden. Den är dessutom överlägsen ur miljösynpunkt – den kräver lägre energiförbrukning, och den är ytterst råvarusnål.

Ett investeringsbeslut under de närmaste veckorna betyder produktionsstart inom 24 månader. Marknadsintroduktionen är säkrad. Över 50 000 ton har redan reserverats av en storkund. Det är sällsynt att en så stor del av produktionen från en ny pappersmaskin placeras på marknaden så tidigt.

Europamarknaden för den här sortens kartong växer med ca 50 000 ton per år. Det vet även andra än ASSI. Det vet man också i andra länder. En fördröjning av investeringen i Frövifors kan därför på mycket kort tid leda till att den här lönsamma satsningen görs av någon annan än ASSI och kanske i något annat land.

Om man inte nu snabbt satsar på det här grundligt utredda projektet är risken stor att Frövi om några år är ett mellansvenskt Hissmofors. Kan industriministern här i dag försäkra att inga politiska hinder kommer att läggas i vägen för ASSI:s planerade satsning i Frövifors, utan att det blir företagsekonomi och marknadsbedömningar som får avgöra den här frågan?

Industriministern säger att frågan nu skall behandlas av ASSI:s och Statsföretags styrelser. De många oroliga i Frövi med omnejd skulle bli

Nr 152

Tisdagen den
22 maj 1979

Om vidareförädlingen vid ASSI:s anläggningar

*Om vidareföräd-
lingen vid ASSI:s
anläggningar*

betydligt lugnare om industriministern förtydligade sitt "nu" med att han därmed avser tiden före midsommar. Går det att få ett sådant besked?

Industriministern ERIK HUSS:

Herr talman! Den satsning på en kartongfabrik som ASSI f. n. arbetar med leder till utgifter på många hundra miljoner kronor. Det är naturligt att en sådan satsning noggrant bereds innan den beslutas. Men som jag sade i mitt svar har man nu kommit långt i förberedelserna för ett slutligt beslut, som måste fattas icke bara av ASSI utan också av ASSI:s moderföretag och finansiär, Statsföretag. Jag kan inte exakt säga när beslutet kommer att fattas, men såvitt jag har mig bekant kommer man under juni att ha ett sammanträde om denna fråga i Statsföretags styrelse. För min del avvaktar jag vad man därvid kommer fram till.

Till Ingvar Svanberg vill jag säga att det har gjorts stora satsningar i Karlsborg, men som han antydde drar modernare metoder mindre arbetskraft per ton, och därför blir resultatet en viss personalminskning, som man dock har försökt begränsa genom att samtidigt utöka kapaciteten och föra granved från Lövholmen, där den ersätts med björk, till Karlsborg.

Man har ännu inte kunnat bestämma sig för vad som fortsättningsvis skall ske i Karlsborg. ASSI:s ledning anger att det under det rådande konjunkturläget har varit svårt att bestämma sig för rätt produktinriktning. F. n. håller man mycket aktivt på och letar ut rätt produktsortiment att satsa på.

INGVAR SVANBERG (s):

Herr talman! Man ställer i Norrbotten och hela Norrland mycket stora krav på ASSI. ASSI har en betydelsefull uppgift där. Men man är också medveten om att ASSI kanske inte alltid varit på alerten på det sätt som skulle kunna krävas.

I Karlsborg kommer en massa människor att friställas, och bolaget vet ännu inte vad man skall göra – man står famlande. Man har flera gånger ändrat inriktning med hänsyn till att andra skogsföretag vidtagit den och den åtgärden.

Jag vill vädja till industriministern att framhålla för ASSI att det är nödvändigt att bolaget snabbt beslutar sig i denna fråga, att man går in och gör någonting. Eljest blir alla viktiga idéer upptagna av andra skogsbolag.

Vi i Norrbotten kommer att fortsätta att kräva större aktivitet, större planmässighet och större intresse för ASSI:s Norrbottensföretag. Jag förutsätter att industriministern vill medverka till att ASSI tar sitt ansvar där.

STURE ERICSON (s):

Herr talman! Granskar man de fem sex industrier i vårt land som är tänkbara för lokalisering av den här aktuella kartongmaskintillverkningen finner man, att man på alla ställen utom i Frövifors kan köra vidare under 1980-talet med varierande grad av lönsamhet. I Frövifors däremot skulle en utebliven investering i kartongmaskinen snabbt leda till ett mycket allvarligt läge. Pappersbruket med maskiner, som är över 70 år gamla, är moget för

nedläggning. Sulfatfabriken är modern och effektiv, men marknaden för oblekt massa väntas utvecklas i sådan riktning att det blir mycket svårt att uppnå en tillfredsställande lönsamhet under 1980-talet. Om det inte nu blir beslut om vidareförädling av den oblekta massan i Frövifors kan sulfatfabriken gå mot en för tidig nedläggning. Kartongmaskinen är därför en fråga om liv eller död för industrin i Frövifors. Och det är den inte på andra möjliga lokaliseringssorter.

Ett beslut nu inom ASSI och Statsföretag om fortsatta utredningar innebär en fördröjning på minst ett år. Dels medför det att investeringen fördyras med mycket stora belopp, dvs. att lönsamheten försämras, dels är risken uppenbar att en sådan fördröjning innebär att produktionsstarten sker i ett marknads-läge som är mycket mindre gynnsamt än vad som nu förväntas. Det är alls inte säkert att den storkund som är inbokad för uppemot halva produktionen finns kvar ett år senare. ASSI är ju inte den enda beslutsfattaren i detta sammanhang.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Om förläggning av statliga verk till Haninge och Nynäshamns kommuner

Budget- och ekonomiministern INGEMAR MUNDEBO erhöll ordet för att besvara *Lilly Berganders* (s) den 9 maj anmälda fråga, 1978/79:533, och anförde:

Herr talman! Lilly Bergander har frågat mig när regeringen kommer att besluta om förläggning av statliga verk till Haninge och Nynäshamns kommuner.

Frågan har ställts mot bakgrund av strävandena att åstadkomma en bättre inomregional balans i Stockholmsregionen.

Jag har tidigare i interpellations- och frågesvar utvecklat min syn på statens ansvar att som en stor arbetsgivare i Stockholmsregionen bidra till att arbetsplatserna lokaliseras på ett sådant sätt att den inomregionala balansen kan förbättras.

Regeringen prövar fortlöpande lokaliseringar av statlig verksamhet då behov av nya lokaler uppstår. Under de två senaste åren har regeringen beslutat om att ungefär 1 000 arbetsplatser skall förläggas till de södra delarna av Storstockholmsområdet – den del av regionen där behovet av ytterligare arbetsplatser är mest uttalat. Dessa arbetsplatser kommer huvudsakligen att förläggas till Botkyrka och Tyresö kommuner.

Jag kan ha förståelse för om t. ex. Haninge kommun har önskemål om att få del av de ytterligare arbetsplatser som kan komma att förläggas till de södra delarna av regionen. Jag kan dock inte nu ange någon bestämd tidpunkt när det kan bli aktuellt att överväga förläggning av ytterligare arbetsplatser till de södra delarna av Stockholmsregionen.

Tisdagen den
22 maj 1979

*Om förläggning
av statliga verk
till Haninge och
Nynäshamns kom-
muner*

LILLY BERGANDER (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka budget- och ekonomiministern Mundebo för svaret på min fråga, även om jag måste konstatera att det inte var alltför positivt.

Jag har självfallet ingenting att invända mot att Botkyrka och Tyresö kommuner har kommit i åtnjutande av lokalisering av arbetsplatser. Men vi i Nynäshamn och Haninge tycker nog att vi bör stå på tur nu.

Byggnadsstyrelsen har i utredningar kommit fram till att det finns väl användbara tomter för lokaliseringar. Haninge har redan 1977 till byggnadsstyrelsen skickat in inte mindre än fem alternativ.

Minst två tredjedelar av den yrkesverksamma befolkningen i Haninge pendlar till andra kommuner. Även i Nynäshamn förekommer pendling i stor utsträckning. Vad det innebär av påfrestningar både för den som pendlar och för familjen, inte minst barnen, som får vistas i barntillsyn orimligt lång tid, förstår vi alla.

I Nynäshamn finns redan en statlig verksamhet, televerket, som nu talar om nedskärningar av sin arbetsstyrka under ett antal år framöver. Visserligen säger man att det skall ske med hjälp av naturlig avgång, men det finns väl inget uttryck som är så otäckt som just "naturlig avgång". Det innebär ändå att arbetstillfällen försvinner och att inte minst ungdomar har svårigheter att få sysselsättning på hemorten. Jag menar att man har ett ansvar även där det redan finns en statlig arbetsplats. Därför vill jag fråga, om budget- och ekonomiministern kan ge något besked om när lokalisering kan vara möjlig i Haninge och Nynäshamns kommuner.

Budget- och ekonomiministern INGEMAR MUNDEBO:

Herr talman! Jag är väl medveten om önskemålen om och behovet av lokalisering av ytterligare statliga arbetsplatser i det södra Storstockholmsområdet, och jag vill försäkra att vid alla beslut om ny- eller omlokalisering av statlig verksamhet, då nya verk inrättas, då verk omorganiseras eller då verk förändras i storlek eller av skilda skäl behöver nya lokaler, prövar vi speciellt möjligheter till förläggning i södra Storstockholmsområdet. Det har emellertid inte under senare tid varit särskilt många tillfällen då omlokalisering har varit aktuell. Vi har beslutat förlägga en del av FOA och Stiftelsen Samhällsföretag till Botkyrka, Utbildningsradion till Tyresö och en del av försäkringsrätten för Mellansverige till Haninge kommun. Det är de beslut som fattats och som kommer att verkställas under de närmaste åren.

Vid alla nya tillfällen då omlokalisering blir aktuell skall vi särskilt beakta södra Storstockholms problem. Men jag utgår från att vi också är ense om att om ett verk har ändamålsenliga lokaler och om de lokaler man har är praktiskt, ekonomiskt och arbetsmiljömässigt lämpliga, så har man redan en god lokalisering av sin verksamhet.

Det som närmast kan bli aktuellt är lokaliseringen av de nya organ som bildas på det personaladministrativa området och personalutbildningsområdet. Här behövs ytterligare en tid av utredningar, under vilken tid provisorisk lokalisering sker, innan beslut om definitiv lokalisering kan fattas. Därför vill

jag inte nu svara exakt när beslut fattas, men att en lokalisering i södra Storstockholm då är ett förstaalternativ betraktar jag som självfallet.

Nr 152

Tisdagen den
22 maj 1979

LILLY BERGANDER (s):

Herr talman! Jag noterar med tillfredsställelse att budget- och ekonomiministern säger att man vid nylokalisering och omlokalisering i första hand skall titta på de av mig berörda kommunerna. Jag hoppas också att man inte vid en provisorisk lokalisering väljer fel provisorium, så att man i stort sett är fast när man skall göra den slutliga lokaliseringen. Det finns redan både i Haninge kommun och i Nynäshamns kommun möjlighet att göra provisoriska lokaliseringar.

Om bestämmelserna angående registrering av valutaköp

Naturligtvis har varken jag eller de nämnda kommunerna tänkt att verk som redan har fungerande lokaler skulle flyttas, utan det gäller – och så var min fråga också formulerad – ny- och omlokalisering. Jag utgår från att vad budget- och ekonomiministern här har sagt ändå ger ett löfte för den sydligare delen av Storstockholm och att Haninge och Nynäshamn med tiden kommer i fråga.

Budget- och ekonomiministern INGEMAR MUNDEBO:

Herr talman! Bara ett enda tillägg: De provisoriska lokaliseringar som kan bli aktuella i de fall jag nämnde gäller huvudsakligen lokaliteter där föregångarna till de nya verken redan befinner sig och lokaler som staten redan förhyr. Men i framtidsperspektivet är det södra Storstockholm som i första hand kommer i fråga.

LILLY BERGANDER (s):

Herr talman! Det känns lugnande att budget- och ekonomiministern talar om det här, och jag utgår från att vi med tillförsikt skall kunna se fram emot att Haninge och Nynäshamn kommer i fråga vid ytterligare lokaliseringar.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Om bestämmelserna angående registrering av valutaköp

Budget- och ekonomiministern INGEMAR MUNDEBO erhöll ordet för att besvara *Knut Wachtmeisters* (m) den 11 maj anmälda fråga, 1978/79:548, och anförde:

Herr talman! Knut Wachtmeister har frågat mig om jag anser att de nya bestämmelserna om registrering av valutaköp överensstämmer med statsmakternas strävan att minska krångel och byråkrati för medborgarna.

Jag vill först erinra om att vi har en valutareglering som begränsar allmänhetens möjligheter att köpa och utföra valuta. Det innebär att man måste ha en viss kontroll av valutaköpen. De nya bestämmelser som Knut Wachtmeister syftar på har beslutats av valutastyrelsen inom riksbanken och innebär att den som köper resevaluta fr. o. m. den 1 april i år skall legitimeras

Om bestämmelserna angående registrering av valutaköp

sig och ange namn, adress och personnummer på den avräkningsnota som normalt upprättas vid sådana transaktioner. Enligt vad jag har inhämtat från riksbanken är motivet för de nya bestämmelserna att förhindra att valuta köps och utförs som resevaluta men används för andra ändamål än reseutgifter. Erfarenheterna visar att det behövs en bättre kontroll än tidigare i fråga om inköp av valuta. En liknande kontroll finns också i de andra nordiska länderna.

Jag har för min del förståelse för att de nya bestämmelserna kan upplevas som onödigt byråkrati, i varje fall när det är fråga om små belopp. Valutastyrelsen har emellertid i förra veckan beslutat införa en beloppsgräns så att valutaköp upp t. o. m. 1 000 kr. undantas från krav på legitimation och uppgiftslämnande. Därmed är enligt min mening de största olägenheterna för allmänheten undanröjda.

KNUT WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka budget- och ekonomiministern för svaret på min fråga. Självfallet är jag medveten om att riksbanken lyder under riksdagen och inte under regeringen – det heter ju "riksens ständers bank". Därför ställde jag frågan i så försiktiga ordalag i avsikt att få höra statsrådets allmänna inställning, och jag är tacksam för det klara svar jag fick.

Det gick knappast för mig att motionera i anslutning till propositionen om en förlängd valutareglering, eftersom jag då inte kände till de här bestämmelserna. Man kunde inte heller anse att beslutet var av sådan betydelse att man för rätt att väcka motion kunde åberopa särskild händelse. Jag är alltså medveten om att den enskilde riksdagsledamoten har begränsade möjligheter att agera, men något måste göras, då riksbanken själv har beräknat att mellan 1,5 och 3 miljoner personer förra året växlade till sig utländsk valuta. Det är väl knappast en överdrift att påstå att hanteringskostnaderna för dessa miljoner blanketter överskrider den eventuella fiskala vinsten. I detta läge kan den enskilde riksdagsledamoten endera, som en av mina riksdagskolleger gjort, skriva och klaga hos riksbanken eller, som jag nu gör, ställa en fråga i riksdagen för att den vägen försöka väcka en opinion.

Det bör understrykas, herr talman, att vi sedan regeringsskiftet 1976 sett flera exempel på en stark strävan från regeringarnas sida att minska krångel och byråkrati. I propositionen 1978/79:111 om åtgärder mot krångel och onödigt byråkrati m. m., som vi skall behandla litet senare i dag, redovisas många förslag till åtgärder för att förenkla och minska myndigheternas uppgiftskrav. Vi har fått DEFU, delegationen för företagens uppgiftslämnande, som prövar nya uppgiftskrav och har att godkänna eller avslå anmälningar om insamling av uppgifter. Hade vi haft ett organ liknande DEFU inte bara för företagens uppgiftslämnande utan också för den enskildes, hade riksbankens förslag säkert stoppats i tid.

Jag ställde min fråga den 11 maj, och under mellantiden har, som budget- och ekonomiministern nu anförde, valutastyrelsen beslutat att valutaköp upp

till 1 000 kr. undantas från krav på uppgiftslämnande och legitimation. Det är ett steg i rätt riktning. Jag tackar för svaret och har inga fler frågor.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Föredrogs och hänvisades
Motion
1978/79:2709 till civilutskottet

§ 8 Föredrogs men bordlades åter
Justitieutskottets betänkande 1978/79:38
Näringsutskottets betänkande 1978/79:43

§ 9 Förstärkt skydd för fri- och rättigheter m. m.

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1978/79:39 med anledning av propositionen 1978/79:195 om förstärkt skydd för fri- och rättigheter m. m. jämte motioner.

I propositionen 1978/79:195 framlades förslag till lag om ändring i regeringsformen, lag om ändring i riksdagsordningen, lag om lagrådet och folkomröstningslag. Regeringen (justitiedepartementet) hade föreslagit riksdagen att

1. i den ordning som angavs i 8 kap. 15 § regeringsformen anta förslaget till lag om ändring i regeringsformen,
2. i den ordning som angavs i 8 kap. 16 § regeringsformen anta förslaget till lag om ändring i riksdagsordningen,
dels såvitt avsåg huvudbestämmelserna och ikraftträdandebestämmelsen,
dels såvitt avsåg tilläggsbestämmelserna,
3. anta förslaget till lag om lagrådet,
4. anta förslaget till folkomröstningslag.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

"I propositionen föreslås ett flertal grundlagsändringar som innebär ett förstärkt skydd för de grundläggande fri- och rättigheterna enligt regeringsformen. Dessutom föreslås andra grundlagsändringar som rör bl. a. den s. k. lagprövningsrätten, lagrådets granskning av lagförslag och formerna för stiftande av grundlag.

Ett viktigt inslag i förstärkningen av rättighetsskyddet är förslaget om ett särskilt förfarande vid s. k. rättighetsbegränsande lagstiftning. Den föreslagna ordningen innebär att förslag till lag som angår begränsning av vissa av de grundläggande fri- och rättigheterna, t. ex. yttrandefriheten och mötesfriheten, på begäran av lägst tio riksdagsledamöter skall vila hos riksdagen i minst tolv månader innan det får antas. Undantag görs dock för det fallet att ett

Nr 152

Tisdagen den
22 maj 1979

*Förstärkt skydd
för fri- och rättig-
heter m. m.*

*Förstärkt skydd
för fri- och rättig-
heter m. m.*

förslag vid omröstning i riksdagens kammare får stöd av minst fem sjättedelar av de röstande. I så fall är förslaget antaget omedelbart.

Skyddet för vissa särskilda fri- och rättigheter förstärks också på annat sätt. Förbudet mot retroaktiv lagstiftning som f. n. bara gäller strafflag utvidgas sålunda till att omfatta också skattelag. Vidare föreslås förstärkningar med avseende på bl. a. rätten till ersättning vid expropriation och skyddet för medborgarskapet.

Lagprövningsrätten innebär att domstol eller annan rättstillämpande myndighet skall sätta t. ex. en lag åt sidan om lagen uppenbart strider mot grundlag. Denna rätt som f. n. anses föreligga utan stöd i lag skall enligt propositionen skrivas in i regeringsformen.

F. n. är det regeringen eller riksdagsutskott som fritt bedömer om ett lagförslag skall granskas av lagrådet. I propositionen föreslås att regeringsformen skall innehålla en föreskrift om att lagrådets yttrande bör inhämtas över lagförslag på vissa angivna områden. I den mån regeringen underlåter att höra lagrådet över ett lagförslag inom granskningsområdet skall skälen redovisas för riksdagen. Även inriktningen av lagrådets granskning av lagförslag föreslås preciserad i regeringsformen.

Två nyheter föreslås i fråga om formerna för stiftande av grundlag. Dels skall ett förslag till ändring av grundlag väckas minst tio månader före det riksdagsval, efter vilket det andra och avgörande riksdagsbeslutet skall fattas. Dels skall ett förslag till ändring av grundlag kunna bli föremål för folkomröstning, om minst en tredjedel av riksdagens ledamöter begär det.

Förutom ändringar i regeringsformen föreslås i propositionen ändringar i riksdagsordningen. Vidare innehåller propositionen förslag till lagar om lagrådet och om förfarandet vid folkomröstning i hela landet.

Den nya lagstiftningen föreslås träda i kraft den 1 januari 1980.”

I detta sammanhang hade behandlats

dels de under allmänna motionstiden vid 1977/78 års riksmöte väckta motionerna

1977/78:227 av Erik Adamsson (s).

1977/78:903 av Sven Andersson i Örebro m. fl. (fp, c, m),

dels de under allmänna motionstiden vid 1978/79 års riksmöte väckta motionerna

1978/79:1094 av Erik Hovhammar m. fl. (m, fp, c).

1978/79:1655 av Erik Hovhammar m. fl. (m),

dels de med anledning av propositionen väckta motionerna

1978/79:2591 av Hilding Johansson m. fl. (s), vari hemställdes att riksdagen skulle anta förslaget till folkomröstningslag i propositionen 1978/79:195 med de ändringar som föranleddes av vad som anförts i motionen, innebärande att förslaget inte skulle omfatta rådgivande folkomröstningar då i stället riksdagen i varje enskilt fall skulle få ta ställning till reglerna för förfarandet, bl. a. frågan hur kretsen av röstberättigade skulle bestämmas, varvid det i

vissa frågor kunde vara berättigat att utsträcka rösträtten även till de invandrare som var varaktigt bosatta i vårt land,

Nr 152

Tisdagen den
22 maj 1979

1978/79:2641 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari hemställdes

1. att riksdagen med avslag på regeringens förslag till ny lydelse av regeringsformens 2 kap. 12 § och därav föranledda följdändringar hos regeringen skulle anhålla om särskild utredning för bestämning av området för demokratiska fri- och rättigheter och grundlagsskydd för dessa, i den mån de icke ingick i yttrandefrihetsutredningens arbete,

2. att riksdagen skulle avslå propositionens förslag till ändrad lydelse av regeringsformens 8 kap. 15 § om grundlagstiftningsförfarande och därav föranledda följdändringar (t. ex. i 8 kap. 4 § RF),

3. att riksdagen skulle avslå propositionens förslag till ändrad lydelse av regeringsformens 8 kap. 18 § om lagrådet och därav föranledda följdändringar,

4. att riksdagen skulle avslå propositionens förslag till ändrad lydelse av regeringsformens 2 kap. 10 § om hinder mot retroaktiv beskattning och därav föranledda följdändringar,

5. att riksdagen skulle som vilande anta av motionärerna framlagt förslag till lag om ändring i regeringsformen, innebärande bl. a.

att 2 kap. 17 § skulle komma att utförligt reglera de arbetandes rättigheter på arbetsplatserna samt

att i regeringsformen skulle införas en ny paragraf, 11 kap. 14 §, enligt vilken bestämmelse envar som åtalats hade rätt att få prövat om den lag som åberopades mot honom eller henne var förenlig med grundlag, varvid domstol skulle vara skyldig att verkställa sådan prövning – om domstolen därvid fann att lag stod i strid mot grundlag skulle riksdagens konstitutionsutskott pröva frågan,

6. att riksdagen godkände de i propositionen föreslagna förändringarna av regeringsformen och i riksdagsordningen som inte berördes av punkterna 1–5 ovan,

7. att riksdagen skulle anta regeringens förslag till folkomröstningslag med den ändringen att 5 § skulle erhålla av motionärerna föreslagen lydelse, innebärande att rösträtt vid folkomröstning tillkom den som var röstberättigad vid kommunala val.

Utskottet hemställde

att riksdagen skulle

1. beträffande förslag till grundlagsskydd av näringsfriheten avslå motionerna 1977/78:903, 1978/79:1094 och 1978/79:1655.

2. beträffande utredning av frågan om kontroll från riksdagens sida över de högsta domstolsinstanserna avslå motionen 1977/78:227 i denna del,

3. beträffande utredning om demokratiska fri- och rättigheter och grundlagsskydd för dessa avslå motionen 1978/79:2641 i denna del,

4. beträffande 2 kap. 10 § RF (skydd mot retroaktiv skattelagstiftning) med avslag på motionen 1978/79:2641 såvitt nu var i fråga som vilande anta

*Förstärkt skydd
för fri- och rättig-
heter m. m.*

Tisdagen den
22 maj 1979

*Förstärkt skydd
för fri- och rättig-
heter m. m.*

propositionens förslag i denna del,

5. beträffande 2 kap. 12 § RF (särskilt lagstiftningsförfarande för lag som angick begränsande av vissa fri- och rättigheter) med avslag på motionen 1978/79:2641 såvitt nu var i fråga som vilande anta propositionens förslag i denna del,

6. beträffande 2 kap. 17 § RF (skydd för fackliga stridsåtgärder) avslå motionen 1978/79:2641 i denna del,

7. beträffande 2 kap. 18 § RF (skydd vid expropriation) med avslag på motionen 1978/79:2641 såvitt nu var i fråga som vilande anta propositionens förslag i denna del,

8. beträffande 8 kap. 15 § RF (förfarandet vid grundlagstiftning) med avslag på motionen 1978/79:2641 såvitt nu var i fråga som vilande anta propositionens förslag i denna del,

9. beträffande 8 kap. 18 § RF (lagrådsgranskningen) med anledning av propositionen och med avslag på motionen 1978/79:2641 såvitt nu var i fråga som vilande anta den av utskottet föreslagna lydelsen av bestämmelsen, innebärande en mindre jämkning i propositionens förslag,

10. beträffande 11 kap. 14 § RF (lagprövningsrätt) med avslag på motionen 1978/79:2641 såvitt nu var i fråga som vilande anta propositionens förslag i denna del,

11. beträffande 2 kap. 20 § RF med anledning av propositionen och med avslag på motionen 1978/79:2641 såvitt nu var i fråga som vilande anta den av utskottet föreslagna lydelsen av bestämmelsen, innebärande en mindre, redaktionell jämkning i propositionens förslag,

12. beträffande 8 kap. 1, 4 och 16 §§, 10 kap. 5 § och 13 kap. 7 § RF med avslag på motionen 1978/79:2641 såvitt nu var i fråga som vilande anta propositionens förslag i dessa delar,

13. beträffande propositionens förslag till lag om ändring i regeringsformen i övrigt anta detta som vilande,

14. beträffande förslaget till lag om ändring i riksdagsordningen

a) med avslag på motionen 1978/79:2641 såvitt nu var i fråga anta förslaget som vilande såvitt avsåg huvudbestämmelserna och ikraftträdandebestämmelsen,

b) med avslag på motionen 1978/79:2641 såvitt nu var i fråga anta förslaget såvitt avsåg tillägsbestämmelserna,

15. anta propositionens förslag till lag om lagrådet,

16. med avseende på propositionens förslag till folkomröstningslag

a) med avslag på motionen 1978/79:2641 såvitt nu var i fråga anta förslaget såvitt avsåg 5 §,

b) med avslag på motionen 1978/79:2591 anta förslaget i övrigt.

Reservation hade avgivits av Hilding Johansson, Holger Mossberg, Hans Gustafsson, Yngve Nyquist, Wivi-Anne Cederqvist, Lars-Ingvar Sörenson och Gusti Gustavsson (samtliga s) som ansett att utskottet under 16 bort hemställa

att riksdagen skulle med avseende på propositionens förslag till folkomröstningslag

a) avslå motionen 1978/79:2641 såvitt nu var i fråga,

b) med anledning av propositionen och med bifall till motionen 1978/79:2591 anta förslaget till folkomröstningslag med den av reservanterna föreslagna lydelsen.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av Karl Boo (c) och Bengt Kindbom (c).

HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! Den stora enighet som kännetecknar utskottets betänkande beror på att regeringen kunnat flytta över till propositionen innehållet i det förslag som rättighetsskyddsutredningen under stor enighet lade fram och som var förankrat i fyra av riksdagens partier. Rättighetsskyddsutredningen har gjort ett fint arbete, och det är tack vare detta arbete som vi nu står inför vad jag uppfattar som slutpunkten i en lång lagstiftningsutredning. Låt mig bara få tillägga, herr talman, att enigheten hade kunnat vara hundraprocentig inom utskottet om inte regeringen fogat till ett förslag om att folkomröstningslagen skulle gälla även vid rådgivande folkomröstningar.

För den som under flera år från denna talarstol förklarat, att det bakom grundlagsändringar bör finnas en stor majoritet i riksdagen, är det tillfredsställande att konstatera, att detta gäller vid den grundlagsändring som nu kommer att fattas beslut om. Till en del kan enigheten också förklaras som ett resultat av strävanden från olika håll att nå fram till en enig lösning av svåra problem.

Enigheten är emellertid också ett resultat av den diskussion som har förts. Frågan om fri- och rättigheter har varit föremål för utredningar i 25 år. Fyra utredningar har praktiskt taget avlöst varandra. Frågorna har ingående behandlats i konstitutionsutskottet och ganska ofta diskuterats i kammaren. Periodvis har det också förekommit en omfattande debatt i massmedierna. Man kan säga att den ena sidan har lärt den andra. Uppfattningarna har förändrats under debattens gång. I vissa avseenden har diskussionen lett fram till en gemensam grundsyn. Diskussionen svarar ganska väl mot den klassiska beskrivningen av diskussionen inom demokratin, där man genom en fortgående diskussion skulle nå fram till allt större klarhet och enighet.

Socialdemokratin har alltid varit en frihetsrörelse. Den har slagits hårt för friheten. Den kämpade tillsammans med liberalismen mot de andliga fäderna, till dem som nu framställer sig som frihetens främsta förkämpar för den frihet som rösträtten representerar. Socialdemokratin fick slåss för organisations- och mötesfriheten. Den har slagit vakt om friheten mot olika diktaturriktningar, och den har arbetat för en vidgning av friheten. Den som tecknar bilden av socialdemokratin som en frihetsfientlig rörelse gör sig skyldig till en historieförfälskning.

Däremot har det rått en viss tväkan om att föra in långa frihetskataloger i grundlagen. Man har varit medveten om att sådana rättigheter i grundlagen är

*Förstärkt skydd
för fri- och rättig-
heter m. m.*

*Förstärkt skydd
för fri- och rättig-
heter m. m.*

ett bräckligt skydd för friheten och demokratin om det inte finns en stark demokratisk medvetenhet hos medborgarna. Denna medvetenhet är frihetens starkaste värn. Man har också sett de grundlagstekniska svårigheter som föreligger. Man har även fruktat att bakom friheterna skulle dölja sig vissa andra syften. Under utredningarnas och diskussionernas gång har vi dock funnit bättre metoder än tidigare när det gäller att skriva in rättigheterna i grundlagen och framför allt att göra klara avgränsningar. Dessa avgränsningar minskar möjligheterna att utnyttja rättigheterna för andra syften än att uppehålla friheten.

Det fanns en tid då man från borgerligt håll presenterade långa listor över rättigheter som man krävde skulle grundlagsfästas. Det gällde inte bara de politiska rättigheterna, om vilka vi alla varit eniga. Till dessa ville man föga en rad rättigheter av annan typ. Så var fallet så sent som vid genomförandet av grundlagsreformen 1973. När man jämför vissa borgerliga rättighetslistor från detta år med de resultat som nu föreligger efter två utredningars mödor, kan man konstatera att det skett en betydande tillnyktring. Jag kritiserar inte ett ögonblick denna tillnyktring. Tvärtom hälsar jag den med största tillfredsställelse. Den har också varit en av förutsättningarna för dagens enighet. Såvitt jag kan förstå har man på borgerligt håll också blivit mer medveten om de reella förutsättningarna för rättigheterna. Samtidigt har jag fått ökad förståelse för tanken att uttrycka rättigheterna i grundlagen. Rättighetskyddsutredningen fångade denna syntes i ordalag som jag gärna vill läsa in i kammarens protokoll och som jag ansluter mig till:

”Såsom uttalades av dåvarande chefen för justitiedepartementet i 1976 års proposition om fri- och rättigheter till grundlag torde det råda allmän enighet om att å ena sidan medborgarnas aktiva demokratiska medvetande utgör det starkaste skyddet för fri- och rättigheterna medan å andra sidan ett betydande värde också ligger i att rättigheter kommer till uttryck i grundlag.”

Enligt min mening finns det i detta ögonblick anledning att peka på tre grundläggande förutsättningar för det föreslagna rättighetssystemet.

Den första och viktigaste förutsättningen är den starka demokratiska medvetenhet som jag redan har talat om. Det finns en risk att man anser friheterna vara säkrade genom de grundlagsbestämmelser som antas, men så är inte fallet. Det avgörande är det värde som medborgarna tillmäter dessa friheter och därmed medborgarnas villighet att uppehålla dem.

Den andra förutsättningen är att icke-politiska organ, såsom domstolar, avhåller sig från politiska ställningstaganden. Med förslaget söker man förhindra sådana politiska ställningstaganden, vilket jag hälsar med tillfredsställelse. Konstitutionsutskottet har genom sina motivuttalanden sökt ytterligare förstärka barriären mot sådana inblandningar från icke-politiska organ i politiska avgöranden. Skulle sådana organ ägna sig åt politik, råder det ingen tvekan om att grunden för systemet har raserats. På socialdemokratiskt håll har vi sett riskerna för exempelvis domstolarnas politisering. Men vi har ansett barriärerna, sådana de nu reses, vara tillräckligt starka. Skulle de brytas igenom kan vi fortsättningsvis inte sluta upp bakom ett system som det vi nu kommer att anta.

Den tredje förutsättningen är att politiker inte kastar in grus i beslutsordningen. Om något parti söker taktiskt utnyttja de möjligheter som beslutsordningen kan innesluta, raseras grunden för den beslutsordning som systemet bygger på. Konstitutionsutskottet har enhälligt strukit under rättighetskyddsutredningens förklaring att upprivande tvister i procedurfrågor såvitt möjligt bör undvikas och att den normala löpande reformverksamheten, som sedan länge spelat en huvudroll i de svenska statsmakternas arbete, under inga förhållanden får förhindras. Jag vill tillägga att det inte får vara på det sättet, att en minoritet skall kunna uppehålla avgörandena på obestämd tid. Ännu mindre skall en minoritet få träda i majoritetens ställe. Man skall i en demokrati ta hänsyn till minoriteter, men demokrati är också majoritetsstyre.

När vi nu efter mångåriga diskussioner och ömsesidiga hänsynstaganden nått fram till det resultat som i dag kommer att bli kammarens beslut, vill jag bestämt varna för att fordra fler rättigheter och för att fortsätta den stora rättighetsdebatten. Det träder fram tendenser i denna riktning. Yttrandefrihetsutredningen kommer i sinom tid med sitt betänkande. Vi får då pröva vilka konsekvenser det får för regeringsformen. Det vore olyckligt om vi fortsatte att diskutera en rad rättigheter. Sådana diskussioner kan bryta den stora enighet som vi nu nått och de skulle också misskreditera de friheter som vi varit eniga om att skriva in i grundlagen och som vi vill värna även genom olika lagstiftningsåtgärder. Om vi för in ytterligare en rad rättigheter i debatten kan vi riskera att grunden för rättighetslagstiftningen raseras, genom att den normala löpande reformverksamheten försvåras eller rent av förhindras och genom att icke-politiska organ spelar en politisk roll. Låt oss undvika en sådan situation!

När det sedan gäller folkomröstningslagen är vi eniga om att det behövs en sådan lag för beslutande omröstningar i grundlagsfrågor. Däremot har vi socialdemokrater ställt oss avvisande till att denna lag skall gälla även för de rådgivande folkomröstningarna. För min del skulle jag helst ha sett att frågan om folkomröstningslag hade avgjorts efter den andra behandlingen av grundlagsfrågan i riksdagen. Men jag har inte ansett mig böra ta en strid om detta. Vår reservation går därför ut på att folkomröstningslagen skall gälla enbart vid beslutande folkomröstningar.

Argumentationen för den motsatta ståndpunkten, dvs. att lagen skall gälla även för rådgivande omröstningar, följer två linjer. Den ena är en hänvisning till den praktiska nyttan. Det viktigaste måste vi dock besluta vid varje folkomröstning för sig, nämligen frågeställningarna och tidpunkten. Det bör inte innebära några större praktiska olägenheter om man till detta fogar de regler för folkomröstning som kan ha folkomröstningslagen som mall. Vi har inte i Sverige folkomröstningar varje månad. Som bekant har vi haft tre folkomröstningar, och vi lär få en fjärde. Merarbetet i justitiedepartementet och i riksdagen bör inte bli särskilt omfattande.

Den andra argumentationslinjen är principiell. Man hänvisar till att en rådgivande folkomröstning i hela riket undantagsvis torde avse en fråga som riksdagen har att avgöra. Och man tillfogar att de som avger sina röster i

*Förstärkt skydd
för fri- och rättig-
heter m. m.*

folkomröstningen till ledning för riksdagens kommande avgörande blir desamma som stod bakom riksdagsledamöternas mandat. Här finns det en skärningspunkt. Vi har i vår motion angett som ett av skälen för att folkomröstningslagen inte skall omfatta rådgivande folkomröstningar, att det kan finnas omröstningstillfällen då riksdagen vill ge rätt att delta i omröstningen till flera än dem som har rösträtt i riksdagsval. Majoriteten inom utskottet är dock kategorisk på denna punkt. Den skriver att det är "naturligt och principiellt riktigt att som allmän regel för rösträtt vid rådgivande folkomröstning föreskriva rösträtt vid riksdagsval".

Detta har blivit för mycket för utskottets värderade ordförande och en av hans partivänner. Trots att de röstat som majoriteten, dvs. mot vår motion, har de i ett särskilt yttrande förklarat att det i vissa frågor eventuellt kan vara befogat att utsträcka rösträtten vid rådgivande folkomröstning också till grupper som har rösträtt i kommunala val. Jag tycker att de med denna förklaring har röstat fel i utskottet. De anser att inget hindrar att man i den särskilda lag som skall beslutas om folkomröstning reglerar rösträtten på ett annat sätt än som står i folkomröstningslagen. Med majoritetens kategoriska nej blir emellertid en sådan förklaring meningslös. Majoriteten i utskottet kan aldrig tänka sig vad utskottets ordförande och Bengt Kindbom har som en möjlighet. De som tänker som Karl Boo och Bengt Kindbom bör alltså sluta upp kring reservationen, för att de skall garanteras möjligheter att vid vissa tillfällen kunna utsträcka rätten att delta i folkomröstning till andra än dem som har rösträtt i riksdagsvalen.

Den intressanta frågan är då om det kan vara principiellt riktigt att låta andra delta i folkomröstning än dem som har rösträtt i riksdagsval. Vad är då en rådgivande folkomröstning? Jag kan inte se annat än att de är opinionsundersökningar. Varför skall då de som inte är svenska medborgare men bor här i landet förvägras rätten att ge sin åsikt till känna? Varför skall invandrare uteslutas från den omröstning om energipolitiken som kommer att anordnas i mars månad nästa år? Varför skall de förvägras möjlighet att ge uttryck åt sina åsikter i omröstningen, när de i många fall har bott ett stort antal år i Sverige och är starkt beroende av de beslut riksdagen kommer att fatta i energifrågan? Kan det vara riktigt att de uteslutas, medan svenska medborgare som bor exempelvis i Nya Zeeland, Australien, Argentina eller Schweiz får denna möjlighet? Det går inte att hävda att dessa svenska medborgare i fjärran länder berörs mer än de invandrare som bor här i landet.

Det är en farlig och felaktig formalism att likställa beslutande och rådgivande omröstningar. Vi begränsar inte i övrigt rätten att ge till känna sin åsikt till dem som har rösträtt vid riksdagsval. Vi är inte vana här i riksdagen att resonera så, att vi tar hänsyn endast till de opinionsyttringar som kommer från dem som har gett oss våra mandat i kraft av rösträtten vid riksdagsval. Det kan finnas tillfällen då en majoritet i riksdagen önskar ett bredare deltagande än vid riksdagsvalet. Vi bör inte genom en lag hindra riksdagen från detta. Vi bör ge varje riksdag möjlighet att själv besluta vilka som skall delta i en rådgivande folkomröstning.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till den socialdemokratiska reservationen när det gäller folkomröstningslagen och i övrigt bifall till utskottets hemställan.

Nr 152

Tisdagen den
22 maj 1979

CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Folkflertalet har erövrat de demokratiska fri- och rättigheter vi i dag har genom politisk kamp. Arbetarrörelsen har därvid alltid gått i spetsen. Organisations-, mötes- och yttrandefrihet erövrades efter insatser från arbetarrörelsens pionjärer. Den allmänna och lika rösträtten: krävde årtionden av segslitna strider. Den relativa tolerans som myndigheterna i dag visar mot demonstrationer har sin, f. ö. ganska moderna, förhistoria i övergrepp och polisvåld mot demonstranter, något som visat sig ohållbart.

Men de demokratiska fri- och rättigheterna är härför inte tryggade. De måste ständigt försvaras. Den nationella suveräniteten måste i dag värnas mot EG-anhängare, mot NATO-fantaster och mot det allra värsta hotet: de stora multinationella bolagens manövrer.

Även andra friheter utsätts för attacker. De har erövrats i kamp, och de måste värnas av folkflertalets vaksamhet och styrkan och kraften i en demokratisk opinion. Folkets eget initiativ, dess egna demokratiska tradition och rättskänsla liksom dess beredskap att försvara sina rättigheter – däri ligger rättigheternas förutsättning och skydd.

Rättigheterna har fått erövrats oberoende av och ibland t. o. m. i motsättning till lagstiftning. Men folkets intressen av och kamp för demokratiska rättigheter har alltid ett stöd i demokratisk lagstiftning. Och försvaret av rättigheterna kan ha ett stöd i att rättigheterna har skydd i grundlagen.

Vad betyder ett grundlagsskydd för de demokratiska rättigheterna?

Grundlagsskyddet innebär att vissa väl definierade rättigheter icke skall kunna inskränkas med mindre än att folket i val haft möjlighet att säga sin mening därom. Det skydd rättigheterna härigenom får är på intet sätt absolut. Odemokratiska lagförslag kan smygas undan i valrörelser eller framställas som oskyldiga. Folkets vaksamhet är också här det yttersta skyddet.

Till folkets demokratiska rättigheter hör också att få välja riksdag, som sedan har rätt att välja och vraka regeringar. Folkviljan skall komma till uttryck genom riksdagens majoritet.

Det verkliga grundlagsskyddet för demokratiska fri- och rättigheter försvårar laglig kränkning av dessa rättigheter och står helt i enlighet med parlamentarismens principer.

De olika former av s. k. kvalificerade förfaranden som nu föreslås av regeringen och som de borgerliga partierna och socialdemokraterna vill införa ger rättigheterna ett långt bräckligare skydd och strider mot principen att folkviljan skall komma till uttryck genom riksdagsmajoritet. Att fem sjättedelar av riksdagen eller att riksdagen efter tolv månader utan att ha underställt folket frågan skall kunna inskränka rättigheter är, enligt vår mening, icke ett tillfredsställande skydd. Ett folkomröstningsinstitut så konstruerat att en tredjedel av riksdagen kan desavouera riksdagen strider mot parlamentarismen. Och att tre, säger tre, av riksdagens ledamöter skall

*Förstärkt skydd
för fri- och rättig-
heter m. m.*

*Förstärkt skydd
för fri- och rättig-
heter m. m.*

kunna skjuta ett grundlagsförslag på framtiden i tre år, om de råkar sitta i konstitutionsutskottet och förslaget är framlagt närmare ett val än tio månader, är från denna synpunkt inte mindre betänkligt.

Förslagen i propositionen strider, enligt vår åsikt, mot folksuveränitetens och parlamentarismens principer. Det är att beklaga att socialdemokratin, som tidigare har varit motståndare till kvalificerade förfaranden, just av de principiella skäl som jag här har anfört nu har givit upp detta motstånd och anslutit sig till de borgerliga. Det är ju därigenom enighet mellan borgerliga och socialdemokrater har uppnåtts.

Om vi ser vad den socialdemokratiska justitieministern skrev under förra omgången med grundlagsändringar och vad dessförinnan majoriteten i fri- och rättighetsutredningen klart uttryckte inställer sig frågan: Är inte anslutningen från socialdemokratiskt håll till den nuvarande propositionen i dess väsentliga delar att lättsinnigt avvika från sina principer?

Ett grundlagsskydd för fri- och rättigheterna är det bästa lagskydd rättigheterna kan få. Det utreds f. n. beträffande yttrandefriheten i vidare mening än den nuvarande tryckfrihetsförordningen. Vi har krävt att en utredning bör tillsättas, som ser över vilka övriga rättigheter som bör ha ett sådant skydd och hur detta skydd skall se ut. Trots att de övriga partierna säger sig vara för grundlagsskydd biträder de tyvärr inte detta förslag.

De borgerliga vill begränsa de demokratiska fri- och rättigheterna till att gälla förhållanden mellan vad som brukar kallas enskilda och det allmänna. Däremot vill de inte skydda enskilda mot odemokratiska övergrepp från andra enskilda, vilket i klassamhället betyder att skydda de arbetandes rätt mot arbetsköparna. Vi kommunister kan inte godta detta. Fri- och rättigheter måste vara garanterade i hela samhället, även på arbetsplatser eller privatägda allmänna platser. Vi är på den punkten inte överens med Hilding Johansson och socialdemokratin utan menar att frågan om skyddet för de demokratiska fri- och rättigheterna på exempelvis arbetsplatserna är en oerhört viktig fråga att materialisera i grundlagen.

Men det är inte bara området för fri- och rättigheterna som de borgerliga vill snäva in. Själva inriktningen på rättigheterna har också en klar tendens.

Borgerligheten har lyckats få ett grundlagsskydd för den kapitalistiska äganderätten och t. o. m. fått denna rätt att bli benämnd en grundläggande fri- och rättighet. Hittills har denna grundlagsparagraf åberopats i ett fall här i riksdagen, nämligen för att skydda Wallenbergsimperiet mot nationalisering, vilket hade föreslagits av vpk. Nu föreslås att ersättningsgrunden skall kvalificeras, och den uppenbara avsikten är att stärka skyddet för egendomen. Vidare föreslås ett skydd mot s. k. rektroaktiv lagstiftning, vilket i praktiken bara är ett skydd för spekulanter och skattesmitare. Dessa krav har drivits av moderaterna – men de har fått med inte bara övriga borgerliga partier utan även socialdemokraterna härpå. Måste det inte för den som påstår sig stå för en socialistisk samhällsuppfattning te sig något underligt att i dag rösta för ett förslag som stärker den kapitalistiska äganderätten och skyddar dem som kan ha förmåga att nyttja eventuella kryphål i nuvarande skattelagstiftning?

Herr talman! Den kommunistiska motionen kräver grundlagsskydd för

demokratiska fri- och rättigheter, att detta skydd också skall omfatta rättigheter för de anställda på deras arbetsplatser, och den yrkar avslag på bl. a. propåerna om att stärka skyddet för den kapitalistiska äganderätten och skyddet mot retroaktiv skattelagstiftning.

Däremot kan vi i huvudsak ansluta oss till förslaget till generell lag om hur en folkomröstning skall gå till, detta för de rådgivande folkomröstningar som i vissa frågor kan vara motiverade. Vi anser dock att alla som bestående bor och arbetar i Sverige, alltså även invandrare, skall ha rösträtt i detta sammanhang. Detta tycker vi måste vara helt självklart. Därför bör lagen formuleras så att de som har rösträtt i kommunala val skall ha rösträtt i folkomröstningsfrågor. Regeringen vill å sin sida här utesluta invandrarna. Denna diskriminerande attityd måste brännmärkas.

Men inte heller den socialdemokratiska linjen, som kommer till uttryck i reservationen, kan godtas. Den innebär att invandrarna skall kunna få rösträtt i de rådgivande folkomröstningarna, men inte generellt utan i stället så att detta skall beslutas från gång till gång. Detta öppnar såvitt vi kan se för en farlig linje. En riksdagsmajoritet skulle kunna utnyttja detta för att ge invandrarna rösträtt i folkomröstningar, där majoriteten tror att det gynnar dess intresse. Sådana konsekvenser kan det socialdemokratiska förslaget få, och det kan därför inte påräkna vårt stöd.

Herr talman! Med hänvisning till det sagda ber jag att få yrka bifall till motionen 2641.

BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! När vi första gången antog den nya grundlagen i juni 1973 citerade jag en av medlemmarna i 1809 års konstitutionsutskott, Silverstolpe, som talade om "en i själva grundlagen befastad förhoppning om framtida hjälp mot dess egna brister". Det Silverstolpe åsyftade var de i regeringsformen införda bestämmelserna om ändring av grundlag. Att även vår nya grundlag går att ändra har vi redan fått riklig erfarenhet av, och nu är det dags igen med ganska omfattande ändringar. Men jag tror inte, till skillnad från Hilding Johansson, att någon slutsten kommer att vara lagd med det beslut vi nu fattar. Nya ändringar kommer säkert, även om tyngdpunkten då kommer att ligga på andra områden. En rad grundlagsfrågor har aktualiserats i centermotioner till årets riksdag, och det är min förhoppning att riksdagen med förnyad reformaptit skall ta itu med dessa frågor när höstlöven faller.

Tidigare grundlagsdebatter har utmärkts av betydande dramatik och retorik. Det har betingats av att det trots omfattande utrednings- och beredningsarbete fanns ganska stor oenighet på flera punkter ända fram till beslutstillfällena. Så är det inte i dag. De förslag som vi nu behandlar grundar sig på en utredning – rättighetsskyddsutredningen – som var enhällig om man bortser från vpk:s representant. Utskottsbetänkandet är också enhälligt utom på en punkt, som dessutom inte gäller själva grundlagen utan ett avsnitt i folkomröstningslagen. Det är bra att det är på det sättet. Om de grundlägg-

*Förstärkt skydd
för fri- och rättig-
heter m. m.*

*Förstärkt skydd
för fri- och rättig-
heter m. m.*

gande reglerna för den politiska verksamheten bör det råda så stor enighet som möjligt.

Från centrens sida kan vi känna särskild tillfredsställelse över att en rad av de krav som vi framfört vid tidigare reformtillfällen nu blir tillgodosedda. Det gäller t. ex. förslagen om särskilt förfarande vid rättighetsbegränsande lagstiftning, lagrådets ställning och möjligheterna till folkomröstning i grundlagsfrågor. Det är tillfredsställande att även socialdemokraterna övergivit sina tidigare betänkligheter.

Eftersom utskottsbetänkandet i vad gäller grundlagsdelen är enhälligt, skall jag, herr talman, i huvudsak bara göra några allmänna kommentarer.

Först något om rättighetsfrågorna. Jag har i tidigare debatter framhållit hur viktigt det är att inte se frågan om medborgerliga fri- och rättigheter som enbart en grundlagsfråga. Det avgörande för de enskilda människornas reella möjligheter att utnyttja de fri- och rättigheter, som vi alla är ense om att de skall ha, och att i övrigt bevaka sin rätt är, hur samhället som helhet är organiserat och hur det fungerar. I ett starkt centralistiskt samhälle har den enskilde alltid svårare att göra sig gällande än i ett decentraliserat. Och ett samhälle som styrs av en komplicerad teknik, som t. ex. kärnkraftsteknologi och datasystem, är i sig ett hot mot den enskildes integritet och självbestämmanderätt. Kontroll, övervakning och rättighetsbegränsningar blir lätt en naturlig följd även om avsikten primärt inte är detta. Hur det framtida samhället byggs i vidare mening är således betydelsefullt för den reella vakthållningen omkring medborgarnas fri- och rättigheter. Omsorgen om det öppna samhället och den enskildes integritet och rättssäkerhet måste prägla all lagstiftning och samhällsbyggandet som helhet.

Men detta innebär självfallet inte att det är betydelselöst hur de grundläggande författningsdokumenten är utformade. Grundlagen skall så långt det går ge författningsmässiga garantier för demokratins fortbestånd och för den frihetliga miljö i vidare mening utan vilken formella demokratiska spelregler lätt förtvinar. Det har varit ambitionen bakom den grundlag som antogs 1974 och som sedan byggts på med ytterligare rättighetsskyddande moment. Det är samma syfte som ligger bakom de förslag som nu skall bli beslut. Man kan naturligtvis alltid hävda, att det bästa skulle vara att hela spektrat av önskvärda fri- och rättigheter direkt skrevs in i grundlagen och därmed garanterades den spärr mot snabba legala begränsningar som grundlagsstiftningsförfarandet innebär. Detta är dock inte möjligt. Begränsningar och avvägningar måste alltid kunna göras, bl. a. av det enkla skälet att vissa rättigheter kolliderar med andra. Den enes rätt kan under vissa omständigheter bli den andres orätt. En obruten symfonisk rättighetsharmoni är inte möjlig att skapa i ett enda grundlagsdokument. Det skulle ge ett ur olika synpunkter alltför ohanterligt aktstycke.

Vissa dissonanser är således oundvikliga, och det får vi leva med och försöka bemästra i vanlig lag. Det särskilda förfarande som nu föreslås vid rättighetsbegränsande lagstiftning är ett försök att skapa ytterligare garantier för att dissonanserna är noggrant övervägda och inte mera skärande än den

uppspelade verkligheten kräver. Det kan onekligen bli litet krångligare för kompositörerna, dvs. lagstiftarna i riksdagen, men denna ökade skaparmöda är det pris vi får betala för ökade möjligheter till eftertanke och debatt.

Jag har tidigare sagt att det är bra om grundlagsbeslut kan fattas under så stor enighet som möjligt. Förslaget om möjlighet till folkomröstning i grundlagsfrågor syftar bl. a. till detta. Långtgående enighet i riksdagen eller möjlighet till avgörande direkt av folket i omröstningar är de alternativ som förslaget ger. Det är inte så säkert att vi får så många folkomröstningar. Men möjligheten till folkomröstningar på begäran av en minoritet är i sig en press på riksdagens partier att söka komma fram till samlande lösningar. Och därmed motverkas onekligen risken för vad man skulle kunna betrakta som övergrepp mot en betydande minoritet som kanske svarar mot en majoritet av folket. Jag har f. ö. personligen sympatier för uppfattningen att vi bör kunna gå vidare på denna väg även vad gäller andra frågor än grundlagsfrågor. Den nu aktuella folkomröstningen om energipolitiken är ett slående exempel på att riksdagens majoritet, trots att den framsprungit ur en strikt proportionell valmetod, i en särskild och mycket viktig fråga med stor sannolikhet inte harmonierar med vad folkets flertal tycker.

Det nu föreliggande förslaget innebär vidare att den s. k. lagprövningsrätten skrivs in i grundlagen. Farhågor har yppats för att detta skulle innebära att jurister och domstolar tar över politiska beslut. Självsvåldiga domstolar och förvaltningsmyndigheter skulle kunna spoliera vad de politiska instanserna beslutat. Dessa farhågor är såvitt jag kan se utan grund. Grundlagsparagrafen fastlägger den praxis som redan finns och som säkert måste finnas. Lagar och förordningar skall följas av förvaltningsmyndigheter och domstolar. Skulle det vara så att underordnade bestämmelser strider mot överordnade, är det naturligtvis bara bra att detta dras fram i ljuset, och det blir lagstiftarnas skyldighet att se till att bristande överensstämmelser härvidlag rättas till. Och att lagstiftningen ständigt följer de formella regler som riksdagen själv fastlagt kan inte vara något oresonligt krav.

Förslaget innebär vidare att lagrådets uppgifter förändras och anpassas till vad som enligt min mening borde ha gillat redan genom den reform som togs 1971. Syftet med den reformen var egentligen att det begränsade, ganska stela och av historiska betingelser bestämda obligatoriska granskningsområdet avskaffades. Meningen var att ge lagrådet ur allmänna synpunkter mera meningsfulla uppgifter. Men dessa intentioner har, som vi vet, inte omsatts fullt ut i praktiskt handlande. Regeringar av olika kulörer har gått förbi lagrådsgranskningen när man tyckt att det varit angeläget att få fram förslag i röda rappet. Exempelen på detta är många. Om en liten stund kommer vi att behandla ett sådant ärende. Det gäller förslaget om partssammansatta organ i kommunerna. Utskotten har vissa möjligheter att rätta till sådana strömhopp, och det har också tillämpats i en handfull uppmärksammade fall. Men detta är en omväg som inte är särskilt lyckad. Det bästa är att riksdagen får ta del av lagrådsgranskningen i samband med att propositionerna avlämnas. Lagrådsgranskningen kan ju f. ö. – och det händer inte så sällan – förändra propositionsförslagen redan innan de läggs fram i riksdagen. Det förslag som

Tisdagen den
22 maj 1979

*Förstärkt skydd
för fri- och rättig-
heter m. m.*

riksdagen nu kommer att anta vidgar regeringens skyldighet att höra lagrådet utan att driva denna skyldighet in absurdum. Det är, hoppas jag, en vettig avvägning.

En del av de övriga förslag som jag hade tänkt ta upp kommer jag på grund av att tiden rinner undan att gå förbi. Men till slut vill jag, herr talman, säga några ord dels om förslaget till särskild lag om folkomröstning, dels om vpk:s förslag. Vad det gäller folkomröstningar har jag själv tidigare motionerat om en sådan lag och tycker naturligtvis att det är bra att den nu kommer. Den borde vi ha haft för länge sedan. Redan grundlagberedningen föreslog en sådan lag, men genom vad som närmast kan betraktas som ett förbiseende kom den inte i samband med grundlagsrevisionen 1974. Vi har ju länge haft möjlighet till rådgivande folkomröstningar, och det kan inte vara särskilt rationellt att man inför sådana folkomröstningar utöver de nog så besvärliga problemen att komma överens om hur omröstningsfrågorna skall formuleras också skulle kunna få tvister över en rad formella frågor av närmast praktisk natur. Det gäller bl. a. sådana elementära ting som själva omröstningsproceduren, valnämndernas uppgifter, rösträttsbestämmelserna och sammanräkningsförfarandet. På den här punkten har socialdemokraterna till min stora förvåning brutit sig ur den annars så samsjungna ekumeniken. Hilding Johansson har nyss försökt förklara denna trängtan till solosång. Förslaget innebär att lagen skall tillämpas vid alla folkomröstningar som gäller hela riket. Socialdemokraterna vill att den endast skall gälla för de beslutande omröstningarna i grundlagsfrågor. Vad som tydligen stöter är att samma rösträttsbestämmelser skall gälla vid de riksomfattande omröstningarna som vid riksdagsval. För min del tycker jag att detta är en helt logisk ordning. Har man folkomröstningar i kommuner och landsting, är det självklart att det är de regler som finns vid valen till dessa organ som skall gälla. Lika självklart måste det vara att det är rösträttsvillkoren till riksdagen som skall gälla vid de omröstningar som anordnas i hela riket. Någon saklig motivering för en annan ordning är omöjlig att uppbringa. Dessutom skulle det socialdemokratiska förslaget just leda till den typ av formella tvistigheter vid de rådgivande folkomröstningarna som det borde vara en allmän önskan att undvika. Syftet med det socialdemokratiska förslaget på denna punkt kan inte vara något annat än att man inför den nu förestående omröstningen om energipolitiken tror sig kunna hösta in några alldeles egna men mycket billiga poäng i de kommunalval som äger rum i höst.

Vad gäller vpk är det på det sättet att vpk i stort sett dömer ut all den nya möda som lagts ner för att stärka rättighetsskyddet. Detta är litet förvånande med hänsyn till att vpk:s representanter i tidigare debatter uttryckt vissa sympatier för en del av de förslag som centern fört fram. Man sveper det hela över bord med några flotta gester, men det är ju ingen lösning på svåra avvägningssproblem.

På ett par punkter har vpk egna förslag. Det ena gäller vissa frågor om arbetsrätten. Där föreslår man såvitt jag kan förstå bl. a. att rätten till s. k. vilda strejker skall skrivas in i grundlag. Det kan väl vara så, att man i enskilda fall kan hysa förståelse för de omständigheter som leder till spontana strejker

utanför gällande avtalsram. Men från detta och till att i grundlag ge generell sanktion åt vilda strejker är steget onekligen mycket långt. Principen måste väl ändå vara att gällande lagar och avtal skall hållas; annars kan anarkin ligga nära.

Ett annat vpk-förslag är att vissa lagprövningsfall skall underställas konstitutionsutskottet för avgörande. Det är för det första en omständlig ordning, som skulle ta åtskillig tid. Det skulle för det andra innebära att ett politiskt organ griper in i domstolsavgörandet i konkreta fall. Och detta har vi ju allmänt av principiella skäl ansett att politiska organ inte skall göra. Om det skulle vara så olyckligt att det vid domstolsavgöranden skulle visa sig att domstolen anser att underordnad lagstiftning kolliderar med grundlagen, är det naturliga att riksdagen genom ny lagstiftning ser till att de uppenbarade motstridigheterna undanröjs.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag på alla punkter.

HILDING JOHANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig först konstatera att den slutsten jag talade om gäller fri- och rättighetsarbetet. Sedan förstår jag nog att andra delar av grundlagen kommer att bli föremål för diskussion.

Av tidsskäl skall jag i övrigt upphålla mig väsentligen vid folkomröstningsfrågan.

Bertil Fiskesjö har talat om min trängtan efter att få sjunga solo. Jag brukar inte ha några sådana benägenheter, men i det här fallet är det nog nödvändigt att man ger uttryck åt någon annan mening än den som utskottsmajoriteten har kommit fram till.

Några motiv för sin ståndpunkt anförde inte Bertil Fiskesjö. Han talade endast om att det var naturligt, och han gav sig över huvud taget inte in i någon sakdebatt om det här.

Det måste ändå framstå som mycket egendomligt att invandrare, som bor här och som har sitt arbete och sin utkomst här, inte får ge uttryck åt sin mening, medan däremot svenska medborgare i fjärran länder får göra detta. Det enda skäl för detta som Bertil Fiskesjö kan anföra är att de sistnämnda är svenska medborgare. Men varför skall detta att ge uttryck åt sin mening knytas till medborgarskapet? Det kräver en förklaring.

Jag läste i en tidning i morse att centerpartiet avser att verka för att invandrarna skall få rösträtt vid energiomröstningen. Är detta sant, eller var det en felaktighet som anfördes? Med de synpunkter som Bertil Fiskesjö gav uttryck åt måste ju centerns linje vara, att först får de förvärva svenskt medborgarskap, och därefter skall de kunna få delta i en folkomröstning. Vilken är centerns ståndpunkt? Vi har också att ta hänsyn till det särskilda yttrande som utskottets värderade ordförande har avgivit och som innebär en annan ståndpunkt än den som Bertil Fiskesjö har utvecklat. För honom ter det sig inte naturligt; han låter antyda att det t. o. m. kan hända att invandrare med kommunal rösträtt skall få ge uttryck för sin mening i en folkomröstning.

*Förstärkt skydd
för fri- och rättig-
heter m. m.*

Tisdagen den
22 maj 1979

*Förstärkt skydd
för fri- och rättig-
heter m. m.*

Vpk:s ståndpunkt innebär, såvitt jag kan förstå, att man inte skall ha folkomröstning i grundlagsfrågor. Följaktligen gäller vpk:s förslag endast de omröstningar som har rådgivande karaktär. Men nu kommer riksdagen faktiskt att besluta att införa grundlagsomröstningar, och då måste man ha en annan utformning av bestämmelserna för dem än man har för bestämmelserna beträffande rådgivande omröstningar.

CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Skillnaden mellan oss och de övriga partierna i huvudfrågan är att vi anser att det inte skapas något starkt skydd för de demokratiska fri- och rättigheterna genom de nya regler som man nu vill införa. Vi anser inte att ett materiellt skydd, dvs. ett grundlagsfästande av fri- och rättigheterna, kan bytas mot en procedurregel som ger en minoritet möjlighet att åstadkomma uppskov.

Det materiella skydd som vi vill ha inskrivet i grundlagen och det kvalificerade förfarande som man nu vill införa uttrycker motstridiga principer. Det materiella skyddet innebär ett grundlagsskydd. Det kvalificerade förfarandet innebär inget egentligt skydd – det innebär i föreliggande förslag en uppskovsmöjlighet. Grundlagsskydd står också i överensstämmelse med parlamentarismens principer. Det kvalificerade förfarande som de övriga partierna vill införa innebär bara att man inför ett tillfälligt minoritetsveto och ingenting annat. Vi anser inte att det är ett tillräckligt skydd för de demokratiska fri- och rättigheterna. Det är därför som vi är motståndare till det.

Sedan tog Bertil Fiskesjö upp som särskilt anmärkningsvärt att vi ville grundlagstifta och införa bestämmelser om de demokratiska fri- och rättigheterna i grundlagen, bl. a. obegränsad strejkrätt. Och han säger: "Men det är ju att acceptera vilda strejker! Något sådant kan man inte göra." Vad vi vill göra är att ta bort den olaglighet som enligt nuvarande lagstiftning vidlåder många strejker i vårt land. Vi vet ju att förutsättningarna för att utlösa legala strejker är synnerligen minimala på grund av alla de lagregler som finns. Vi vill alltså att det skall vara en demokratisk fri- och rättighet för löntagarna att gå ut i strejk. Vi tycker att det är en grundläggande demokratisk fri- och rättighet. Vi vill också crinra om att vi har haft andra förhållanden i vårt land, även om man naturligtvis inte skall idyllisera dem. När man i dag studerar handlingarna från den stora Sundsvallsstrejken bland sågverksarbetarna för 100 år sedan upptäcker man att vid den tidpunkten var det inte brottsligt att gå ut i strejk, utan det var tillåtet enligt gällande lag. Strejkförbuden är alltså ett senare påfund, och det vill vi avskaffa. Vi tycker att det är att leva upp till arbetarrörelsens stolta kamptraditioner.

BERTIL FISKESJÖ (c) kort genmäle:

Herr talman! Vad gäller förslaget till folkomröstningslag vill jag för det första säga att det som två centerpartister i konstitutionsutskottet åstadkommit inte är en reservation utan ett särskilt yttrande. För det andra vill jag påpeka att jag inte har anslutit mig till detta särskilda yttrande, som Hilding

Johansson åberopar. För min del är det självklart att den regel som läggs fast i folkomröstningslagen skall gälla rösträtten i alla riksomfattande folkomröstningar och att den bör följa rösträtten i riksdagsval.

Man kan om man så önskar, vilket antyds i det särskilda yttrandet, dispensera bestämmelser i en lag genom uttrycklig bestämmelse i en annan lag. Men det tycker jag inte är någon önskvärd ordning. Vill man ändra innehållet i en gällande lag, bör man helst gå in i denna lag och ändra direkt.

Det socialdemokratiska förslaget innebär att folkomröstningslagen skall gälla i vissa omröstningar men inte i andra. Det är med förlov sagt en konstig ordning. Man kan helt allmänt fråga sig hur det skulle kännas för de människor som fått delta i en omröstning men som skulle vara fråntagna denna rätt när en annan folkomröstning står för dörren. Folkomröstningslagen är närmast en parallelllag till vallagen. Hur skulle det se ut om denna lag – genom att vissa delar inte skulle gälla för ett aktuellt val – innebar att vissa grupper skulle ha rösträtt i ett riksdagsval men inte i ett annat?

Hilding Johansson talar hela tiden om invandrare. Det är inte relevant, eftersom de flesta invandrare i vårt land har rösträtt – de är svenska medborgare. Däremot är det relevant att tala om icke svenska medborgare. Om man vill att icke svenska medborgare skall ha rösträtt i riksomfattande folkomröstningar och i allmänna val till riksdagen, skall man genomdriva det. Det är i varje fall en klar och från formell synpunkt rimlig linje. Men att hatta fram och tillbaka och i vissa fall ge icke svenska medborgare rösträtt och i andra fall inte tycker jag är en mycket konstig ordning.

Carl-Henrik Hermansson sade att det bästa vore om man direkt i grundlagen kunde grundlagsskydda alla fri- och rättigheter. Det sade jag redan i mitt inledningsanförande. Men var och en som mer ingående har sysslat med dessa frågor – och det har jag haft anledning att göra i olika utredningar – vet att det är praktiskt taget omöjligt, om man inte vill skapa en grundlag med en bibels omfång.

C.-H. Hermansson berörde vad jag sade om vilda strejker. Hans argument för att grundlagsfästa rätten till vilda strejker är tydligen att strejkerna förekommer. Men brott mot gällande bestämmelser och avtal brukar ju sällan tas som argument för att man oundvikligen skall ändra de avtal eller lagar som gäller.

HILDING JOHANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Bertil Fiskesjö talade om för mig att det var ett särskilt yttrande och inte en reservation som hade avgivits. Det berättade jag faktiskt i mitt första inlägg här i kammaren. Och jag konstaterade då att de två äradé centerpartisterna egentligen har röstat fel i utskottet. Till detta fogade nu Bertil Fiskesjö att han inte hade anslutit sig till detta särskilda yttrande. Det har jag inte ett ögonblick misstänkt att han skulle göra. Med hans inställning finns det bara en sak att göra – uppmana invandrarna att förvärva svenskt medborgarskap. De som inte är svenska medborgare stängs ute. Men man ger rösträtt åt svenska medborgare i fjärran länder. Dem skall man slå vakt om, de

Tisdagen den
22 maj 1979

*Förstärkt skydd
för fri- och rättig-
heter m. m.*

skall få vara med och avgöra energifrågan i Sverige.

Efter att ha lyssnat till Bertil Fiskesjö, efter att ha läst Karl Boos och Bengt Kindboms särskilda yttrande och efter att i morse ha läst en notis i en tidning måste jag fråga: Vilken ståndpunkt har centerpartiet i denna fråga? Är det Bertil Fiskesjö, Karl Boos och Bengt Kindboms eller möjligen den som stod i tidningen?

Vidare anförde Bertil Fiskesjö att det är egendomligt att ha olika regler vid olika omröstningar. Men det gäller ju två olika typer av omröstningar. Så länge vi inte har infört rösträtt för invandrare i riksdagsval är det svårt för att inte säga omöjligt att ge dem rösträtt i beslutande folkomröstningar. De sakerna hänger samman. Om det föreställer jag mig att vi är överens. Men de rådgivande folkomröstningarna är av helt annan karaktär. De är opinionsyttringar. Och jag frågar mig fortfarande: Vad är det som säger att man vid dessa opinionsyttringar skall dra en gräns gentemot invandrare som inte är svenska medborgare? Något annat skäl har inte angetts än att man möjligen kan tycka att det är litet underligt. Men det finns, som sagt, två olika typer av omröstningar där man drar denna gräns.

CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talmän! Herr Fiskesjö gjorde en intressant nyansering, som jag bedömde som negativ, när han sade att det är omöjligt att grundlagsskydda alla fri- och rättigheter. Jag har tolkat de övriga partiernas ståndpunkt så att de visserligen menade att det var svårt att grundlagsskydda alla fri- och rättigheter men att det var önskvärt att kunna göra det och att deras ståndpunkt i den senaste rättighetsutredningen var att man nu inte kunnat göra det men att man icke var motståndare till att man försökte göra det. Det är ju också därför som vi har föreslagit en ny utredning i frågan för att tillsammans med yttrandefrihetsutredningen pröva dessa saker, som jag faktiskt trodde att de övriga partierna tidigare har varit överens om. Nu har alltså herr Fiskesjö en helt negativ inställning till dessa försök, vilket jag beklagar.

Jag vill ta upp ytterligare några argument bakom kravet att skriva in strejkrätten i grundlagen. Det är så att den svenska regeringsformen vid internationell jämförelse visat sig inte bara strejkvänlig utan också extremt lockoutvänlig. Den ställer alltså upp på arbetsköparnas sida. I länder som England och USA har lockouten en med strejken icke jämställd ställning i lagstiftningen. I Italien och Frankrike är den – som konsekvens av tillämpningen av den konstitutionellt, alltså i grundlagen, garanterade strejkrätten – i många fall förbjuden. Vår ståndpunkt är att lockouträtten inte bör ges grundlagsskydd i den svenska regeringsformen. Däremot bör strejkrätten skyddas utan inskränkning. Vårt argument är att strejken är de arbetandes enda effektiva stridsmedel. Det gäller deras rätt att förfoga över sin egen arbetskraft. Det finns inte jämställda parter, arbetsgivare–arbetstagar, på arbetsmarknaden. Parternas ställning och situation är olika. Förhållanden som gällt vid ingången av ett arbetsavtal kan förändras genom arbetsgivarens aktivitet eller genom det kapitalistiska samhällets utveckling.

Vi menar att i sådana och i en rad andra fall måste arbetare och tjänstemän ha tillgång till sitt stridsmedel, strejken, för att försvara sina intressen.

Jag är lika förvånad som Hilding Johansson här har gett uttryck för att han är över att de borgerliga partierna icke vill ge invandrarna möjlighet att delta i de folkomröstningar som vi nu diskuterar. Det måste väl ändå vara ett självklart demokratiskt krav att de skall ha den rätten på samma sätt som de enligt vår mening skall ha politisk rösträtt. Hilding Johansson säger gentemot vår ståndpunkt att en lag härom troligen kommer att antas. Om det blir aktuellt kommer vi naturligtvis att i motion kräva att invandrarna skall ha precis samma rättigheter som andra som bor och arbetar i det här landet.

BERTIL FISKESJÖ (c) kort genmäle:

Herr talman! Hilding Johansson försöker framställa saken som om det i princip vore stor skillnad mellan beslutande och rådgivande folkomröstning. Det är det naturligtvis inte. I varje fall uppfattar inte jag det så. Men man blir litet betänksam när man hör dessa konstruerade, mycket hårda gränsdragningar som Hilding Johansson gör. Är det så att socialdemokraterna, om de skulle få majoritet i riksdagen, efter den folkomröstning som kommer att ske i energifrågan är beredda att totalt strunta i omröstningsresultatet? Det är en fråga som jag tycker är berättigad att ställa efter de inlägg som vi har hört från Hilding Johanssons sida.

C.-H. Hermansson påstår att jag mäter mig ur något slags allmän enighet om att det bästa är att man kan grundlagsfästa fri- och rättigheterna direkt. Nej, det har jag inte gjort. Jag har sagt att det naturligtvis är den bästa metoden om det bara kunde gå. Men det är det det inte gör. Vi har en utredning på gång om en rad av opinionsfriheterna. Jag råkar tillhöra den utredningen. Vår ambition är att vi skall försöka få fram ett förslag som gör tryckfrihetsförordningens bestämmelser i varje fall till vissa delar gällande över ett vidare spektrum av opinionsfriheten. Men Carl-Henrik Hermansson skall inte inbilla sig att ens denna begränsade ambition är särskilt lätt att förverkliga. Det kommer heller inte att leda till ett grundlagskomplex som i ordets egentliga mening är absolut heltäckande. Det kommer alltid att finnas behov av uppföljande lagstiftning av olika slag.

Vi brukar säga att tryckfriheten är i detalj grundlagsreglerad. Men så är det ju inte. Tryckfrihetsförordningen är visserligen mycket utförlig och innehåller mängder av bestämmelser, men likafullt finns det utöver de bestämmelser som finns i tryckfrihetsförordningen bestämmelser i annan lagstiftning som är av utomordentlig betydelse för tryckfriheten. Jag behöver bara nämna den särskilda sekretesslagen.

Rätten till strejk skall grundlagsfästas, säger Carl-Henrik Hermansson. Vi har redan en paragraf i grundlagen om strejkrätten, men vad Carl-Henrik Hermansson och vpk vill införa är en grundlagsskyddad rätt till vilda strejker.

Förste vice talmannen anmälde att Hilding Johansson och Carl-Henrik Hermansson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Tisdagen den
22 maj 1979

*Förstärkt skydd
för fri- och rättig-
heter m. m.*

ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Det har förvisso inte saknats utredningar på författningsområdet under de senaste decennierna. Vi har haft 1954 års författningsutredning, grundlagberedningen, fri- och rättighetsutredningen och nu senast rättighetsskyddsutredningen. Vi har mer eller mindre, herr talman, under en 25-årsperiod haft ett ständigt pågående utredningsarbete på det här området. I och med dagens beslut, som strax torde komma att fattas under stor enighet med undantag av kommunisterna, har enligt min uppfattning i allt väsentligt den genomgripande reformering av vårt statsskick och särskilt då på fri- och rättighetsskyddsområdet, som ägt rum under 1960- och 1970-talen, avslutats. På sätt och vis sätter vi därmed också i dag punkt för ett 25-årigt grundlagsarbete.

Om det nu inte vore så att våra fina grundlagar till trots denna kammare f. n. befinner sig i en mycket akut tidsnöd, skulle det ha varit frestande att ägna sig åt ett antal reflexioner över vad som egentligen har utträttats på grundlagsområdet. Men tiden medger inte detta, och det bör kanske vara ett memento för riksdagen att på olika punkter inom ramen för det regelverk som nu har skapats få en smidigare och effektivare handläggning av riksdagsärendena. Det återstår att se om våra nya grundlagar i det här avseendet är lika flexibla som de gamla, vilka sannerligen klarade av att möta olika tiders krav på arbetsmetodik med förbluffande små förändringar.

Det betänkande som vi i dag diskuterar är med några få undantag i stort sett enhälligt, och det är att hälsa med stor tillfredsställelse. Inriktningen av arbetet i rättighetsskyddsutredningen var just att få till stånd en så bred enighet som möjligt, bl. a. med tanke på att det är ett värde i sig att just i grundlagsfrågor uppnå en bred politisk anslutning. Detta innebär förvisso att olika meningsriktningar får ge med sig och göra avkall på att få igenom just sina ståndpunkter till hundra procent. Vpk-representanten i utredningen betecknade detta som ett köpslående, och enligt honom skulle detta vara något förkastligt. Men vad det hela tiden handlat om har i själva verket varit ett arbete som gått ut på att uppnå enighet och som syftat till helheten och till landets bästa. Jag kan inte se något förkastligt i att man försöker gå varandra till mötes i frågor av just den här typen. Det kräver god vilja men också civilturage att göra upp om en samlande lösning, där man kanske får både ge och ta.

Herr talman! Jag vill begagna detta tillfälle till att understryka det förnämliga arbete på att nå den här samlande lösningen som utfördes av utredningens ordförande, professor Gunnar Heckscher. Hans förmåga att finna nya lösningar på gamla och besvärliga problem är värd stort beröm. Om alla utredningsordförande i detta land arbetade med hans snabbhet och hade hans konstruktiva förmåga skulle det svenska utredningsväsendet ges en bättre effektivitet och få ett långt bättre rykte än det i dag dess värre har.

Konstitutionsutskottet har helt och hållet följt rättighetsskyddsutredningens förslag, liksom man i justitiedepartementet gjort det när man skrivit propositionen. De förändringar som har gjorts är få och i stort sett av formell natur. Det innebär att utredningens förslag om ett förstärkt skydd för de

grundläggande fri- och rättigheterna följs upp effektivt. Vi får t. ex. ett särskilt förfarande vid rättighetsbegränsande lagstiftning, där förslaget antingen vilar i tolv månader om tio riksdagsledamöter begär det eller kan antas omedelbart om det vid omröstning i riksdagen får stöd från minst fem sjättedelar av de röstande.

Om detta och de övriga regler som kommer att gälla vid rättighetsbegränsande lagstiftning kan sägas – och det har skett ett antal gånger i debatten – att det blir en krånglig handläggningsordning. Det ligger en hel del i detta. Men man kan naturligtvis med rätta genmäla att det *skall* vara svårt att inskränka fri- och rättigheter och att vi i framtiden får ta den olägenhet som ligger i en relativt komplicerad handläggningsordning.

På ett par punkter sker det direkta och konkreta förstärkningar av vissa särskilda fri- och rättigheter. Det skydd som i dag gäller mot retroaktiv strafflagstiftning utsträcks nu till att gälla också skattelagstiftningen. Detta är att hälsa med stor tillfredsställelse. Det är viktigt att medborgarna kan förutse konsekvenserna av sina handlingar, och detta måste också i rimlig mån gälla ekonomiskt handlande. Retroaktivitet till förfång för den enskilde är ett otyg, och det är glädjande att vi här äntligen får klara riktlinjer.

Den andra punkten på det ekonomiska området där det sker förbättringar genom det beslut som vi strax kommer att fatta gäller skyddet vid expropriation och därmed jämförligt ingrepp. Utredningen har föreslagit en omformulering av den aktuella paragrafen i grundlagen så att det, tillsammans med motivtexten, klart framgår att en tillfredsställande ersättning skall lämnas för den förlust som uppkommer vid expropriation eller annat sådant förfogande. Ersättningen skall anknyta till den ersättningsnivå som gäller i dag.

Lagrövningsrätten skrivs in i regeringsformen. Det är förvisso ingen dramatisk förändring av det konstitutionella läget, eftersom en sådan lagrövningsrätt sedan länge anses föreligga ändå.

Något större förändring blir det i fråga om lagrådets sammansättning och uppgifter. Jag vill här peka på *en* väsentlig sak, nämligen att lagrådet i fortsättningen får – och skall – granska förslag till skattelagstiftning. Förhoppningsvis kommer detta att innebära att vårt komplicerade och snåriga skattesystem ges en klarare utformning i framtiden. Man kan i alla fall ha den förhoppningen, herr talman, och det blir en viktig uppgift för lagrådet att i framtiden medverka till detta.

När det sedan gäller den fråga som vi har diskuterat här i dag, beslutande folkomröstning vid grundlagsändringar, så finns det anledning att hälsa införandet av sådan folkomröstning med stor tillfredsställelse. Våra grundlagar ger ju ramen för det demokratiska arbetet i vårt land, och även den som till äventyrs är tveksamt inställd till folkomröstningar som ett instrument i det politiska arbetet bör kunna acceptera att när det gäller spelreglerna för det politiska arbetet skall folket ha sista ordet. Jag tror personligen inte att detta folkomröstningsinstitut kommer att användas i någon betydande utsträckning, men genom sin blotta existens kommer det att utgöra ett allvarligt memento för politikerna att försöka uppnå breda lösningar vad gäller

*Förstärkt skydd
för fri- och rättig-
heter m. m.*

Tisdagen den
22 maj 1979

*Förstärkt skydd
för fri- och rättig-
heter m. m.*

statsskicket i framtiden.

Jag måste emellertid erkänna, herr talman, att jag inte riktigt kan förstå den socialdemokratiska reservationen när det gäller folkomröstningslagen. Jag tycker att Hilding Johanssons argumentation, när han drar in utlandssvenskarnas rösträtt, är minst sagt förunderlig. Det är ju inte utlandssvenskarnas rösträtt det handlar om i dag. Här handlar det om rösträtt för invandrare som icke har blivit svenska medborgare. Vi är alla medvetna om att det är få länder som har ett så förenklat förfarande när det gäller att förvärva medborgarskap som just Sverige. Det är väl ändå logiskt att vi ger de invandrare som icke har svenskt medborgarskap rösträtt i kommunala val och i konsekvens därmed också i kommunala folkomröstningar, och att man har motsvarande regel för dem som har rösträtt i riksdagsval – och det har alltså inte invandrarna som inte har svenskt medborgarskap. Ett krav för att man skall få utöva rösträtt vid de folkomröstningar det här gäller skall alltså vara svenskt medborgarskap.

Jag kan, herr talman, inte se annat än att detta är logiskt, och jag har inte på något sätt blivit övertygad av de argument som har framförts från socialdemokratiskt håll. De är, med förlov sagt, inte särskilt preciserade.

Herr talman! Vi har alltså uppnått en bred enighet på detta område, och det tycker jag är någonting att vara i hög grad tacksam över. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

TORDEL LINDAHL (fp):

Herr talman! Den 4 juni 1976 diskuterade riksdagen ändringar i grundlagen i fråga om förbättringar av fri- och rättigheterna. Det blev en heldagsdebatt, som fortsatte ett bra tag efter middagsuppehållet. Stundtals var det en ganska hetsig debatt, där både dåvarande justitieministern och dåvarande statsministern var inblandade – och den som de häftigast vände sig emot var dåvarande folktoppledaren Per Ahlmark.

Vad var det som herrar Palme och Geijer med sådan intensitet bekämpade 1976? Det var det som vi i dag har att besluta om och som i princip ett enigt utskott ställt sig bakom.

Folkpartiet har länge drivit frågorna om att förstärka fri- och rättighetskyddet i grundlagen. Det är helt enkelt en gammal liberal författningstradition att försöka göra så. Det har ofta varit svårt. För ett litet parti har det inte alltid varit så lätt att få gehör för sina idéer. Men folkpartiet har strävat vidare oförtrutet för att förbättra skyddet för fri- och rättigheter i grundlagen. Och nu står vi här.

Nu, 1979, accepteras till stora delar det som förkastades 1976 och som i stort sett ansågs vara ett dåligt skämt 1973 eller tidigare. Det visar att även ett litet parti kan få igenom viktiga delar av sin politik när det envist och oförtrutet strävar vidare mot ett klart uppsatt mål.

Jag vill betona att jag anser att såväl 1973 års som 1976 års beslut innebar

förbättringar av skyddet för fri- och rättigheterna.

År 1976 var det på fem punkter som folkpartiet krävde förbättringar som majoriteten inte ville acceptera. Det rörde sig om särskilda procedurer vid beslut om inskränkningar av rättigheterna. Det beslutar vi om i dag. Vi ville ha folkomröstning vid grundlagsändring. Det godtas i dag. Särskilda regler för beslut om grundlagsändring, det accepterar majoriteten i dag. Lagrådsgranskning av alla lagar som inskränker fri- och rättigheterna samt obligatorisk lagrådsgranskning av viktigare lagar i övrigt krävde vi då. I dag skall vi besluta om en ordentligt utökad lagrådsgranskning.

Även om dagens förslag inte i detalj exakt överensstämmer med våra krav från 1976 är det sannerligen ingen överdrift att hävda att det i princip är samma förslag som då förkastades som nu en bred majoritet här i riksdagen är beredd att anta. Förutom de punkter jag nyss räknade upp stärks det direkta fri- och rättighetsskyddet på en del ytterligare punkter om riksdagen antar det aktuella förslaget. Jag skall inte gå in närmare på vilka. Bl. a. har tidigare talare gjort det.

Jag anser att det är ett viktigt beslut som riksdagen kommer att fatta i dag och förhoppningsvis återigen till hösten, så att förslagen kan träda i kraft till årsskiftet. Men för den skull får man inte tro att grundlagsarbetet och arbetet för att förstärka de medborgerliga fri- och rättigheterna en gång för alla är avslutat. Det pågående arbetet med en yttrandefrihetsgrundlag är ett exempel på att arbetet drivs vidare.

Det finns ytterligare exempel där det i framtiden kan bli aktuellt att gå in och förstärka den enskilde medborgarens fri- och rättigheter. Men de frågorna har kanske inte kommit så långt i debatten att de ens är färdiga för utredning. Vad jag tänker på är t. ex. skyddet för den enskilde i förhållande till organisationer, skydd för privatlivet och personlighetens okränkbarhet.

En del menar att vi också borde försöka få in t. ex. frågan om föräldrarätt och utbildningsrätt i grundlagen. På den punkten vill jag säga att många av dem som hävdar utökad föräldrarätt helt blundar för barnens självklara rätt. Men jag accepterar och tycker det är riktigt att debatten på det här området förs vidare.

Vi måste sedan också se över de lagar som medborgarna har att använda sig av för att kunna försvara och hävda sina rättigheter. Där kan vi göra mycket för att förbättra förhållandena jämfört med hur det är i dag.

Som ett stort viktigt delmål står ändå dagens beslut, som innebär klara förstärkningar och förbättringar av fri- och rättighetsskyddet.

Jag har sagt att det är fråga om ett mycket enigt utskott. Det finns bara en reservation, och den rör egentligen inte grundlagsdelen utan den följdlag som folkomröstningslagen utgör. Det är socialdemokraterna som inte tycker att den lagen bör användas vid rådgivande folkomröstning. När jag lyssnade till Hilding Johansson fick jag ett intryck av att han ansåg att en rådgivande folkomröstning är ingenting annat än en glorifierad SIFO-undersökning och att man kunde fråga alla man träffar på i detta land den aktuella dagen. Nåja, jag måste erkänna att jag nog har betydligt större respekt för en rådgivande

Nr 152

Tisdagen den
22 maj 1979

*Förstärkt skydd
för fri- och rättig-
heter m. m.*

folkomröstning än så, och i praktiken torde den vara helt vägledande för riksdagens beslut.

Sedan blev jag uppriktigt sagt ganska orolig när Hilding Johansson började dra in utlandssvenskarna och frågan om deras rösträtt i detta. Jag vill ställa en direkt fråga: Menar Hilding Johansson att om socialdemokraterna skulle komma i regeringsställning igen så ämnar de inskränka svenska medborgares rösträtt i allmänna val? Jag tror att det vore bra med ett klarläggande på den punkten.

Vad beträffar de övriga argumenten för det förslag som utskottsmajoriteten förordar, så kan jag hänvisa till vad herrar Fiskesjö och Björck har anfört.

Med det, herr talman, vill jag yrka bifall till utskottets hemställan i alla delar.

HILDING JOHANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! När fyra partier i en utredning arbetar sig fram till en gemensam ståndpunkt och sedan håller fast vid den, så känns det alltid egendomligt när företrädare för ett av partierna träder upp och säger: Se hur rätt vi har fått! Och samtidigt bröstar man av – på det sätt som Torkel Lindahl nu gör – att här har folkpartiet gjort sin stora politiska insats.

Hur kan Torkel Lindahl tro att det finns något intresse för att över huvud taget försöka nå fram till enighet med ett parti som efteråt så fräckt går upp och säger att det är dess verk och att alla andra är överspelade? Jag antar att man på folkpartihåll räknar med att inte delta i samverkan med partierna på grundlagsfrågornas område efter den deklARATIONEN. Det här verkar ganska otrevligt, uppriktigt sagt. Jag måste fråga: Anser också folkpartiregeringen att den har vunnit en stor seger över övriga partier?

Låt mig också säga att vi till en del har tagit hänsyn till de synpunkter som förts fram från folkpartihåll. Men det är andra lösningar. Och i likhet med Anders Björck måste jag säga att de insatser som Gunnar Heckscher och andra gjorde i rättighetsskyddsutredningen var av grundläggande betydelse för att man skulle finna konstruktioner som möjliggjorde detta förslag. Hade vi följt Per Ahlmark av år 1976, så hade vi fört en likadan strid som vi gjorde 1976.

När det sedan gäller folkomröstningsinstitutet, så är det klart att vi skall ha respekt för utslagen. Men vad är det som säger att vi skall ha mindre respekt för dessa utslag om invandrare som inte är svenska medborgare får ge uttryck åt sin mening? Varför skall vi underkänna deras mening och säga att vi inte behöver ta hänsyn till dem i detta fall, för de väljer inte riksdagsledamöter? Jag kan inte godta det resonemanget. När jag nämnde utlandssvenskarna var det endast som en jämförelse. De får rösträtt i en sådan rådgivande folkomröstning, men det får inte invandrarna. Det var bara den jämförelsen jag gjorde.

TORKEL LINDAHL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Man kan få lust att säga: Oj då! Jag påminde visst Hilding Johansson om den inställning han haft tidigare, och det skulle jag kanske inte ha gjort.

Men det behöver ju inte innebära att jag på något sätt förringar de insatser som gjorts av dem som arbetat i utredningen – och jag tror inte heller att jag gjort det. Det som arbetats fram i utredningen har ju de olika partierna varit överens om.

Vad jag försökte säga i mitt anförande var att det som vid ett tillfälle läggs fram av ett parti och som då betraktas som ett dåligt skämt eller som ett oantagbart krav, så småningom kan komma att i stort accepteras av de andra partierna. Det kanske bara är så att vi legat litet före i tiden, att vi varit för tidigt ute med våra krav. Men att vi nu kommit överens och intagit samma ståndpunkter tycker jag bara är bra, och jag ställer mig helt bakom vad som har sagts här tidigare om önskvärldheten av enighet i fråga om grundlagsbeslutet. Vad jag möjligen beklagar är att viljan att försöka komma fram till en sådan enighet inte gavs till känna på samma sätt 1976. Men jag är nöjd med att vi nu har kommit längre och att viljan finns 1979.

Så till frågan om folkomröstning och vad som diskuterats beträffande rösträtten i det sammanhanget.

Jag tycker det är rimligt att det vid val till den svenska riksdagen – för det är väl kanske där vi får börja – är svenska medborgare som har rösträtt. När det sedan gäller folkomröstningar, även de rådgivande, har ju riksdagen att avgöra de frågor som därvid skall tas upp. Det är då rimligt och logiskt att anse att valmanskåren i de båda aktuella fallen skall vara densamma. Jag tycker detta är en logisk och rimlig linje att försöka följa.

Jag måste tydligen ännu en gång peka på det som Bertil Fiskesjö sade, nämligen att det är felaktigt att tala om invandrarnas rösträtt. De flesta invandrare har rösträtt. De är nämligen svenska medborgare. Jag har väldigt svårt att se att man skall gå ifrån den grundläggande principen.

HILDING JOHANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Både 1973 och 1976 ansträngde vi oss för att nå fram till enighet. Det gjorde att vi i enighet skrev in vissa rättigheter. Både 1973 och 1976 var vi också eniga om att vi skulle tillsätta nya utredningar. De beslutet drevs inte fram gentemot socialdemokraterna. Jag tror t. o. m. att jag själv tog initiativ till dessa utredningar vid båda tillfällena och fick stöd från övriga partiernas sida.

Mot den bakgrunden känns det ganska olustigt att en folkpartistisk talesman går upp i talarstolen och försöker ”kamma hem” allt detta. Här försöker vi nå fram till enighet i en grundlagsfråga, och då går Torkel Lindahl upp och säger: Det sker på folkpartiets bas.

Men detta är fel. Det är en gemensam bas som vi har nått fram till. Tack vare möjligheterna att finna konstruktiva lösningar har vi kunnat nå fram till det resultat vi i dag har. Litet ödmjukhet kanske man kan begära även av Torkel Lindahl när det gäller dessa stora och svåra problem. Om det hade varit

så enkelt som Torkel Lindahl gör det för sig nu, hade han ju kunnat presentera dessa charmanta lösningar som han nu talar om vid ett något tidigare tillfälle. Det gjorde inte Torkel Lindahl. Jag tror inte ens att han hjälpte Per Ahlmark i det avseendet.

När det sedan gäller folkomröstningsinstitutet måste jag upprepa: Det är helt enkelt så att det lever i Sverige ett betydande antal invandrare som inte är svenska medborgare. De arbetar här. De får sin utkomst här. För mig ter det sig då naturligt att de får delta i en omröstning som har den karaktären som det är fråga om vid omröstningen i mars nästa år.

För Torkel Lindahl och folkpartiet är ett sådant resonemang helt felaktigt. Därmed vet vi att folkpartiet liksom moderata samlingspartiet kommer att säga klart nej till frågan om invandrarnas rösträtt, när den eventuellt återkommer. Centerpartiets ståndpunkt känner vi ännu inte till. Jag har ställt frågan till dem om detta, men inte fått något svar.

TORKEL LINDAHL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara säga att jag tog mig orådet före att jämföra dagens beslut med våra krav 1976 och fann då en anmärkningsvärd överensstämmelse. Hilding Johansson tycker ytterst illa om denna jämförelse, och det står honom fritt att göra det.

ERIK ADAMSSON (s):

Herr talman! I motionen 1977/78:227, vilken väcktes redan den 11 januari 1978, begärde jag att rättighetsskyddsutredningen skulle få i uppdrag att överväga frågan om behovet av att återinföra en möjlighet till kontroll från riksdagens sida över de högsta domstolsinstanserna. Jag väckte motionen bl. a. mot bakgrund av att utredningen bl. a. sysslade med frågor om lagprövning och lagrådets ställning. Tyvärr underlät konstitutionsutskottet att då behandla motionen. Rättighetsskyddsutredningen kom med sitt betänkande senare under våren 1978 utan att beröra min frågeställning.

Först nu behandlas motionen. Jag beklagar givetvis själva tidpunkten för konstitutionsutskottets handläggning av min motion. Likaså är jag naturligtvis inte särskilt tillfredsställd över de överväganden som utskottet gjort med anledning av denna.

I det följande skall jag kortfattat lämna några synpunkter på bakgrunden till mina tankegångar. Till en början kan konstateras att 1974 års regeringsform inte på samma sätt som den tidigare medger insyn från riksdagens sida i vad gäller de högsta domstolsinstansernas verksamhet. Då fanns nämligen riksdagens opinionsnämnd, som hade befogenhet att skilja ledamot av högsta domstolen eller regeringsrätten från hans ämbete, om han, utan bevisligen begånget brott eller fel, ändå förverkat det allmänna förtroendet.

Motivet till att avskaffa opinionsnämnden angavs vara att den kontroll som denna institution skulle utöva inte stod i överensstämmelse med principen om domstolarnas självständighet. I och för sig delar jag uppfattningen att domstolarnas självständighet i förhållande till den politiska makten är en självklarhet i en demokrati som den svenska. Det är emellertid inte lika

självkärligt att det högsta beslutande statsorganet, dvs. riksdagen, skall vara helt uteslutet från möjligheten att på något sätt kunna kontrollera de högsta domstolsinstansernas verksamhet.

Enligt den nu aktuella propositionen kommer lagrådet, som består av domare från de högsta domstolsinstanserna, att få en starkare ställning än tidigare. Vidare föreslås ett uttryckligt stadgande i grundlagen om lagprövning, dvs. rätt och skyldighet för domstol eller annat offentligt organ att pröva huruvida en föreskrift som beslutats av regering eller riksdag står i strid med grundlagarna. Anses så vara fallet, får föreskriften icke tillämpas.

I motsats till vad utskottet anför i sitt betänkande ser jag en risk för en viss politisering av domstolarnas och myndigheternas verksamhet. En sådan utveckling bör med all kraft hindras. I stället bör man slå vakt om de svenska domstolarnas integritet och självständighet. Just därför är det viktigt att inte minst de högsta dömande instanserna är förankrade i det demokratiska systemet.

Opinionsnämnden, som aldrig behövde begagna sig av sina befogenheter, hade enligt min mening i varje fall formellt karaktären av en sådan förbindelselänk. Man kan här dra en parallell med den nya MBL-lagstiftningen, som förutsätter att den politiska demokratin inte träds förnärligt i samband med träffade kollektivavtal inom den offentliga sektorn. Riksdagen har på detta område tillförsäkrat sig ett visst inflytande genom tillskapandet av den offentliga sektorns särskilda nämnd, som består av riksdagsledamöter och representanter för arbetsmarknadens parter.

Vad åter gäller lagprövning vill jag erinra om att bl. a. Östen Undén brukade framhålla att den gamla opinionsnämnden var ett medel i syfte att avhålla domstolarna från s. k. lagprövning, dvs. att vägra tillämpa riksdagens och regeringens beslut. Sådan lagprövning förekommer bl. a. i USA och Västtyskland och har där varit ett starkt konservativt politiskt inslag. Opinionsnämnden kan alltså sägas ha varit den demokratiska parlamentarismens värn gentemot eventuella lagprövningstendenser i högsta domstolen och regeringsrätten – våra högsta domstolar. Lagrådet skall enligt propositionen få nya föreskrifter för när och hur man skall yttra sig över bl. a. regeringsförslag till propositioner. Lagrådet kan sägas vara en sista juridisk remissinstans före ett ställningstagande av regeringen. Regeringen skall vara skyldig att motivera varför man underlåtit lagrådsgranskning i vissa fall. Härigenom får lagrådet otvivelaktigt en starkare ställning än tidigare. Som jag ser det innebär detta en återgång till ett föråldrat synsätt på detta område.

Avslutningsvis vill jag framhålla vikten av att domarutnämningarna inte blir politiskt betingande. Som jag betonat i min motion och som också utskottet understryker är principen om domstolarnas självständighet viktig. Vi bör därför slå vakt om de svenska domstolarnas och domstolsmaktens utövares integritet.

Jag vill än en gång erinra om att utredningskravet i min motion inte gäller den i vår demokrati självklara principen att domstolarna skall döma efter lagen utan inblandning av politiska instanser i konkreta mål. Bakgrunden till motionen är den utveckling mot en politisering av domstolsväsendet som

*Förstärkt skydd
för fri- och rättig-
heter m. m.*

kan skönjas genom den s. k. lagprövningen. Att det här kan föreligga risker för en annan utveckling än den utskottet tänkt sig bör man inte bortse från. Utskottet yttrar sig här med en viss försiktighet, det skall medges. Det finns uppenbarligen anledningar härtill.

Inte ingenting, har det sagts, är så svårt som att spå, framför allt om det gäller framtiden. Vem av våra grundlagsutredare hade tänkt sig en utveckling av vårt parlamentariska system som den vi i dag upplever i vårt land med en miniregering som dansar med i de politiska svängningarna som om ingenting hänt hur hårt den än trampas på tårna? Det är ändå den verklighet vi i dag upplever trots alla traditioner och djupsinniga tankar om utformningen av reglerna för vårt demokratiska och parlamentariska liv – detta sagt med anledning av herr Fiskesjös anförande.

Vi bör se det i motionen uppmärksammade problemet i ett vidare perspektiv än dagens. Det gäller grunderna för både riksdagens lagstiftningsmakt och dess kontrollmakt. Det finns all anledning för riksdagen att ägna uppmärksamhet åt de frågor jag har dragit upp i motionen. Alla kan vi hoppas på att utskottets bedömning, att några risker för politisering icke skall förekomma, skall visa sig vara riktig. Men härför krävs enligt min mening stark vaksamhet och en fortsatt debatt kring dessa för vårt parlamentariska liv och vår demokrati så viktiga frågor.

Herr talman! Eftersom detta av allt att döma är mitt sista inlägg i kammaren i dessa sammanhang vill jag sluta mitt anförande med en förhoppning om att dessa frågor inom en inte alltför avlägsen framtid blir föremål för en mer ingående belysning och uppmärksamhet än den utskottet ägnat dem i det nu föreliggande betänkandet.

Herr talman! Jag har i det läge som för dagen föreligger inget yrkande.

BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Ett av de skäl som Erik Adamsson anger för sin oro för en politisering av domstolsväsendet är den lagprövningsrätt som nu skrivs in i grundlagen. Jag vill erinra om att denna lagprövningsrätt, såsom den är formulerad i grundlagsparagrafen, inte är något annat än ett fastställande av den praxis som redan råder och som måste råda – det framhöll jag redan i mitt inledningsanförande.

I vad gäller Erik Adamssons något nostalgiska argumentation för den gamla opinionsnämnden vacklar Erik Adamsson i sin bevisföring. Dels säger han att domstolar och förvaltningsorgan helst inte skall politiseras, dels säger han att det kanske är nödvändigt med en politisk kontroll över vad de har för sig. Dessa båda argumentationslinjer går inte ihop. Man får välja den ena, vilket utesluter den andra.

Opinionsnämnden trädde inte någonsin, i varje fall inte i modern tid, i funktion. Inte heller refererade någon till den. I Malmgrens grundlagskommentarer betraktades opinionsnämnden som obsolet, dvs. som en institution som var överspelad av utvecklingen. Grundlagberedningen drog konsekvenserna av detta betraktelsesätt.

Låt mig då ställa frågan vad ett införande nu av ett organ motsvarande

opinionsnämnden skulle kunna ha för eventuella konsekvenser för en politisering av förvaltning och domstolar. Såvitt jag kan förstå skulle risken med ett sådant organ snarast bli större, eftersom det, om detta organ skulle tillerkännas kontrollerande funktioner, kanske t. o. m. funktionen att avsätta domare i högsta domstolen och regeringsrätten, skulle ligga nära till hands att domare i dessa organ inför sina domslut sneglade mot vad som kunde vara politiskt opportunt att besluta. En sådan utveckling tror jag inte att Erik Adamsson vill ha.

ERIK ADAMSSON (s):

Herr talman! Jag skall inte närmare gå in på den argumentation som herr Fiskesjö använder. Jag förmodar dock att han inte lever i den uppfattningen att man vare sig i USA eller i Västtyskland medvetet har gått in för en ordning på detta område, som har lett till att domstolarna har tillskansat sig en större makt än de hade tidigare i lagstiftningsarbetet.

Vidare är jag och herr Fiskesjö alldeles överens om att vi inte skall ha en ordning, där domstolarna på något sätt skall lägga sig i bedömningen av politiska beslut. Men det är det som de kommer att mer eller mindre få lov att göra i samband med sin lagtolkning i de fall där lagstiftningen har sådan karaktär att den ur juridiska synpunkter på något sätt skulle kunna bedömas som stående i strid mot grundlagarna, även om det skulle finnas en mycket klar opinion såväl i riksdagen som utanför densamma för den lagstiftning som riksdagen beslutat om. Det är det förhållandet som jag i motionen velat fästa uppmärksamheten på.

Jag vill vidare säga att jag aldrig har tänkt mig att vi skulle återinföra opinionsnämnden. Men det finns andra vägar för riksdagen att få till stånd en kontroll över domstolarnas sätt att handlägga de ärenden som vi nu har att ta ställning till.

BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Erik Adamsson menar tydligen att, om domstolar och förvaltningsmyndigheter i sin strävan att komma fram till beslut som stämmer överens med gällande lagstiftning finner, att en underordnad lag strider mot en överordnad lag, och för den skull inte tillämpar den underordnade lagen, skall något riksdagens organ bestraffa dem som fattar detta beslut eller i varje fall uttrycka sin ovilja över det – trots att dessa tjänstemän då kan anses endast fullgöra sin självklara ämbetsplikt.

Sedan gör Erik Adamsson en jämförelse med Västtyskland och USA. Det kan man inte göra på detta område. Domstolssystemet i USA med högsta domstolen i toppen har en helt annan funktion än motsvarande organ i Sverige, och dess funktioner är givna redan i den nordamerikanska konstitutionen. I Västtyskland har man som bekant en särskild författningsdomstol, dvs. en domstol av en typ som inte finns i vårt land.

Tisdagen den
22 maj 1979

*Förstärkt skydd
för fri- och rättig-
heter m. m.*

ERIK ADAMSSON (s):

Herr talman! Bara några få ord. Vill herr Fiskesjö förneka att den lagstiftning som föreläggs riksdagen för antagande inte innebär att domstolarnas makt ökar? Har han den uppfattningen att det blir ungefär status quo, så förstår jag honom inte.

Det är ändå så att det här förslaget betyder att lagrådets ställning förstärks. Också när det gäller lagprövningsrätten kommer domstolarna att få större inflytande över lagstiftningen än de nu har.

BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Lagrådets ställning förstärks, säger Erik Adamsson. Lagrådet är ingen domstol. Lagrådet har heller ingen beslutanderätt. Lagrådets granskning är ett led i beredningen av de ärenden som riksdagen slutgiltigt skall besluta i.

Domstolarna i övrigt tillerkänns enligt det förslag som nu föreligger ingen ytterligare makt utöver den de redan har.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1 och 2

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 3 och 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 2641 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Mom. 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 2641 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Nils Berndtson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 39 mom. 4 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 2641 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Nils Berndtson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 282
Nej - 11

Mom. 6

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 2641 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Nils Berndtson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 39 mom. 6 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 2641 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Nils Berndtson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 282
Nej - 11

Mom. 7

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 2641 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Nils Berndtson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 39 mom. 7 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 2641 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Nils Berndtson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 280
Nej - 11

Mom. 8

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 2641 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Nils Berndtson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

*Förstärkt skydd
för fri- och rättig-
heter m. m.*

Nr 152

Tisdagen den
22 maj 1979

Förstärkt skydd för fri- och rättig- heter m. m.

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 39 mom. 8 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 2641 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Nils Berndtson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 282
Nej – 10

Mom. 9

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 2641 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Nils Berndtson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 39 mom. 9 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 2641 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Nils Berndtson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 282
Nej – 11

Mom. 10

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 2641 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Nils Berndtson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 39 mom. 10 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 2641 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Nils Berndtson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 282
Nej - 11

*Förstärkt skydd
för fri- och rättig-
heter m. m.*

Mom. 11-15

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 16

Propositioner gavs på bifall till 1:o utskottets hemställan, 2:o reservationen av Hilding Johansson m. fl. samt 3:o motionen nr 2641 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då Hilding Johansson begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan Nils Berndtson begärt votering beträffande kontrapositionen upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 39 mom. 16 antar reservationen av Hilding Johansson m. fl. röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit motionen nr 2641 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Nils Berndtson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 132
Nej - 11
Avstår - 150

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 39 mom. 16 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Hilding Johansson m. fl.

Tisdagen den
22 maj 1979

Ändring i datalagen

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Hilding Johansson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 154
Nej – 128
Avstår – 11

§ 10 Ändring i datalagen

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1978/79:37 med anledning av propositionen 1978/79:109 om ändring i datalagen (1973:289) samt motioner.

I propositionen 1978/79:109 hade regeringen (justitiedepartementet) föreslagit riksdagen att anta förslag till lag om ändring i datalagen (1973:289).

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”I propositionen föreslås vissa ändringar i datalagen.

Personregister som förs med viss bestämd teknisk utrustning skall enligt förslaget kunna undantas från kravet på tillstånd av datainspektionen. Som förutsättning uppställs att det med hänsyn till utrustningens art, till utförandet av den automatiska databehandlingen och till registrets utformning i övrigt framstår som uppenbart att otilbörligt intrång i registrerads personliga integritet inte skall uppkomma.

Enligt förslaget införs vidare ytterligare självständiga grunder för datainspektionens tillståndsprovning.

En annan nyhet är att reglerna om den registeransvariges underrättelseskyldighet till enskild preciseras.

Ändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 1979.

Förslaget bygger på det förslag som datalagstiftningskommittén har lagt fram i betänkandet (SOU 1978:54) Personregister – Datorer – Integritet. Kommittén har kommit till slutsatsen att man bör överväga att på sikt införa en generell personregisterlagstiftning. I propositionen förutskickas att tilläggsdirektiv till kommittén om att utreda denna fråga kommer att utfärdas senare i vår.”

I detta sammanhang hade behandlats

dels de under allmänna motionstiden vid 1978/79 års riksmöte väckta motionerna

1978/79:489 av Stig Gustafsson (s) och Kurt Hugosson (s), vari yrkats att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om framläggande snarast möjligt av förslag till ändring av datalagen i enlighet med vad som anförts i motionen,

1978/79:490 av Stig Gustafsson (s) och Kurt Hugosson (s), vari yrkats att

riksdagen beslutade hos regeringen anhålla om utredning och förslag till en personregisterlag i enlighet med vad som anförts i motionen,

Nr 152

Tisdagen den
22 maj 1979

dels den med anledning av propositionen 1978/79:121 om användningen av automatisk databehandling (ADB) i statsförvaltningen väckta motionen 1978/79:2324 av Bo Turesson (m), vari såvitt nu var i fråga (yrkandena 1–3) yrkats att riksdagen beslutade

Ändring i datalagen

1. att riksdagen som vilande grundlagsändring skulle anta av motionären föreslagna tillägg till regeringsformen,

2. att riksdagen hos regeringen begärde en skyndsam översyn av gällande regler så att datorprogramversioner hos domstolen och myndigheten och ändringar i dessa fortlöpande diariefördes,

3. att riksdagen hos regeringen begärde skyndsamma åtgärder så att alla driftfel och driftavbrott noggrant protokollfördes i allmänna, offentliga register vid datorer och terminaler hos alla domstolar och myndigheter där fråga kunde uppkomma om ersättning för fel eller skada på grund av utrustningsfel,

– denna motion hade remitterats till finansutskottet men sedermera såvitt avsåg dessa yrkanden överlämnats till konstitutionsutskottet,

dels den med anledning av propositionen 1978/79:111 om åtgärder mot krångel och onödig byråkrati m. m. väckta motionen 1978/79:2467 av Lars Werner m. fl. (vpk) såvitt nu var i fråga (yrkandet 7),

dels de med anledning av propositionen 1978/79:109 väckta motionerna 1978/79:2592 av Kurt Hugosson (s) och Bengt Kindbom (c), vari yrkats att riksdagen beslutade

f. att komplettera datalagen även med den regel om ett centralt statligt personregister för adressaktualisering, personnummersättning, personnummervisning och urvalsdragning (SPAR) som datalagstiftningskommittén (DALK) föreslagit – registrets innehåll skulle grundas på de uppgifter om folkbokföring, inkomsttaxering och fastighetstaxering som fanns hos länsstyrelserna,

2. att som sin mening ge regeringen till känna att vad som i motionen anförts borde vara vägledande vid utformningen av de närmare föreskrifterna om SPAR,

1978/79:2609 av Joakim Ollén (m),

1978/79:2610 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari yrkats

1. att riksdagen hos regeringen begärde förslag till lagstiftning som gav de anställda och deras fackliga organisationer möjlighet att tillvarata och skydda sin integritet vid införande av datorstödda system genom information och utbildning på de anställdas villkor, tillgång för de anställda till egen expertis och vetorätt för de anställdas fackliga organisationer,

2. att riksdagen begärde att regeringen i samråd med offentligt anställda

*Ändring i data-
lagen*

forskare och statistiker utarbetade ett förenklat tillståndsansökningsförfarande för personregister för offentlig forskning och statistik.

3. att riksdagen med ändring i propositionen 1978/79:109 beslutade anta av motionärerna framlagt förslag till lag om ändring i datalagen (1973:289), innebärande bl. a. att tillstånd att inrätta personregister som innehöll uppgifter om någons arbetsprestationer endast fick meddelas om särskilda skäl förelåg,

4. att riksdagen som motiv till undantagsregeln i näst sista stycket i 2 § uttalade att regeln endast gällde personregister som uppstod vid utnyttjande av enklare former av datorutrustning, nämligen kontorsutrustning som skrivautomater och andra system för framställning av text och dokument (s. k. ordbehandling), datorutrustning för grafisk produktion, hemdatorer med lagring av uppgifter för personligt bruk och datoriserade konferenssystem, s. k. telekonferenssystem, och

1978/79:2611 av Olle Wästberg i Stockholm (fp).

Utskottet hemställde
att riksdagen skulle

1. beträffande grundlagsreglering av datafrågor avslå motionen 1978/79:2324, yrkandet 1,

2. beträffande framläggande av förslag till ändring av datalagen (1973:289) förklara motionen 1978/79:489 besvarad med utskottets yttrande,

3. beträffande regler i datalagen om ett centralt statligt personregister (SPAR) med anledning av propositionen 1978/79:109 ge regeringen till känna vad utskottet anfört om fortsatt utredning av denna fråga och förklara motionen 1978/79:2592 besvarad härmed,

4. beträffande förbud i datalagen mot uttag för kommersiellt syfte av personuppgift ur offentligt register med bifall till propositionen 1978/79:109 avslå motionerna 1978/79:2467, yrkandet 7, och 1978/79:2610, yrkandet 3 såvitt nu var i fråga,

5. beträffande regler i datalagen till skydd för anställda m. m. med bifall till propositionen 1978/79:109 dels förklara motionen 1978/79:2610, yrkandet 1, besvarad med utskottets yttrande, dels avslå samma motion, yrkandet 3 såvitt nu var i fråga,

6. beträffande förenklad tillståndsprövning för personregister för forskning och statistik med bifall till propositionen 1978/79:109 förklara motionen 1978/79:2610, yrkandet 2, besvarad med utskottets yttrande,

7. beträffande underrättelse om registrering i dataregister m. m. med bifall till propositionen 1978/79:109 avslå motionen 1978/79:2610, yrkandet 3 såvitt nu var i fråga,

8. beträffande ändringar i övrigt i datalagen bifalla propositionen 1978/79:109,

9. beträffande diarieföring och protokollsdokumentation på dataområdet förklara motionen 1978/79:2324, yrkandena 2 och 3, besvarade med utskottets yttrande.

10. beträffande utredning om en personregisterlag förklara motionen 1978/79:490 besvarad med utskottets yttrande,

11. beträffande datainspektionens resursbehov avslå motionen 1978/79:2609,

12. beträffande datorstödd meddelandesändning avslå motionen 1978/79:2611, yrkandena 1–3.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande av Per Unckel (m).

KURT HUGOSSON (s):

Herr talman! Mot bakgrund av den våldsamma kritik som de borgerliga partierna under åren 1973–1976 utvecklade mot den socialdemokratiska datapolitiken i allmänhet och datalagen i synnerhet är det utskottsdokument som vi nu behandlar något märkligt. Jag vill emellertid gratulera de borgerliga partierna till den tillnyktring som ägt rum sedan de i regeringsställning tvingats att sakligt pröva de krav på ingående ändringar i datalagen som var legio när de befann sig i oppositionsställning.

När Sverige 1973, som första land i världen, fattade beslut om att skapa en datalag var riksdagen – och det anfördes också i propositionen – medveten om att detta förstlingsverk inom en snar framtid kunde behöva bli föremål för en utvärdering och en översyn. Detta har nu skett genom datalagstiftningskommitténs försorg, och DALK:s utredningsresultat ligger till grund för den proposition som behandlas i konstitutionsutskottets betänkande nr 37. Och det är med stor tillfredsställelse jag kan konstatera att regeringen till stora delar följt det förslag som vi kom fram till i DALK.

I arbetet med översynen av datalagen utgick kommittén från den utvärderingsrapport som datainspektionen presenterade 1975. Samtliga krav som motionsledes har förts fram i riksdagen har också ingående prövats av kommittén. Det huvudresultat som kommittén kom fram till var att datalagen i stort sett fungerat bra, och de förslag till förändringar i lagen som förelades – och som i stort sett följts upp i propositionen – innebär närmast att man i lagen skriver in den praxis som utvecklats av datainspektionen sedan lagens tillkomst.

När det gäller de generella grunderna för tillståndsprovningen föreslås nu att dessa skall kompletteras, dels med ett i lagen inskrivet krav på att man särskilt skall beakta arten av och mängden personuppgifter liksom vilka personer som skall ingå i registret, dels med att man särskilt skall beakta om de uppgifter som skall ingå i registret insamlats för annat ändamål. Det sistnämnda kravet innebär i klartext att man skall vara ytterst försiktig med att samköra olika dataregister. Dessa kompletteringar när det gäller tillståndsprovningen är välkomna, även om vi i datainspektionen redan tidigare i stort sett tillämpat dessa krav i den praxis som utformats. Det är emellertid inte minst med tanke på eventuella överklaganden av datainspektionens beslut en fördel att kraven nu skrivs in i datalagen.

Folkpartiets och moderaternas tidigare krav på att register som inrättas genom beslut av regering eller riksdag, s. k. kungaregister, också skulle

Ändring i datalagen

omfattas av datainspektionens tillståndsgivning har av framför allt konstitutionella skäl avvisats. I praktiken är det ju också så att datainspektionens synpunkter inhämtas före beslut, varför kraven främst varit av formell natur.

Även de borgerliga kraven på totalförbud mot samkörning har avvisats av DALK liksom av regeringen i propositionen. Genom det tilläggskrav som jag tidigare refererat blir dock datainspektionens möjligheter till större restriktivitet bättre i framtiden. Det bör emellertid inte ankomma på datainspektionen att avgöra om man skall tillåta samkörning för att t. ex. kontrollera taxeringsunderlag eller myndigheternas beslut om behovsprövade förmåner av typen bostadsbidrag. I samband med beslut om dylika frågor bör också kontrollfrågorna fastläggas. Det bör alltså inte ankomma på datainspektionen eller någon annan myndighet att bestämma förutsättningarna för och omfattningen av kontrollåtgärder inom den offentliga sektorn. Det är politiska frågor som skall beslutas av regering och riksdag.

I samband med debatten om samkörningsproblematiken har man från moderat håll och folkpartihåll under flera år krävt att användningen av personnummer skulle förbjudas eller i varje fall försvåras. Även förutvarande statsminister Thorbjörn Fälldin gick för ett par år sedan ut och krävde en begränsning av personnummernvändningen. DALK avvisar det kravet enhälligt. Ett slopande av personnumren skulle kunna leda till personförväxling, minska skyddet för den personliga integriteten men på intet sätt förhindra samkörning. Vi har från socialdemokratiskt håll hävdad denna uppfattning, och vi gläder oss åt att de borgerliga ledamöterna i kommittén, som är kända för att aktivt delta i datadebatten, har kommit till samma uppfattning.

För att hindra tillkomsten av alltför många personregister av totalkaraktär förelade trepartiregeringen hösten 1976 riksdagen ett förslag till tillägg i datalagens § 3 a. Jag hävdade då att förslaget var omöjligt att tillämpa i praktiken, och även DALK har kommit till samma uppfattning. Paragrafen har i intet fall kunnat tillämpas. Vi föreslog därför från kommitténs sida att det statliga personregistret, SPAR, skulle författningsregleras och att en särskild paragraf skulle tas in i datalagen. Detta förslag har regeringen inte gått med på, och därför har jag tillsammans med Bengt Kindbom motionerat i denna fråga att så skulle ske. Såvitt jag förstår delar konstitutionsutskottet vår uppfattning men är inte nu berett att direkt ta vårt förslag utan begär i skrivelse till regeringen att regeringen skall komma tillbaka till riksdagen med ett dylikt förslag, innan SPAR träder i funktion. Det är bra. Därigenom löser man problemen när det gäller tillkomsten av onödiga personregister, och därigenom blir det också möjligt att på ett för människorna mer tillfredsställande sätt styra den kommersiella reklamens uttag av adresser.

Folkpartiets fleråriga krav på totalförbud mot s. k. mjukdata liksom Kerstin Anérs kypphäst om en särskild dataombudsman är sådana krav som DALK sagt nej till och som regeringen nu inte fört fram. Inte heller centerpartiets krav på regionala ansvarsnämnder eller moderaternas krav på

Ändring i datalagen

särskilda regler för forsknings- och statistikregister har funnit nåd inför kommittén.

Herr talman! Jag har velat göra den här genomgången av de borgerliga partiernas agerande under oppositionstiden i dessa frågor för att nu kunna konstatera att det i dag i stort sett synes råda enighet kring datalagstiftningen när det gäller skyddet för den personliga integriteten i vårt avancerade datasamhälle. Det är bra, för frågorna om skyddet för den personliga integriteten är viktiga i ett alltmer tekniskt komplicerat samhälle. Detta leder mig också, herr talman, in på den teknologiska utvecklingens snabba förlopp.

Svagheten med en lagstiftning som är knuten till en viss teknik som databehandlingen utgör är att den måste bli föremål för ständig anpassning till teknikens förändringar. Det är i dag svårt att dra gränser mellan datateknik och annan teknik, t. ex. microfiche. Jag tror därför att vi på sikt måste ersätta vår nuvarande datalagstiftning med en allmän personregisterlagstiftning. Det är ju informationen om människorna i olika register, oavsett om de förs på data, manuellt eller i andra tekniska former, som skall vara föremål för vår omsorg. Det är därför glädjande att regeringen gett DALK i tilläggsdirektiv att närmare studera utformningen av en dylik lagstiftning, något som vi från socialdemokratiskt håll framfört krav på, bl. a. i motionen till riksdagen i år.

Låt mig avslutningsvis, herr talman, något kommentera frågan om de anställdas medverkan vid upprättande av personregister inom företagen. Det är viktigt att de anställda genom medbestämmandelagen tillförsäkras ett ökat inflytande när det gäller inrättande av löne- och personregister. Jag anser det naturligt att datainspektionen vid behandlingen av ett sådant tillståndsärende har tillgång till de lokala fackliga organisationernas inställning genom ett protokoll från en förhandling enligt 11 § MBL.

Enligt min mening bör man emellertid gå längre när det gäller strävan att uppnå ett ökat inflytande för de anställda. De anställdas personliga integritet gäller nämligen även – och kanske inte minst – sådana frågor som omställning på arbetsmarknaden på grund av datoriseringen inom näringslivet, arbetsmiljö, arbetsprestationer och arbetstillfredsställelse. Dessa frågor kan man emellertid inte reglera i datalagen. Sedan förra året är frågorna efter en socialdemokratisk framställning i riksdagen föremål för en särskild utredning. Det är min förhoppning att detta utredningsarbete bedrivs med skyndsamhet, så att vi lagstiftningsvägen kan reglera denna viktiga del av vår arbetsmarknad och vårt arbetsliv. Dessa frågor har minst sagt samma dignitet som integritetsfrågorna och en klar anknytning till dessa. Integritetsdebatten under senare år har kanske tyvärr lett till att vi alltför sent har angripit de problem med den fortgående datoriseringen inom arbetslivet som utvecklingen medfört och kommer att medföra. Inför 1980-talet måste dessa frågor få en för de anställda tillfredsställande lösning. Tyvärr har man från borgerligt håll visat föga intresse för frågan. Vi kommer dock från socialdemokratisk sida att driva dessa frågor hårt i det pågående utredningsarbetet.

*Ändring i data-
lagen*

Herr talman! Låt mig avslutningsvis få yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan.

EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! De senaste årtiondena har inneburit en oerhört snabb utveckling inom datateknikens område, en utveckling som inneburit inte bara att riskerna för intrång i vad som traditionellt benämnts personlig integritet snabbt ökat, utan också att såväl arbetet i sig, arbetsprocesserna som den ekonomiska strukturen snabbt förändrats.

Alltför länge har man stillatigande åsett detta. Det är därför välkommet att en diskussion äntligen börjar komma till stånd. Det finns också i propositionen och i utskottsbetänkandet vissa positiva delar. Det faktum att man följer DALK:s förslag om att en lagstiftning på sikt skall omfatta all personregistrering och inte bara sådan som utförs med viss teknik är ett sådant exempel.

Kurt Hugosson framhöll tidigare här i talarstolen att det rådde en allmän enighet bland riksdagspartierna. Så är nu inte fallet. Det finns en grundläggande skillnad mellan vpk:s och de övriga partiernas synsätt, och det gäller begreppet integritet. Såväl utredningen Personregister, datorer, integritet som regering och utskott har enligt vår uppfattning en mycket snäv syn på integritetsbegreppet och inskränker detta till att omfatta endast privatlivet. Enligt vpk:s uppfattning innebär integritetsbegreppet mer än så. Det innebär rätten till självständighet och medbestämmande, och därmed måste i en personregisterlag eller integritetslag också arbetslivet komma in. Först då får integritetsbegreppet en reell innebörd – först då visar sig klart de politiska skiljelinjerna. För folkmajoriteten i vårt land är integriteten på arbetsplatserna minst lika viktig som där utanför.

Det är integritetsintrång att i datoriserade produktionsstyrningssystem mäta individuella anställdas prestationer, beskära handlingsmöjligheter vid utförande av vissa arbetsmoment eller minska arbetstagarnas tvärkontakter på arbetsplatserna, för att bara ta några exempel som vi nämner i vår motion. Vpk är inte motståndare till teknisk utveckling – tvärtom, men vi ställer frågan i vems tjänst den tekniska utvecklingen skall ske. Vem skall ha makten över tekniken? Hitintills har genom historien denna makt huvudsakligen förbehållits kapitalet. Den automation som har skett har inte skett på de anställdas villkor. Från företagarhåll hävdas ständigt att syftet är att få bort tunga, smutsiga och monotona jobb. Det kan vara sant, men bara under förutsättning att dessa jobb samtidigt är arbetsintensiva.

Automationen ingår som ett led i den rationaliseringsverksamhet som har bedrivits i kapitalistiska företag under i stort sett hela industrialismens tvåhundraåriga historia. Syftet är och har alltid varit att öka profiten. För att åstadkomma detta kan man gå till väga på flera sätt. Man försöker få färre arbetare att producera mer, och man försöker minska behovet av kvalificerad arbetskraft. Genom att automatisera processer som kräver stort yrkeskunnande slår man två flugor i en smäll – man minskar antalet anställda, och man klarar sig i större utsträckning med okvalificerad eller snabbutbildad

arbetskraft med lägre löneanspråk.

Under en period gick denna process trots allt förhållandevis långsamt, om man jämför med den expansion som vi nu upplever och som kommer att accelerera än mer med mikrodatorens och andra innovationers frammarsch.

Utskottet anser uppenbarligen inte att det är ett ingrepp i den personliga integriteten att berövas möjligheterna att utnyttja och utveckla sitt yrkeskunnande och att i allt större omfattning tvingas underkasta sig maskinernas och robotarnas villkor.

Utskottet anser inte heller att den mycket påtagliga utarmning som skett av arbetets innehåll inom samhällslivets alla delar – såväl inom kontorsjobb och offentlig sektor som inom handel och industri – är ett intrång i integriteten.

Utskottet hänvisar i stället våra förslag om att ge de anställda större makt över sin egen situation dels till MBL-förhandlingar, dels till utredningen om datateknikens effekter på sysselsättning och arbetsmiljö. Vpk anser att detta är helt otillräckligt, och vi har stöd i våra krav av många fackligt aktiva och många organisationer. MBL har ju tyvärr i alltför många viktiga frågor visat sig vara en papperstiger.

Också med utskottets snäva syn på integritetsbegreppet borde våra förslag kunna accepteras. Vi anser att de anställda skall ges en ordentlig utbildning, tillgång till egen expertis och möjlighet att säga ifrån, dvs. vetorätt. I 2 § bör sålunda en bestämmelse intas som säger att personregister över anställda vid företag inte får införas utan tillstånd från berörda löntagarorganisationer. 4 § bör likaså skärpas avsevärt vad det gäller tillstånd att inrätta och föra personregister som innehåller uppgift om någons arbetsprestationer.

Herr talman! Vi har i vår motion också tagit upp vissa andra krav vad det gäller datalagstiftningen – krav som också återfinns i vår motion om motverkande av krångel och byråkrati inom statsförvaltningen, förslag som kommer att bli än mer aktuella i framtiden genom bl. a. SPAR. Ett av dem gäller uttagning i kommersiellt syfte av personuppgifter ur offentligt register. Jag har svårt att förstå varför en enskild individ skall kunna påtvingas propaganda och reklam hon inte bett om. Varför skall jag, om jag föder barn, i årtal framöver jagas av barnmatsfabrikanter, blöjfabrikanter, veckotidningsdistributörer osv. Det ankommer på den enskilde att avvisa den reklam han aldrig bett att få. Själv uppfattar jag detta som ett klart ingrepp i den personliga integriteten, och jag delar den uppfattningen med en mycket bred majoritet i detta land.

En annan viktig fråga gäller underrättelseskyldigheten gentemot den registrerade. Den lagparagrafen har nu fått en så luddig lydelse att vad som helst kan väntas. Ur rättssäkerhetssynpunkt är det viktigt att avgift inte skall kunna tas ut. Vidare bör det klart framgå av lagtexten vilka undantag som får göras. Utskottet avvisar våra krav utan närmare motivering.

Slutligen, herr talman, några ord om forskarnas situation. Datalagstiftningen får inte utnyttjas som svepskäl för att förhindra eller försvåra samhällskritisk forskning. Därför krävs ett förenklat ansökningsförfarande.

Utskottet anser att dessa frågor bör följas med största uppmärksamhet. Man ger oss sålunda delvis rätt i den kritik vi framfört. Men man är tyvärr inte beredd att ta konsekvenserna av detta utan nöjer sig med att hänvisa till det samråd som skall ske mellan datainspektionen och företrädare för forskning och statistikproduktion m. m. Som också framhållits av många remissinstanser är detta otillräckligt.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till vpk-motionen 2610.

KURT HUGOSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Eva Hjelmström tyckte det var felaktigt när jag sade att det nu i stort sett synes råda enighet bland partierna i Sverige om integritetslagstiftningen. Det är riktigt att vpk i motioner har följt upp den reservation som vpk:s representant Yngve Sundblad presenterade i datalagstiftningskommittén. Men ser man på den reservationen, så kan man konstatera att han har reserverat sig när det gäller ett par frågor medan han i stort sett när det gäller alla övriga frågor biträder majoritetens uppfattning.

De frågor som Eva Hjelmström här tar upp – om datoriseringens effekt på arbetslivet och på arbetsmarknaden – är utomordentligt viktiga. I stor utsträckning delar jag de synpunkter som Eva Hjelmström har anfört. Men vi har i datalagstiftningskommittén – liksom man gjort i regeringen och i konstitutionsutskottet – kommit fram till att de frågorna icke kan regleras genom ingrepp i datalagen. Det är därför som en särskild utredning arbetar med dessa frågor efter initiativ från socialdemokratisk sida här i riksdagen. Det är min förhoppning, Eva Hjelmström, att denna utredning skall kunna lägga fram lämpliga förslag, så att vi lagstiftningsvägen – men icke genom datalagen – skall kunna angripa de viktiga problem som datoriseringen inom arbetslivet medför för de anställda.

EVA HJELMSTRÖM (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det är ett par frågor som vi är oense om. Men det finns också en grundläggande skillnad i vårt synsätt: Uppenbarligen vidhåller Kurt Hugosson uppfattningen att integritetsbegreppet inte skall omfatta arbetslivet.

Sedan har vi också lagt fram konkreta förslag om hur man på olika sätt redan nu skall kunna ge de anställda mer makt. Kurt Hugosson säger att det inte är möjligt att reglera dessa frågor inom datalagstiftningens ram. Den uppfattningen delar han inte med bl. a. TCO – och även LO har ju fört fram förslag som innebär att man kanske tvingas ta till lagstiftning i dessa frågor.

KURT HUGOSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! TCO:s Stig Gustafsson och jag har i kommitténs betänkande redovisat våra synpunkter i de här frågorna. Jag skall be att få läsa upp vad vi sagt:

”Med hänsyn härtill” – alltså till vad som tidigare anförts – ”och till DALKs direktiv har kommittén inte prövat de nyss nämnda frågorna.” Det

gäller alltså de frågor vi nu diskuterar. Vidare skriver vi: "Vi vill emellertid starkt understryka vikten av att de nu snarast blir föremål för utredning och att man därvid även beaktar integritetsaspekten i den vidgade bemärkelse vi vill lägga i begreppet. Vi vill därvid särskilt peka på riskerna för att äldre kvalificerade yrkeskategorier försvinner genom datoriseringen, för att antalet arbetstillfällen minskar, för att arbetet blir mer monotont och okvalificerat, vilket också kan äventyra yrkesskickligheten, och för att datorn, ofta tillsammans med olika behörighetssystem, kan bli ett instrument för individuell prestationsmätning och för att i detalj övervaka vad den enskilde arbetaren har för sig. Formerna för lämplighetstester och hälsokontroller är andra frågor som hör hit. Flera av de nämnda frågorna har en klar anknytning till integritetsbegreppet enligt datalagen, vilket enligt vår mening ytterligare understryker att man nu måste vara beredd att vidga detta begrepp."

Detta har jag och Stig Gustafsson uttalat i datalagstiftningskommitténs betänkande, och därmed torde det väl vara klart för Eva Hjelmström att vi har en syn på de här frågorna som innebär att vi vill reglera den viktiga del av arbetsmarknaden som gäller datoriseringen men att det inte är möjligt att göra det genom datalagen.

EVA HJELMSTRÖM (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag tackar Kurt Hugosson för det beskedet. Det ligger i linje med vad vi framfört såväl i reservationen i utredningen som i våra motioner.

Det är naturligtvis bra att föra fram detta i utredningen, men, herr talman, hade det inte varit bättre att föra fram de ståndpunkterna också i konstitutionsutskottets betänkande? Det är faktiskt det betänkandet vi skall fatta beslut om i dag – och där framgår inte den vidgade syn på integritetsbegreppet som Kurt Hugosson nu redogör för.

OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Socialdemokraterna i konstitutionsutskottet står bakom utskottets betänkande med anledning av propositionen 109 om ändring av datalagen. Jag finner ingen anledning nu att här ta upp kammarens tid med att mera i detalj motivera det ställningstagandet. Här har också Kurt Hugosson anfört en rad synpunkter som är helt i linje med vad jag själv tycker och vad som ligger bakom vår medverkan från socialdemokratisk sida i det här betänkandet. Men jag vill, i likhet med Kurt Hugosson, komma med en reflexion.

I riksdagen och från talarstolar runt om i landet bedrevs det under den socialdemokratiska regeringens tid en omfattande mytbildning som gick ut på att vi socialdemokrater var ointresserade av integritetsfrågorna och de risker som användningen av datorer kunde innebära för de enskildas integritet. Så var inte fallet. Sverige var det första landet i världen som införde en särskild datalag som gällde både offentliga och privata personregister.

Förslag från de borgerliga återkom år efter år om inrättande av en särskild dataombudsman, om förbud mot eller begränsningar i rättigheterna till

Ändring i datalagen

samkörning av dataregister och om inskränkningar i rätten för företag att hålla sig med register över sina kunder. Men när de borgerliga sedan fick möjlighet att från kanslihuset dirigera den fortsatta utvecklingen på detta område, blev det inte så stora förändringar.

Vad blev resultatet? Jo, man fann att den datalag som socialdemokraterna utarbetat fungerar rätt bra, att många av de farhågor som man sett tidigare var överdrivna och att möjligheterna att begränsa användningen av mjukdata var rätt små. Några preciseringar och några förenklingar kom man fram till att det behövdes. Det kan nu konstateras att även en socialdemokratisk utvärdering av lagen hade resulterat i detta.

Jag tycker att datalagstiftningskommitténs betänkande och den proposition som vi behandlar i dag visar på en tillnyktring från de borgerligas sida som det finns anledning att vara tacksam för. Det innebär rimligen att intresset för datafrågorna i fortsättningen i större utsträckning kan inriktas också på andra för medborgarna väsentliga frågor.

Med anledning av den debatt som nyss fördes vill jag gärna säga att jag då tänker främst på datorernas användning i arbetslivet. Om datoriseringen sker på fel sätt kan den leda till att tidigare omväxlande och stimulerande arbetsuppgifter ersätts med rutinbetonat och enformigt arbete. Man kan få en ökad utarmning av arbetsplatserna och en ökad isolering i jobbet som resultat.

Rätt använd kan datatekniken medverka till att rutinbetonade uppgifter rationaliseras bort, att dåliga och hälsofarliga arbetsmiljöer automatiseras och att resurser frigörs för angelägna uppgifter. Här finns, som också framhållits i det datapolitiska program som den socialdemokratiska partikongressen antog i höstas, en mängd viktiga och svårlösta problem som vi måste ta allvarligt på.

Jag vill då understryka vad Kurt Hugosson nyss sade, nämligen att man nu är i full färd med att bereda en sådan lagstiftning. Det är inte frågan om var i vilken lag man kan lösa de här problemen som är det viktiga, utan att man skapar underlag för förändringar som kan skapa ett bättre läge.

Jag vill, herr talman, med en förhoppning om att intresset för datafrågor skall kunna vidgas i fortsättningen och inte ensidigt inriktas på integritetsfrågorna i inskränkt mening yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan i betänkande nr 37.

BENGT KINDBOM (c):

Herr talman! Det råder nästan total enighet om det förslag till ändringar i datalagen som vi nu har att behandla.

Utgångspunkten för tillståndsgivningen enligt datalagen är att register skall tillåtas om det saknas anledning till intrång i den personliga integriteten. Det gällde tidigare, och det kommer också att gälla i fortsättningen.

När datalagen varit i kraft ett par år beslöt riksdagen 1975 att begära en översyn av datalagen och en del andra datapolitiska frågor. Under tiden har 3 a § tillkommit som ett led i strävandena att begränsa antalet totalbefolkningsregister och inte tillåta registrering av andra än dem som berörs av

ändamålet med registret. Till detta kommer också riksdagens beslut vid granskning av regeringens handläggning av Det bästa-ärendet.

Det är tre saker som jag tycker det finns anledning att påminna Kurt Hugosson om med anledning av hans tal om tillnyktring så här ett par dagar före Kristi Himmelsfärdsdag.

Vid den genomgång som datalagstiftningskommittén, DALK, har gjort har vi kommit fram till att datalagen och den praxis som utvecklats av datainspektionen i stort sett fungerar bra men att det krävs vissa kompletteringar.

Datafrågorna gäller, som också har framgått av debatten här förut, inte bara integritet. I förra veckan behandlade kammaren riktlinjer för ADB i statsförvaltningen. Det som Kurt Hugosson drog upp i samband med datalagen, nämligen frågan om regional förankring osv., var uppe i det sammanhanget. Det finns en utredning om sårbarheten, det finns utredningar om information, informationsteknologi, effekter på sysselsättningen, strukturfrågor m. m. Allt det här är ju ett tecken på den vidgning som den datapolitiska debatten har undergått från att tidigare strikt ha gällt integritetsaspekterna.

I dag har vi alltså att hålla oss till personregistrering med hjälp av ADB. Det är då av intresse att konstatera att DALK skall fortsätta med sitt arbete, inte bara med ADB och offentlighetsprincipen, som anges i DALK:s direktiv, utan också med en allmän personregisterlag. Detta kommer riksdagen nu att ställa sig bakom och det är tillfredsställande, eftersom integritetsfrågorna ju inte enbart är knutna till registrering med en viss, bestämd teknik. ADB-tekniken kommer alltså att vara en del av det som kommer att regleras av en kommande personregisterlag.

För att också se något på de åtgärder som nu vidtas i datalagen vill jag bara ta upp en del av det som DALK förde fram, nämligen de ytterligare grunderna för datainspektionens prövning; det gäller hur och från vem uppgifterna inhämtas och att inte andra uppgifter eller personer registreras än vad som står i överensstämmelse med ändamålet med registret. Det är synpunkter som har accepterats av propositionsförfattare och utskott, och reglerna ersätter delvis den 3 a § som tidigare kritiserades här. Jag vill emellertid säga att datainspektionen och sedermera också regeringen ändå har använt den här lagen vid den omprövning av register som skulle ske enligt 3 a §.

DALK föreslog också som ett sätt att ersätta 3 a § i dess helhet att SPAR-registret skulle författningsregleras. Detta har kritiserats av remissinstanser, främst på myndighetsidan. Kurt Hugosson och jag har i en motion pekat på att detta måste bygga på missförstånd. DALK:s förslag innebar att de uppgifter som i dag inhämtas på länsstyrelsen skall finnas i SPAR, och därmed skall man genom SPAR bättre skydda den personliga integriteten. Det är därför vi också föreslår, i likhet med DALK, att SPAR skall författningsregleras. Vi konstaterar att utskottet delar denna vår uppfattning och begär att en författningsreglering av SPAR skall föreligga nästa år. Med detta klara ställningstagande är motionens syfte så långt som nu är möjligt tillgodosett, vilket är tillfredsställande, eftersom en författningsreglering av

SPAR då ändå kommer att ske innan registret i sin helhet är färdigt.

Det enda som skiljer sig från den enighet som råder i utskottet är de yrkanden som framförs i vpk-motionen. Där tar man först upp frågan om direktreklamen. En sak som man kan peka på är att den enskilde kan – men det kräver en aktiv åtgärd – avvisa direktreklamen genom en anmälan om att han inte önskar den. Det kan vara värt att erinra om att vi i DALK har kommit fram till att det kanske inte är var man hämtar uppgifterna som irriterar de enskilda människorna, utan mest direktreklamen som sådan – vilka den vänder sig till, innehållet i den osv. Jag kan gärna hålla med Eva Hjelmström om att det inte är så trevligt att få all den här reklamen för barnmat eller vad det kan vara, men det finns nog mer graverande exempel. Eva Hjelmström nämnde som exempel de fall där direktreklamen fortsätter att komma till föräldrarna trots att barnet avlidit. Här är begränsningar på gång när det gäller tidigaste tidpunkten för att börja sända ut direktreklam.

Den andra delen av direktreklamen berör offentlighetsprincipen, som vpk starkt vill skydda i andra sammanhang. Här finns en konflikt som är ganska svår att komma förbi eftersom det är fråga om offentliga uppgifter. Man måste här efterhöra vad uppgifterna skall användas till och vem det är som inhämtar uppgifterna. Det är en sak om man tar ut uppgifterna maskinellt. Men tekniken går framåt, och nu är det möjligt att ta ut uppgifterna på pappersmedia och kanske också att med mycket enkla åtgärder direkt använda dem för registrering igen. Det är inte så enkelt att lösa dessa frågor utan att ta med diskussionen om offentlighetsprincipen.

Vidare har man att ta hänsyn till de anställdas inflytande. DALK konstaterar, vilket har påpekats tidigare, att det är den personliga integriteten, registreringen av personuppgifter, som skall regleras i datalagen, vilket har getts uttryck för även i kammaren. Jag tror inte att det finns någon här som motsätter sig en vidgning av den diskussion som har förts i dag. Enligt direktiv hade DALK inte att ta upp den diskussionen, och det tycker jag är värt att påpeka. Det sades att man skulle avvakta ytterligare initiativ från de fackliga organisationerna och att medbestämmandelagen skulle beröra dessa frågor. Men nu har vi medbestämmandelagen, och vi börjar få till stånd avtal. Avtalen på det statliga området tar just upp bl. a. datoriseringen, rationaliseringen, inom administrationen. En vidareutveckling av medbestämmandelagen börjar alltså slå igenom.

Även frågan om expertis och utbildning är mycket angelägen. Det borde ligga inom ramen för medbestämmandelagen att ange hur utbildningen skall gå till. Ytterligare åtgärder har vidtagits. Vi har exempelvis arbetslivscentrum, som biträder de fackliga organisationerna och som medverkar i granskningen av de förslag som förs fram.

Avslutningsvis kan jag konstatera att även om det i dag råder stor enighet om datalagen och skyddet för den personliga integriteten, så finns det all anledning att fortsätta de datapolitiska debatterna här i kammaren, eftersom det handlar om en teknik som kommer att gripa in på många samhällsområden och på många områden som berör den enskilde, vilket kräver en

ständig anpassning i takt med den snabba tekniska utvecklingen.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

KURT HUGOSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill inte gärna polemisera mot min värderade medmotionär och kollega från DALK, eftersom vi i grunden har samma uppfattning. Jag vill bara något kommentera vad Bengt Kindbom här sagt.

Bengt Kindbom erinrade om Det Bästa-beslutet och om tillkomsten av 3 a § som exempel på att det ändå hänt en del. Både Bengt Kindbom och jag konstaterar i den här utredningen att 3 a § inte var bra och att den är svår att tolka. Därför bör man utvidga och precisera de krav som ställs för tillståndsgivning. Det har vi gjort, och då undviker vi den juridiska oklarhet som bl. a. låg till grund för Det Bästa-beslutet. Nu skriver vi in i lagen den praxis som vi har tillämpat i datainspektionen när det gäller personkretsens omfattning, och det är utomordentligt bra.

Bengt Kindbom säger att datadebatten har vidgats. Ja, äntligen, skulle jag vilja säga. Den integritetsdebatt som har förts tidigare har gjort att andra viktiga frågor på dataområdet inte har blivit föremål för den politiska debatt som vi har krävt. Det är ändå från socialdemokratiskt håll som vi har aktualiserat kravet på att datoriseringen inom arbetslivet skulle bli föremål för en närmare utredning och analys. Det tog mycket lång tid innan trepartiregeringen kunde uppfylla det krav som riksdagen ställde. Man trätte om huruvida det var industridepartementet eller arbetsmarknadsdepartementet som skulle tillsätta utredningen. Man kunde inte lösa konflikten, och nu finns det två utredningar. Vi tycker att det är onödigt och har löst detta genom att sätta samma personer i båda utredningarna, för datoriseringens effekter på industrin resp. arbetsmarknaden är ju spegelbilder av samma sak.

Från socialdemokratisk sida har vi krävt att få ett datapolitiskt råd. Den borgerliga majoriteten har hela tiden velat säga nej, men i förra veckan fick vi äntligen ett enhälligt beslut i finansutskottet.

Sårbarhetsutredningen tog Bengt Kindbom också upp som ett exempel på att man har vidgat debatten. Ja, vi socialdemokrater har hälsat denna utredning med tillfredsställelse. Men vi har i två år krävt att en så viktig utredning inte skall vara avskärmad enbart för experter, och vi har krävt ett parlamentariskt inslag. Den borgerliga majoriteten har sagt nej. Vi är mycket glada att vi nu kan vidga datadebatten och att vi är i stort sett eniga i dessa frågor när det gäller integritetsskydd. Och det är, som jag sade i mitt inledningsanförande, utomordentligt viktigt, för integritetsskyddet i det tekniska samhället är en oerhört betydelsefull fråga. Därför är det bra om vi kan använda vår kraft för att angripa de andra frågorna – datoriseringens effekt inom arbetsmarknad och industri, sårbarhetsaspekterna och liknande. Det är den debatten jag ser fram emot i framtiden.

EVA HJELMSTRÖM (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Bengt Kindbom tog upp detta med direktreklam och anförde ännu värre exempel än det jag tog upp. Jag skulle kunna bidra med ytterligare

Nr 152

Tisdagen den
22 maj 1979

Ändring i datalagen

Ändring i datalagen

tragiska och hemska fall. Men om det nu är så här, varför då inte på olika sätt försöka att begränsa direktreklamen? Ett sätt att göra det har vi tagit upp i vår motion. Det innebär inte att man åsidosätter offentlighetsprincipen, en princip som vi mycket riktigt värnar om. Avsikten med offentlighetsprincipen är väl inte att medge kommersiella uttag för direktreklam, utan avsikten är väl att ge den enskilde kontroll över och insyn i myndigheters verksamhet. Vi har stöd i vår motion av bl. a. datainspektionen, som har sagt att det är möjligt att avgränsa denna typ av uttag.

Medbestämmandelagstiftningen diskuteras gång på gång. Man har hänvisat flera av våra lagförslag, som skulle ge de anställda ökat skydd och större makt, till MBL. Jag kan inte komma ifrån att det är ett sätt att komma undan frågan. Jag kan ta ett parallellt exempel: När arbetsrättskommittén, efter det att frågan om forskares tillträde till arbetsplatserna hade stötts och blötts i många år, kom med sitt förslag om att det skulle lagstiftas så att inte forskningen på arbetsplatserna också i fortsättningen enbart skulle vara förbehållen kapitalet, så avvisade den folkpartistiska regeringen arbetsrättskommitténs förslag och hänvisade alltihop till MBL. Det är en lagstiftning som i alltför många frågor inte ger något skydd utan huvudsakligen skyldigheter, och att hänvisa till den är ett sätt för den borgerliga regeringen att förhålla frågan.

Sedan kan jag bara konstatera att ingen ännu har kommenterat det jag tog upp och som också har behandlats i vår motion, nämligen den gummiartade lydelsen av 10 § om underrättelseskyldigheten till registrerade. Varför skall regeringen kunna undanta vissa typer av direktreklamverksamhet i det här sammanhanget? Det vill jag ha ett besked om.

BENGT KINDBOM (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill först vända mig till Kurt Hugosson och säga att jag tycker att vi alltför många gånger i denna kammare får höra att det som socialdemokraterna har gjort är bra och rätt. Nu kom detta till uttryck i samband med diskussionen om granskningen av Det Bästa-ärendet. När det gäller 3 a § uttalade han skepsis, och ADB-propositionens förslag avvisade han, eftersom förhållandena var bra som de var.

Jag tycker kanske att Kurt Hugosson, såsom en socialdemokratisk talare uttryckte det i den tidigare debatten här i dag, borde närma sig detta med någon ödmjukhet. Då skulle vi kanske få möjlighet att uppnå ett bättre resultat.

När det gäller de frågor som har kommit upp genom den vidgning av debatten som skett har det, även om initiativet i vissa fall har kommit från socialdemokraterna, rätt enighet om dessa. Det är väl också så att många av de frågor som nu diskuteras har funnits med i sammanhanget. De har emellertid varit kopplade till frågan om datalagstiftningen – man har nämligen inte kunnat hålla isär de här begreppen. Många av dem har alltså i och för sig inte kunnat eller bort regleras enligt datalagen, men de har ändå varit föremål för debatt vid de här tillfällena.

Sedan vill jag säga till Eva Hjelmström att det går att avgränsa uttaget till

direktreklamen. I varje fall går det självfallet att göra det så länge man håller sig till datatekniken och ADB-media. Men eftersom det finns möjligheter att gå runt de bestämmelser som gäller – precis som man kan göra med många andra bestämmelser i samhället – får detta till följd att reklamföretagen kommer tillbaka och hämtar uppgifter hos olika myndigheter. Vi kommer slutligen fram till att vi inte kan få någon effekt på det här området utan att göra avkall på offentlighetsprincipen.

KURT HUGOSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Att jag i mitt anförande så utförligt gick igenom de olika krav som vi under årens lopp, då de borgerliga partierna var i oppositionsställning, haft anledning pröva – det gäller krav som i samtliga fall har avvisats av en enhällig kommitté och som inte heller lett till några förslag i den nu föreliggande propositionen – var inte i avsikt att konstatera att vi socialdemokrater är så bra. Jag gjorde det därför att jag tycker att det är viktigt för debatten att vi när det gäller dessa väsentliga frågor står på en enhetlig grund.

Eftersom Bengt Kindbom nämnde ADB-propositionen vill jag också erinra om att socialdemokrater och centerpartister i finansutskottet samverkade ganska bra och att det var ett i förhållande till propositionen ganska omarbetat utskottsförslag som låg till grund för det beslut som riksdagen fattade. En viktig utgångspunkt vid behandlingen av ADB-propositionen var bl. a. en motion som väckts av Lennart Pettersson och mig och i vilken vi begärde ett datapolitiskt råd, tog upp sårbarhetsaspekterna osv. Med tillfredsställelse kunde vi då konstatera att vi tillsammans med centerpartiets representanter fick en vettig behandling av regeringens ADB-proposition.

Jag tycker att detta är ytterligare ett exempel som visar att vi ser ganska likartat på de här problemen. Det är som jag ser det viktigt och bra, för just integritetsproblematiken är så betydelsefull. Därigenom kan vi, som jag sade tidigare, också ägna de andra frågorna – t. ex. frågan om datoriseringen inom industri och arbetsliv – den uppmärksamhet som vi har all anledning att ägna dem under de närmaste åren.

EVA HJELMSTRÖM (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det är naturligtvis positivt att allt fler sluter upp och instämmer i att arbetslivet och integriteten inom detta är oerhört väsentliga frågor. Jag är emellertid rädd för att det inte kommer att visa sig i praktisk handling utan att det enbart blir ord.

Sedan till direktreklamen. Bengt Kindbom säger att företagen återigen skulle tvingas vända sig till de olika myndigheterna och då i alla fall få de uppgifter de önskar. Men detta innebär trots allt att man gör det svårare för företagen. Jag förstår fortfarande inte varför jag skall behöva avvisa reklam som jag aldrig har bett om, och detta är en uppfattning som jag, såvitt jag vet, delar med över 90 % av befolkningen. Det är egendomligt att detta inte uppfattas som ett ingrepp i den personliga integriteten, inte ens med Bengt Kindboms mycket snäva tolkning av begreppet.

BENGT KINDBOM (c) kort genmäle:

Herr talman! Det sist sagda tycker jag än mer belyser att det väsentliga inte är var man hämtar uppgifterna utan kanske mera reklamens mål, medel och innehåll. Inte heller jag ber att få den reklam som tidningarna överhopar oss med i dag. Jag ber inte att få den reklam som bärs ut som gruppkursband. Är det någonting som vi skall angripa är det just reklamens mål, medel och innehåll, men det skall då göras på annat håll än i datalagstiftningskommittén.

Jag fäste mig vid att Kurt Hugosson nu inte, som förut, drog de borgerliga kraven över en kam. Han har nyanserat sina uttalanden, och det tycker jag är bra. Jag instämmer i att riksdagsbeslutet om ADB-propositionen blev ett steg på vägen. Arbetet påbörjades ju inom trepartiregeringen. Sedan visade det sig att regeringens förslag var mycket tunt på den här punkten. Därför är det tillfredsställande att det har kunnat ske en reglering under riksdagsarbetet.

Med den här utgångspunkten och den gemensamma syn som Kurt Hugosson och jag börjar få tror jag också att vi kan föra datadebatten vidare.

TORKEL LINDAHL (fp):

Herr talman! Jag är litet förvånad över denna långa debatt om ett enhälligt utskottsförslag och beklagar att jag själv känner mig uppkallad att delta i den. Det var emellertid ett par anmärkningar av Kurt Hugosson som jag tycker att jag bör säga någonting om.

I sitt första inlägg gick Kurt Hugosson in på en mängd delkrav som ställts tidigare. Sedan försökte han leda i bevis att det inte fört till någonting och menade att de socialdemokratiska förslagen var bra från första början.

Låt mig säga följande:

1. Fp-kraven är i princip godtagna av DALK. DALK-förslaget har godtagits av folkpartiregeringen som ju har lagt fram förslaget, och propositionen har nu alltså godtagits av ett enhälligt utskott.

2. För att visa hur fel Kurt Hugosson har vill jag understryka att vi folkpartister aldrig har krävt något slopande av personnumren. Däremot har vi krävt en begränsning av okynnesanvändningen av personnumren.

Kurt Hugosson sade att folkpartiet har krävt ett förbud mot mjukdata. Vad är det för nonsens? Vi har inte krävt något sådant förbud. Däremot har vi krävt en kvalitetsbeteckning, så att man kan få en uppfattning om vad det är för någonting och hur pass säkra uppgifterna är. Det är ju en helt annan sak. Jag tror att debatten skulle vinna på att Kurt Hugosson tog reda på folkpartiets krav i stället för att polemisera mot krav som folkpartiet inte reser.

Sedan vill jag bara erinra om att redan 1975 togs i folkpartiets dataprogram upp frågorna om datorisering av arbetslivet. Det har utvecklats vidare i 1979 års program – utvecklingen går ju rätt fort på den här sidan. Vidare pågår utredningar på just det här området inom arbetsmarknadsdepartementet.

KURT HUGOSSON (s):

Herr talman! För att begränsa kammarens taletid vill jag bara uppmana Torkel Lindahl att läsa mitt huvudanförande, så kommer han att finna att samtliga de krav som folkpartiet under perioden 1973–1976 gick ut så hårt med har avvisats av en enhällig datalagstiftningskommitté – i vilken Torkel Lindahls tillfälliga bäckkamrat befann sig, nämligen Kerstin Anér. De har också avvisats i propositionen.

Det är bara det konstaterandet jag har gjort i dag – och jag har gjort det med tillfredsställelse – att vi därigenom har fått enighet i de här viktiga frågorna, som gäller skyddet för den personliga integriteten.

TORDEL LINDAHL (fp):

Herr talman! Jag skall med glädje lämna över vårt gamla dataprogram från 1975 till Kurt Hugosson. Han kan läsa innantill – den förmågan tvivlar jag inte alls på – och då kan han själv se vem som har rätt. Men hans vilja att läsa är kanske litet mindre.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1–3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 2610 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Eva Hjelmström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 37 mom. 4 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 2610 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Eva Hjelmström begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 281

Nej – 12

Mom. 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 2610 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Eva Hjelmström begärde votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 152

Tisdagen den
22 maj 1979

*Ändring i data-
lagen*

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 37 mom. 5 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 2610 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Eva Hjelmström begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 281
Nej – 11

Mom. 6

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 2610 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Eva Hjelmström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 37 mom. 6 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 2610 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Eva Hjelmström begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 281
Nej – 11

Mom. 7

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 2610 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Eva Hjelmström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 37 mom. 7 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 2610 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Eva Hjelström begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 281
Nej – 11

Mom. 8-12

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

§ 11 Föredrags

Konstitutionsutskottets betänkande

1978/79:36 med anledning av propositionen 1978/79:181 om lokala organ i kommunerna jämte motioner

Utskottets hemställan bifölls.

§ 12 Fördjupad företagsdemokrati i kommuner och landstingskommuner

Föredrags konstitutionsutskottets betänkande 1978/79:38 med anledning av propositionen 1978/79:188 om fördjupad företagsdemokrati i kommuner och landstingskommuner samt motioner.

BRITTA HAMMARBACKEN (c):

Herr talman! Jag skall bara helt kort beröra de särskilda yttranden som finns fogade till det här betänkandet.

I det första har jag redovisat principiella skäl till tveksamhet inför att propositionen har lagts fram vid den här tidpunkten. De frågor som behandlas i propositionen 1978/79:118 och i det här betänkandet är nämligen föremål för en expertutredning. Vid remissbehandlingen av demokratiutredningens betänkande Företagsdemokrati i kommuner och landstingskommuner framkom invändningar från principiell synpunkt mot utredningens förslag. Flera remissinstanser ansåg att utredningen inte tillräckligt noga kartlagt gränserna mellan medbestämmande å ena sidan och politisk demokrati å den andra sidan. Sådana invändningar redovisades också från dem som tillstyrkte förslagen.

Jag kan hänvisa till kommittéberättelsen från i år del II s. 417-424, som ger en utförlig redovisning av de olika ståndpunktstagandena, men jag vill direkt citera statsrådets slutsats:

”Det anförda ger anledning att ställa frågan om demokratiutredningens förslag tar tillräcklig hänsyn till den kommunala sektorns särart. För egen del kan jag inte finna annat än att de kritiska remissinstanserna har pekat på frågor som är av komplicerad beskaffenhet och som bör undersökas ytterligare.”

Nr 152

Tisdagen den
22 maj 1979

Fördjupad företagsdemokrati i kommuner och landstingskommuner

I utredningsdirektiven säger föredraganden också:

”Huvuduppgiften för utredaren, som bör utgå från demokratiutredningens förslag, blir att söka finna lösningar som tillgodoser personalens krav på medbestämmande utan att den politiska demokratin sätts åsido.”

I samma stycke litet längre ned sägs vidare: ”Demokratiutredningens förslag om partssammansatta organ med beslutanderätt bör övervägas särskilt. Även andra inflytandeformer som tillförsäkrar de anställda ett motsvarande medbestämmande bör emellertid kunna prövas.”

Utredningen tillsattes den 31 augusti 1978 och avsåg att lämna ett betänkande i huvudfrågan under det här året. Men tydligen ansåg regeringen – efter utredningen och efter en socialdemokratisk motion – att man trots remissinstansernas synpunkter och en arbetande utredning kunde lägga fram ett förslag på riksdagens bord utan den här analysen. Jag tycker alltså att det hade varit värdefullt om vi inför ett ställningstagande hade haft tillgång till den analys som man hade kunnat förvänta sig i utredningens betänkandet. Det är svårt att se alla konsekvenser i förväg. Vi äger ju ingen kristallkula att titta i och kan inte se in i den kommunala framtiden. Vi har inte tillgång till någon avtalstext, men vi förlitar oss på att den kommunala arbetsmarknadens parter och de förtroendevalda, som ytterst skall besluta, tillsammans har en ambition att på bästa sätt utforma de regler som skall gälla, dvs. att de tillsammans kan finna lösningar som tillgodoser personalens krav på medbestämmande utan att den politiska demokratin sätts åsido.

Eftersom utskottet i sin skrivning instämmer i att lagstiftningen om partssammansatta organ har stor principiell räckvidd och därför anser att det finns anledning för statsmakterna att noga följa de nya reglernas tillämpning, så finns det därmed en kontrollpunkt angiven som ger anledning för anställda, för förtroendevalda i kommuner och landsting och för riksdagen att fråga sig: Blev det som vi hade tänkt oss?

Jag anser fortfarande att det oftast är bättre att tänka efter före, men eftersom det finns en möjlighet till utvärdering nu, har jag inte sett anledning till annat än att avge ett särskilt yttrande.

Det andra särskilda yttrandet, av Bertil Fiskesjö och mig, gäller återkallelserätten. Enligt demokratiutredningen bör det vara nämnden som, inom de ramar som anges i kollektivavtalet, beslutar att uppgifter skall överföras till det partssammansatta organet. I propositionen väljs en annan modell. Där säger man att inrättandet av det partssammansatta organet ankommer på fullmäktige efter godkännande av medbestämmandeavtal men att rätten att återkalla uppdraget, om det finns synnerliga skäl till det, skall vara en angelägenhet för nämnden. Detta kan enligt vår mening innebära en oklarhet både ur praktisk och ur rättslig synpunkt. Den allmänt erkända principen att den som ger ett uppdrag också skall ha rätten att återkalla det borde ha fått gälla också här. Upphävs fullmäktiges beslut om inrättande av partssammansatta organ genom ett nämndbeslut? Eller kvarstår beslutet trots att nämnden har funnit det olämpligt? Vi har inte funnit svaret på de frågorna och anser därför att det hade varit mer logiskt att både delegationsrätt och återkallelserätt hade lagts på antingen vederbörande nämnd eller fullmäktige.

Herr talman! Jag har alltså inget eget särskilt yrkande men däremot ett särskilt yttrande till betänkanDET.

MARIANNE STÅLBERG (s):

Herr talman! Regeringens proposition om fördjupad företagsdemokrati i kommuner och landstingskommuner har varit efterlängtat. Den utgör en av förutsättningarna för att MBL-avtal skall kunna träffas på den kommunala sektorn.

Förslaget har onödigtvis fördröjts av den borgerliga trepartiregeringen, vilket försvårat utvecklingen av företagsdemokratin inom den offentliga sektorn.

I allt väsentligt bygger propositionen på förslag som lagts fram av den kommunaldemokratiska utredningen. De ändringar som gjorts i propositionen i förhållande till utredningen finns det ingen anledning att erinra emot. De har i allmänhet haft till syfte att markera att den kommunala demokratin skall förbli oinskränkt. Detsamma gäller om utskottets skrivningar.

Utredningens förslag och därmed också propositionen möjliggör att beredning, verkställighet och förvaltning i frågor som rör förhållandet mellan kommunen eller landstingskommunen som arbetsgivare och dess arbetstare kan överlämnas till partssammansatta organ. Till sådant organ kan inte överlämnas att avgöra frågor som berör den kommunala verksamhetens mål, inriktning, omfattning eller kvalitet. Inte heller kan i princip s. k. myndighetsutövning överlämnas till partssammansatta organ. Det framlagda förslaget öppnar möjlighet till en fördjupad företagsdemokrati samtidigt som det ger ett erforderligt skydd för den kommunala demokratin. Det är en bra lösning på en svår fråga.

I ett särskilt yttrande, nr 1, har Britta Hammarbacken anfört att avgörandet borde ha anstått i avvaktan på fullföljt utredningsarbete. Den meningen kan jag inte dela. Utredningen om den kommunala demokratin har arbetat länge med frågan. Förslaget har också varit ute på bred remiss och i den del propositionen omfattar fått ett nästan enhälligt stöd. Att ånyo utreda frågan har i vart fall inget sakligt stöd, utan det var betingat av andra omständigheter som jag, åtminstone f. n., skall avstå från att kommentera. Parternas ambitioner finns redan, som Britta Hammarbacken nyss efterlyste.

Bertil Fiskesjö och Britta Hammarbacken säger i ett särskilt yttrande, nr 2, att det inte är någon bra ordning att fullmäktige tillsätter partsammansatta organ men att återkallelserätten skall ligga kvar på vederbörande nämnd. Jag undrar om inte det är onödiga bekymmer.

Jag ser detta bl. a. som en praktisk fråga, där en nämnd om så behövs kan reagera snabbare än fullmäktige med hänsyn till sammanträdesordningen. Det får särskild betydelse för landstingens del, eftersom vissa landsting sammanträder relativt sällan.

Frågan är färdig för avgörande och borde ha kunnat avgöras tidigare. Det är av stor vikt att företagsdemokratin kan utvecklas på det kommunala området, och jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr talman! Låt mig slutligen få uttrycka förhoppningen att riksdagen

Nr 152

Tisdagen den
22 maj 1979

Fördjupad företagsdemokrati i kommuner och landstingskommuner

snarast får tillfälle att avgöra också frågan om närvarorätten för arbetstagarrepresentanter vid kommunala sammanträden. Här pågår nu en försöksverksamhet, och erfarenheterna av den är enbart goda på ömse håll. Det är angeläget att försöksverksamheten kan ersättas med en permanent lösning för alla kommuner.

BRITTA HAMMARBACKEN (c):

Herr talman! Det är inte meningen att vi skall föra en lång debatt, och jag har ingen reservation att försvara eller förklara. Jag vill bara konstatera att Marianne Ståhlberg håller med om att detta är en svår fråga. Den är komplicerad rent praktiskt, och den är principiellt mycket viktig. Det är därför jag tycker att man, innan man går till beslut, borde ha kunnat bredda underlaget. Av den anledningen skrevs motionen sedan propositionen lagts fram. Det är värdefullt att man tar till vara kunnande och erfarenhet från de anställda, och det blir inte mindre värdefullt om man utfärdar regler som är väl genomtänkta och som man vet kommer att fungera enligt vad avsikten var när de skrevs.

Det är alltså min förhoppning att man kommer att använda tiden fram till utvärderingen till att tänka efter hur reglerna kommer att slå i praktiken.

BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Jag vill något kommentera vad Marianne Ståhlberg sade om det andra särskilda yttrandet.

Den ordning som ni vill införa ser jag närmast som en lapsus i arbetet. Det finns inga rationella eller ens principiella argument för att lägga återkallelserätten hos något annat organ än det som har givit befogenheten. Man anför att det kan finnas ett "skyndsamhetsmoment" som skulle motivera den här metoden. Såvitt jag kan förstå är inte tanken den att man i tid och otid skall återkalla befogenheter som har givits till de partssammansatta organen, utan det skall bara göras i speciella fall, när en långvarig tillämpning kan ha visat att de partssammansatta organen inte har skött det hela tillfredsställande. För den skull kan det inte sägas vara någon överhängande brådska i fråga om dagar eller veckor att besluta om återkallelse. Det måste bli en stor fråga, och därför kunde man gott ha givit de beslutande organen den befogenheten.

Vidare är det tänkt att partssammansatta organ inom angivna ramar skall kunna överta uppgifter från flera nämnder. När man då lägger återkallelserätten på en nämnd, innebär det att någon nämnd måste utses att bli ett slags övernämnd över andra nämnder. Det kan inte vara någon särskilt vettig ordning.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 13 Föredrogs

Konstitutionsutskottets betänkande

1978/79:40 med anledning av propositionen 1978/79:157 med förslag till lag om ändring i rikets indelning i kommuner, landstingskommuner och församlingar, m. m. jämte motioner

Utskottets hemställan bifölls.

Nr 152

Tisdagen den
22 maj 1979

*Åtgärder mot
krångel och onödig
byråkrati*

§ 14 Åtgärder mot krångel och onödig byråkrati

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1978/79:35 med anledning av propositionen 1978/79:111 om åtgärder mot krångel och onödig byråkrati m. m., såvitt propositionen hänvisats till konstitutionsutskottet, jämte motioner.

I propositionen 1978/79:111 hade redovisats ett stort antal åtgärder för att minska krångel och onödig byråkrati i den offentliga förvaltningen. Bland dessa fanns förslag till åtgärder som underställts riksdagens prövning. Återstoden var åtgärder som regeringen eller myndigheterna nyligen genomfört, f. n. genomförde eller avsåg att genomföra samt åtgärder som f. n. förbereddes av offentliga utredningar.

De redovisade åtgärderna syftade till 1) decentralisering och delegering av beslut, 2) minskad statlig kontroll av kommuner och landsting, 3) förenkling och minskning av myndigheternas uppgiftskrav, 4) förenklingar av lagar och andra föreskrifter, 5) enklare språk, bättre information och utvidgad service gentemot allmänheten samt 6) enklare administration.

De åtgärder som presenterades i propositionen spände över samtliga departements verksamhetsområden.

Beträffande av konstitutionsutskottet behandlade punkter hade i propositionen hemställts att riksdagen skulle

anta till propositionen som bil. 1.1 fogat förslag till lag om ändring i förvaltningslagen (1971:290), vilket syftade till en ökad användning av tolk hos myndigheterna,

godkänna de allmänna riktlinjer som angetts i propositionen för arbetet med decentralisering i den offentliga verksamheten,

ta del av vad statsministern och övriga statsråd anfört om åtgärder mot krångel och onödig byråkrati m. m.

I detta sammanhang hade behandlats

dels de under allmänna motionstiden vid 1978/79 års riksmöte väckta motionerna

1978/79:341 av Pär Granstedt (c),

1978/79:675 av Thorbjörn Fälldin m. fl. (c), vari såvitt nu var i fråga (yrkandena 1 och 2) hemställts

1. att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad i motionen anförts angående behovet av att närmare belysa de administrativa konsekvenserna av olika förslag,

2. att riksdagen hos regeringen skulle anhålla att förslag framlades grundat på decentraliseringsutredningens principbetänkande (SOU 1978:52) under innevarande riksmöte,

1978/79:820 av Allan Åkerlind (m),

1978/79:1086 av Gösta Bohman m. fl. (m), vari hemställts att riksdagen hos regeringen begärde en översyn av gällande lagar i syfte att pröva vilka lagar och bestämmelser som kunde förenklas eller utmönstras såsom inaktuella,

1978/79:1695 av Sven-Olov Träff (m) och Johan Olsson (c),

dels de med anledning av propositionen väckta motionerna

1978/79:2458 av Gösta Bohman m. fl. (m), vari hemställts att riksdagen skulle

1. besluta att som sin mening ge regeringen till känna vad i motionen anförts rörande granskning av vissa myndigheters regleringsverksamhet,

2. hos regeringen anhålla om utredning om förändringar av förvaltningslagen i enlighet med vad i motionen anförts,

1978/79:2465 av Thorbjörn Fälldin m. fl. (c), vari såvitt nu var i fråga (yrkandena 1–5) hemställts

1. att riksdagen uttalade att de statliga myndigheterna borde verka för decentralisering av beslutsfattande till regional och lokal nivå,

2. att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet att utveckla former för avveckling av onödig detaljreglering,

3. att riksdagen som sin mening uttalade att myndigheterna aktivt skulle verka för samordnad handläggning av ärende som av den enskilde upplevdes som sammanhållet,

4. att riksdagen uttalade att beteckningen *allmänna råd* skulle nyttjas i de fall innehållet i myndighetsdokumentet inte var av bindande karaktär,

5. att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad i motionen anförts om

a) översyn av hela statliga verk,

b) initiativ till verksintern översyn av rutiner och regler,

1978/79:2467 av Lars Werner m. fl. (vpk), vari såvitt nu var i fråga (yrkandena 9 c och 10–12) hemställts

9. att riksdagen uttalade sig för kraftigt ökade insatser i syfte att

c) kraftigt utöka tillgången på tolkservice, varvid särskilt borde beaktas behovet av tolkar med speciell kompetens,

10. att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om åtgärder i syfte att utforma standardblanketter för alla vanliga typer av ansökningar, anmälningar, överklaganden etc.,

11. att riksdagen beslutade inrätta ett parlamentariskt organ med representanter för alla riksdagspartier, dit medborgarna kunde vända sig för upplysningar och med klagomål,

12. att riksdagen beslutade inrätta ett parlamentariskt organ med representanter för alla riksdagspartier med uppgift att fortlöpande granska statsapparaten och förelägga riksdagen förslag till förenklingar, och

1978/79:2468 av Åke Wictorsson (s), vari hemställts att riksdagen beslutade att hos regeringen begära att i allmänna verksstadgan gavs föreskrift om att decentralisering till lokala och regionala organ skulle främjas och att i statskontorets instruktion skulle införas ett åliggande för kontoret att vid organisationsundersökningar för statliga myndigheter redovisa ett alternativ med decentraliserad handläggning.

Utskottet hemställde
att riksdagen skulle

1. beträffande framläggande av proposition om decentralisering förklara motionen 1978/79:675, punkten 2, besvarad med vad utskottet anfört,

2. beträffande inskrivning av ett decentraliseringsmål i olika författningar med bifall till motionerna 1978/79:2465, punkten 1, och 2468 och med avslag på propositionen i denna del som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anfört,

3. beträffande uttalande om sektoriseringen i den offentliga förvaltningen förklara motionen 1978/79:2465, punkten 3, besvarad med vad utskottet anfört,

4. beträffande uttalande om värdet och behovet av verksöversyner avslå motionen 1978/79:2465, punkten 5,

5. beträffande utredning av myndigheters regleringsverksamhet avslå motionen 1978/79:2458, punkten 1,

6. beträffande förtroendemannamedverkan i den offentliga förvaltningen avslå motionen 1978/79:2465, punkten 2,

7. beträffande användande av begreppet allmänna råd med anledning av propositionen i denna del och motionen 1978/79:2465, punkten 4, som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anfört,

8. beträffande allmänna riktlinjer för arbetet med decentralisering i den offentliga förvaltningen godkänna vad i övrigt uttalats i propositionen,

9. beträffande införande av standardblanketter avslå motionen 1978/79:2467, punkten 10,

10. beträffande uttalande om behovet av närmare belysning av de administrativa konsekvenserna av olika förslag förklara motionen 1978/79:675, punkten 1, besvarad med vad utskottet anfört,

*Åtgärder mot
krångel och onödig
byråkrati*

11. beträffande en översyn av gällande författningar avslå motionen 1978/79:1086,
12. beträffande ändring i 9 § förvaltningslagen (1971:290) anta i propositionen framlagt lagförslag,
13. beträffande uttalande om ökning av tillgången på tolkservice avslå motionen 1978/79:2467, punkten 9 c,
14. beträffande utredning om ändringar av förvaltningslagen avslå motionen 1978/79:2458, punkten 2,
15. beträffande skyldighet för statliga och kommunala myndigheter att motivera sina beslut avslå motionen 1978/79:820,
16. beträffande föreskrift om poststämpelnsdag som mottagningsdag hos statliga myndigheter avslå motionen 1978/79:1695,
17. beträffande inrättande av en allmänhetens upplysningstjänst avslå motionen 1978/79:341,
18. beträffande inrättande av ett parlamentariskt organ för upplysningar och klagomål avslå motionen 1978/79:2467, punkten 11,
19. beträffande inrättande av ett parlamentariskt granskningsorgan avslå motionen 1978/79:2467, punkten 12,
20. beträffande propositionens redovisning av vissa åtgärder mot krångel och onödig byråkrati m. m. som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anfört.

Reservationer hade avgivits

1. av Karl Boo, Bertil Fiskesjö, Bengt Kindbom, Britta Hammarbacken och Arne Fransson (samtliga c) som ansett att utskottet under 4 bort hemställa
att riksdagen skulle beträffande uttalande om värdet och behovet av verksöversyner med anledning av propositionen i denna del och motionen 1978/79:2465, punkten 3, som sin mening ge regeringen till känna vad reservanterna anfört,
2. av Anders Björck (m) och Lars Schött (m) som ansett att utskottet under 5 bort hemställa
att riksdagen skulle beträffande utredning om myndigheters regleringsverksamhet med bifall till motionen 1978/79:2458, punkten 1, som sin mening ge regeringen till känna vad reservanterna anfört,
3. av Anders Björck (m) och Lars Schött (m) som ansett att utskottet under 11 bort hemställa
att riksdagen skulle beträffande översyn av gällande författningar med bifall till motionen 1978/79:1086 som sin mening ge regeringen till känna vad reservanterna anfört,
4. av Anders Björck (m) och Lars Schött (m) som ansett att utskottet under 14 bort hemställa
att riksdagen skulle beträffande utredning om ändringar av förvaltnings-

lagen med bifall till motionen 1978/79:2458, punkten 2, som sin mening ge regeringen till känna vad reservanterna anfört.

Till betänkandet hade fogats särskilda yttranden

1. av Anders Björck (m) och Lars Schött (m),
2. av Karl Boo, Bertil Fiskesjö, Bengt Kindbom, Britta Hammarbacken och Arne Fransson (samtliga c).

KARL BOO (c):

Herr talman! I en vital demokrati måste människorna känna en positiv gemenskap och ett direkt medansvar. Detta sker naturligast genom öppna kanaler i växelspelet mellan den enskilde och samhället. En sådan utveckling bör på allt sätt främjas. I den riktningen måste effektiva åtgärder vidtas för att bekämpa krångel och onödig byråkrati.

Begreppet byråkrati förknippas ofta med företeelser som utdragna beslutsprocesser i offentlig verksamhet, onödig formalism och t. o. m. förmynderskap. I en mer vidsträckt mening används också begreppet för att ge uttryck åt ogillande av en samhällsutveckling där experters och tjänstemäns inflytande ökar på bekostnad av demokratiskt valda församlingars och grupper.

Men begreppet byråkrati är starkt mångtydigt. Det innefattar också inslag som är omistliga i vårt samhälle, t. ex. regler i stället för godtycke i myndigheternas handlande, klara ansvarsförhållanden och en kompetent samhällsförvaltning.

Det är angeläget att också understryka detta i en diskussion om åtgärder mot krångel och onödig byråkrati.

Men den oro som de senare decenniernas byråkratidiskussion ger uttryck för kräver allvarlig uppmärksamhet. Denna debatt har under senare år också inneburit att åtskilligt arbete igångsatts för att minska byråkratin i samhällsförvaltningen. Ett flertal utredningar har tillsatts, och redan har olika förslag omsatts i praktisk tillämpning – i regler och organisatoriska förändringar. Men det mesta återstår att göra.

En självklar färdväg för att minska byråkratin är ökad decentralisering, att lägga besluten så nära människorna som möjligt. Däri innefattas dels att överföra fler uppgifter till kommunal självstyrelse, dels att föra ut uppgifter från myndigheter och verk till lokal och regional nivå. Men lika självklart är att nya uppgifter till läns- och kommunala instanser inte får följas av stark central styrning. Denna styrning måste redan i dag radikalt minska på olika områden. Därom hoppas jag att vi kan uppnå en stor enighet.

Proposition nr 111, som behandlas i förevarande utskottsbetänkande, kan till en del ses som en lägesrapport. Men den principiella delen av propositionen har stort intresse för framtidsinriktningen av antibyråkratiarbetet.

En rad grundläggande principer i decentraliseringsarbetet har tagits upp i decentraliseringsutredningen, vars arbete leds av förre landshövdingen Lars Eliasson. Glädjande nog kunde partierna i utredningen enas om dessa principer, och utredningens förslag mottogs också positivt av remissinstan-

Nr 152

Tisdagen den
22 maj 1979

*Åtgärder mot
krångel och onödig
byråkrati*

*Åtgärder mot
krångel och onödig
byråkrati*

serna. Propositionen följer nära utredningens förslag.

Vikten av att åstadkomma en mer decentraliserad förvaltning måste kraftigt understrykas. Detta arbete bör bedrivas målmedvetet och med all den energi som man kan uppbåda. Självfallet bör man anknyta till den decentralistiska tradition som vi ändå har i Sverige och vars främsta uttryck just är den kommunala självstyrelsen.

Det måste dess värre konstateras att centraliseringstendenserna varit starka, framför allt under efterkrigstiden. Många reformer har formats efter centrala mallar. Jag skall för min del crinra om kommunsammanläggningarna, som genomfördes tvångsvis utan att konsekvenserna vid det tillfället var närmare analyserade och beaktade. Centerns arbete på att vända denna tendens håller nu på att bära frukt. De åtgärder som decentraliseringsutredningen har föreslagit inom den offentliga sektorn, och som behandlas i föreliggande utskottsbetänkande, är ett gott exempel.

Fördelarna med en mer decentraliserad samhällsförvaltning är alltså främst att besluten förs närmare människorna. Men också i administrativt hänseende kan i många fall en decentralisering innebära väsentliga förbättringar. Resurser kan frigöras på central nivå som kan användas för uppgifter av mer övergripande natur. I vissa fall kan också decentralisering innebära allmänna resursbesparingar inom den offentliga förvaltningen. Det är också möjligt att i större utsträckning än f. n. undvika onödigt dubbelarbete och få till stånd en snabbare och mindre omständlig handläggning av många ärenden.

Ett enigt utskott anser således att starka skäl talar för en ökad decentralisering inom den offentliga sektorn. Utskottet tillägger dock att därvid måste vikten av en enhetlig rättstillämpning och en likvärdig samhällsservice beaktas. Från centerns sida har vi i ett särskilt yttrande framhållit att detta inte får tolkas så att det finns någon inbyggd motsättning mellan kravet på decentralisering och kravet på rättssäkerhet. Enligt vår mening ger en decentraliserad beslutsordning vanligen bättre garantier för den enskildes rättssäkerhet än en centraliserad.

När det gäller de olika delfrågorna i propositionen har utskottet i sina resonemang i allt väsentligt hamnat på samma linje som kommunministern. Det gäller bl. a. metoderna i decentraliseringsarbetet och hur decentraliseringsarbetet skall följas upp och bevakas. På några punkter borde emellertid propositionen ha gett uttryck för en mer offensiv hållning till decentraliseringsfrågan. En punkt gäller inskrivning av ett decentraliseringsmål i olika författningar som styr arbetet i förvaltningen. Decentraliseringsutredningen hade föreslagit att en sådan bestämmelse borde föras in, bl. a. i allmänna verksstadgan. Kommunministern har ställt sig avvisande till den tanken. Den tas emellertid upp i centerns partimotion och i en motion från en enskild socialdemokrat. Ett enigt utskott har på denna punkt följt utredningen och motionerna och menar att en inskrivning av ett decentraliseringsmål i olika författningar bör vara ett lämpligt sätt att stimulera decentraliseringssträvandena i statsförvaltningen.

Också på en annan punkt anser utskottet att skrivningen i propositionen hade kunnat vara litet kraftfullare än vad den är. Det gäller en fråga som till

*Åtgärder mot
krångel och onödig
byråkrati*

synes är av terminologisk karaktär men som är av stor reell betydelse. Åtskilliga av de dokument som går ut från centrala myndigheter till kommuner och enskilda betecknas som anvisningar, trots att det många gånger endast är fråga om att ge råd och upplysningar. Genom att använda termen anvisningar förmedlas ett intryck av större bundenhet än vad som är förenligt med de författningar som reglerar verksamheten. Problemet har tagits upp av decentraliseringsutredningen och nu också i centerns partimotion. Även utskottet är av den mening att denna begreppsanvändning är förkastlig. Om det är fråga om att förmedla råd och erfarenheter bör också en term som ger uttryck för detta användas. Termen allmänna råd eller liknande bör vara lämplig.

På en tredje punkt hade vi i centern gärna sett att utskottet gått längre. Vi menar att översyn av olika verk har visat sig vara ett värdefullt instrument i strävandena att decentralisera och effektivisera statsförvaltningen. I vår motion har vi pekat på den genomgång av socialstyrelsens verksamhet och organisation som trepartiregeringen tog initiativ till. Det finns andra exempel på centrala verk som skulle kunna krympas om centralstyrningen minskades. Vi menar att varje översyn som företas av ett verk borde innehålla ett alternativ som innebär att den centralt anställda personalen årligen minskas med ett visst procenttal. Utskottets majoritet talar visserligen allmänt om värdet av verksöversyner men har inte velat gå med på att ge dessa översyner en klart decentralistisk inriktning.

Även moderaterna har i sin motion behandlat frågor om verksöversyner och anser att vad man särskilt bör se på är olika myndigheters regleringsverksamhet. Frågan är intressant, men vi har från utskottsmajoritetens sida ansett att den belyses i redan pågående utredningsarbete. Den del av regleringsverksamheten som är riktad mot kommun och landsting undersöks av statskontrollkommittén. Ett material av stort intresse för beredningen av frågan torde också komma fram genom regeringens uppdrag till myndigheterna förra året att se över föreskrifter, anvisningar och råd i syfte att öka den kommunala självstyrelsen. Vi pekar också på byråkratiutredningens nyss avslutade arbete. Något ytterligare initiativ anses inte av majoriteten behöva tagas nu.

Jag vill också, herr talman, något beröra andra frågor som utskottet haft uppe till behandling i det här sammanhanget. En sådan fråga är det offentliga blankettsystemet. Mycken kritik har riktats mot det s. k. blankettraseriet. Det är därvid inte i första hand samhällets informationsbehov som ifrågasatts. Det är mera blanketternas svårbegriplighet som har attackerats. Genom olika åtgärder – byråkratiutredningens arbete, den verksamhet som bedrivs av delegationen för företagens uppgiftslämnande, har statsmakterna nu försökt komma till rätta med problemet. Jag hyser vissa förhoppningar om att möjligheterna till förenklingar i utformningen av blanketter skall tillvaratas bättre i framtiden. Som utskottet sagt finns det nu inte skäl till några åtgärder utöver dem som redan har vidtagits.

Krångel och onödig byråkrati kan ibland komma till uttryck i lagar och författningar. Ett sätt att gardera sig mot detta är att rikta uppmärksamheten

*Åtgärder mot
krångel och onödig
byråkrati*

mot olika reformförslags praktiska konsekvenser för de tillämpande myndigheterna. Här har remissväsendet en mycket viktig uppgift att fylla. Frågan togs upp i en partimotion från centern, som väcktes under den allmänna motionstiden i år. Vi ansåg där att behov fanns av någon form av "krångeldeklaration" för att belysa en reforms praktiska följder. Det framgår av propositionen att frågan är föremål för uppmärksamhet. Särskilt kan man vänta sig att förvaltningsutredningen skall lägga fram förslag, som är ägnat att tillgodose motionskravet. Jag instämmer på denna punkt i vad utskottet har sagt.

Moderaterna har även i år återkommit med sitt gamla krav på en översyn av gällande författningar för att pröva vilka bestämmelser som kan förenklas eller utmönstras som inaktuella. Här kan sägas att en genomgång av krångliga regler har gjorts av byråkratiutredningen. Utredningens arbete har nödvändigtvis hittills endast kunnat resultera i vissa punktinsatser. Men den anvisar vägar för att det nödvändiga översynsarbetet skall kunna fortsätta.

En förenkling av det offentliga språket är en viktig sida i kampen mot onödig byråkrati. Även på detta område har åtgärder vidtagits under senare år. Ett intressant arbete utförs av de språkexperter som anlitas i ökad utsträckning. En angelägen fråga i detta sammanhang är invandrarnas möjligheter att förstå och göra sig förstådda i sina kontakter med myndigheterna. Propositionens förslag till ändring av 9 § förvaltningslagen innebär en skärpning av myndigheternas skyldigheter att anlita tolk. Detta är värdefullt. Viktigt är emellertid också att det finns tolkar att tillgå. En förbättring i detta hänseende kan väntas genom den intensifierade tolkutbildning som nu pågår. Innan man har sett resultatet av detta finns knappast något skäl att kräva ännu större insatser på området.

I den moderata partimotionen 2458 begärs i yrkande 2 att riksdagen hos regeringen hemställer om en utredning angående sådana förändringar i förvaltningslagen att den blir ett slags processlag för mellanhavanden mellan enskilda och myndigheter. Den tanken väcktes redan i mitten på 1960-talet av besvärssakkunniga men avvisades då av en bred remissopinion. I likhet med vad som framhålls i direktiven till förvaltningslagsutredningen anser utskottet att den översyn av förvaltningslagen som utredningen arbetar med skall bygga på 1971 års förvaltningsreforms principer.

Allan Åkerlind tar i sin motion upp frågan om förvaltningsmyndigheternas skyldighet att motivera sina beslut. Detta, herr talman, är också en huvudprincip i förvaltningslagen. Det är dock ofrånkomligt med vissa undantag från den regeln. De viktigaste undantagen är de fall där en sökande får bifall till sin framställning och där ärendet rör tjänstetillsättning. De krav som framförs i motionen är således i stor utsträckning redan tillgodosedda.

Frågan om när en handling skall anses vara inkommen till en myndighet tas upp i motionen 1695 av Sven-Olov Träff och Johan Olsson och har varit föremål för behandling i utskottet. Bakgrunden till motionsyrkandet är den försämring i postgången som kunnat förmärkas. Jag håller med motionärerna om att postgången ibland kan vara ett problem. Det är emellertid inte någon

*Åtgärder mot
krångel och onödig
byråkrati*

risk för att den enskilde skall lida någon rättsförlust på grund av försummelse från postverkets sida. Försenad postgång har i rättspraxis bedömts som tillräckligt skäl för att återställa försutten tid.

Frågor om information till allmänheten tas upp i två motionsyrkanden. Detta är, som framhållits i många olika sammanhang, mycket angelägna frågor. Det är enligt min mening riktiga att först avvakta resultatet av de informationsinsatser som nu görs, innan man överväger att inrätta nya organ med så omfattande uppgifter som föreslås i motionerna.

Viktiga åtgärder som har anknytning till byråkrati-problemet är att man sätter in tillräckliga resurser på samordnings- och rationaliseringsverksamhet. I detta hänseende kan man i första hand peka på statskontorets och riksrevisionsverkets arbete. Betydelse i det sammanhanget har också JO:s och JK:s granskningsverksamhet. Det finns enligt min mening inte skäl att tillskapa de nya organ med granskningsbefogenheter som föreslås i vpk-motionen.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till reservationen I och i övrigt till utskottets hemställan i samtliga moment.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarrens förhandlingar.

PER UNCKEL (m):

Herr talman! Regeringens proposition om åtgärder mot krångel och onödig byråkrati är ett vällovligt – men inte särskilt djupgående – försök att göra livet litet enklare för vanliga människor. Vällovligt är förslaget därför att det är första gången som ett åtgärdsprogram av detta slag föreläggs riksdagen. Inte särskilt djupgående är förslaget därför att strukturella förslag till hur man skall komma åt byråkratins innersta kärna nästa helt saknas.

Det går, herr talman, inte att varaktigt bekämpa krångel och byråkrati genom att skrapa på ytan och åtgärda symtomen. Ett nytt krångel kommer i så fall snart att fylla ut det utrymme för ökad enskild frihet som de konkreta avbyråkratiseringsförslagen syftar till att åstadkomma. De faktorer som skapar krånglet och byråkratins måste angripas från grunden. Det är på denna punkt folkpartiregeringens antibyråkrati-proposition har sina mest avgörande brister.

I den inledning som bär statsministern eget signum diskuteras den offentliga verksamhetens tillväxt. Men inte med ett ord antyder han att denna verksamhets exceptionellt snabba tillväxt – från 38 % av bruttonationalprodukten år 1963 till 64 % år 1977 – har haft en direkt avgörande betydelse också för byråkratiseringen. Skall byråkratiseringen kunna hejdas måste den offentliga verksamheten begränsas.

Bara de senaste veckornas händelser visar att byråkratiseringen går sin gilla gång, folkparti-propositionen till trots. På de här veckorna har byråkratins, allt medan riksdagen övervägt bl. a. förslag om att minska mindre lyckosamma älgjägares anmälningsplikt, så smått lyckats ta död på en månghundraårig cirkustradition i vårt land. Samtidigt har man i formalistiskt nit gjort vad man

*Åtgärder mot
krångel och onödig
byråkrati*

förmått för att försvara en smidig förmedling av scenartister. Det är långt, herr talman, till det enkla, smidiga och rättfärdiga samhälle som vi moderater eftersträvar.

Herr talman! Byråkratidebatten rymmer starka ideologiska inslag. Det är inte en slump att byråkratin har tillåtits växa så till den grad under de 44 socialdemokratiska regeringsåren. Den tro på kollektivistiska, centrala lösningars välsignelser som under så många år burit upp den socialdemokratiska politiken har krävt en ansvällning av byråkratin av en storleksordning som på somliga områden kommit att bli ett direkt hot mot enskilda människors möjligheter att efter sina egna intressen forma framtiden. Jag behöver i detta sammanhang bara peka på bostads- och planfrågorna för att belysa hur enskilda kommit att utlämnas till en byråkrati som säkert gör så gott den kan, men som genom stiftade lagar är piskad att motsätta sig enskilda önskemål, hur rimliga dessa än må vara.

Sådana företeelser avskaffas inte genom enklare blanketter och ett vänligare språk utan kräver insatser som undanröjer hela den idé som byråkratiseringen ytterst utgår från. Den proposition riksdagen nu har att ta ställning till innehåller mycket litet av sådana djärvarc förslag.

Byråkratiseringen är och förblir det socialdemokratiska samhällets ofrånkomliga avigsida. Byråkratin har kommit att bli ett med socialdemokratin. Det visar sig också i de motioner som väckts med anledning av folkpartiregeringens antikrångelförslag. Vi moderater, centerpartiet och t. o. m. vänsterpartiet kommunisterna lägger fram förslag till hur man skall kunna gå längre än vad folkpartiet går i propositionen. Men inte så socialdemokraterna. Socialdemokratin framträder i dag alltmer som byråkratins eget advokatkontor. Man företräder byråkratins intressen även när dessa står i strid med de enskilda människornas berättigade krav på enkelhet och rättssäkerhet.

Propositionen är tyvärr ideologiskt rätt oförarglig. Förslag syftande till en begränsning av statliga myndigheters alltmera vittomfattande regleringsverksamhet lyser praktiskt taget helt med sin frånvaro. Ett sådant krav finns emellertid i moderata samlingspartiets motion 2458. I denna motion krävs att initiativ tas till undersökningar av myndigheternas regleringsverksamhet i syfte att nedbringa denna så långt det över huvud taget är möjligt. Undersökningarna bör, framhålls det i motionen, till en början vara av pilotkaraktär för att ge underlag för fortsatta undersökningar på ett större antal myndigheter. Detta krav går utöver det krav av likartad karaktär som framförs i den centermotion som Karl Boo här tidigare har talat om.

Utskottet har inte ansett sig kunna tillmötesgå kravet i moderatmotionen. Varför är emellertid inte lätt att veta. Det är svårt att frigöra sig från tanken att utskottsmajoriteten bakom de smått undanglidande formuleringar, i vilka man diskuterar motionens krav, faktiskt menar att den nuvarande regleringsverksamheten i stort är en nödvändig form av umgänge statsmakter och enskilda medborgare emellan. Bostads- och planfrågorna – återigen – borde vara ett tillräckligt åskådningsmaterial för att visa att regleringsverksamheten i vart fall ur enskilda människors synvinkel inte alltid ter sig så angelägen och rättfärdig.

Ett krav som är nära besläktat med det som jag nu har diskuterat återfinns i samma moderatmotion och gäller en översyn av den uppsjö av lagar som vårt samhälle numera håller sig med. Också detta krav har avstyrkts av utskottet, kuriöst nog genom en hänvisning till den byråkratiutredning som i sitt i dagarna överlämnade slutbetänkande endast redovisar allmänna, men inga konkreta förslag på detta område.

I byråkratiutredningens inte alltför omfattningsrika betänkande görs emellertid en hänvisning till 1540 års domarregler som kan vara värda att återges även här:

”Alla lagar skola vara sådana, att de tjäna till det meniga bästa, och därför då lagen bliver skadlig, så är det icke mera lag, utan olag, och bör avläggas.”

Det som var självklart redan 1540 blir för dagens utskottsmajoritet en orimlighet.

Herr talman! Skall vårt samhälle kunna fungera krävs förvisso ett aktivt lagstiftningsarbete. Nya omständigheter kräver nya ställningstaganden. Men dessa nya ställningstaganden måste inte läggas ovanpå gamla stadganden och påbud. Det som är gammalt och umbärligt skall rensas ut. Gör vi inte det kommer det svenska samhällets regelsystem inom en nära framtid att bli så omfattande att det krävs mångåriga juridiska studier för att kunna leva som en laglydig medborgare. I ett sådant samhälle har stat och kommun tagit den definitiva makten över människorna.

Ett tredje moderatkrav har dess värre rönt samma öde i utskottet som de två föregående. Förslaget rör en översyn av förvaltningslagen i syfte att skapa regler som bättre tillgodoser den enskilde i hans kontakter med förvaltningsmyndigheter. Kravet är, som Karl Boo tidigare nämnde, inte nytt, utan det aktualiserades första gången 1964 i besvärssakkunnigas förslag till lag om förvaltningsförfarande. Vårt i motionen refererade förslag syftar enkelt uttryckt till att skapa sådana regler att den enskilde skall kunna ställa samma krav på förvaltningen som förvaltningen i dag ställer på den enskilde.

Inte heller detta vill alltså utskottet tillstyrka. För utskottsmajoriteten får det räcka med några uppmuntrande ord till alla dem som ur underläge tvingas slå mot en tredskande offentlig maktapparat. Utskottsmajoritetens påpekande att moderatkravet rör sig om en genomgripande förändring i förhållande till nuläget är det i och för sig inte svårt att instämma i. Varför detta skulle vara ett argument mot att den av oss föreslagna lösningen prövas är emellertid svårare att begripa. För att medborgarna skall ha möjlighet att mäta sig med myndigheterna krävs inte bara välvillighet och uppmuntran utan också bättre rättigheter. För att stärka den enskildes ställning kan inga åtgärder anses vara alltför genomgripande.

Herr talman! Vi står i inledningen till ett arbete för att skapa ett enklare Sverige. Under trepartiregeringens tid lades grunden till en reformverksamhet som, om den ges de rätta kontinuerliga injektionerna, kan innebära inte bara skrapande på ytan utan varaktiga förändringar i den offentliga verksamhetens förhållande till hela vårt folk.

Som jag tidigare framhållit är byråkratifrågorna i grund och botten

*Åtgärder mot
krångel och onödig
byråkrati*

*Åtgärder mot
krångel och onödig
byråkrati*

ideologiska. Att socialdemokraterna och folkpartiet i dag är ense säger tyvärr en del om djupet i de förslag folkpartipropositionen innehåller.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationerna 2, 3 och 4 och i övrigt bifall till utskottets hemställan.

NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Den folkpartistiska regeringen påminner osökt om den litteräre figur som påstods kunna åstadkomma stort buller även när han åt potatismos. Med stort buller framlägger regeringen propositioner och förslag, vars innehåll dock är ganska mosigt och okonkret. Ett typiskt exempel på detta är propositionen om åtgärder mot krångel och onödig byråkrati m. m. Det bullrades åtskilligt om denna fråga. Rubriken är ganska löftesrik. Innehållet är dock magert. Av de 172 åtgärder som redovisas i propositionen är det endast 28 förslag som nu underställs riksdagens prövning. Det är verkligen inte de avgörande frågorna när det gäller att bekämpa krångel och onödig byråkrati som behandlas i propositionen.

Konstitutionsutskottet beskriver i sitt betänkande propositionen så här: "Huvuddelen av propositionen upptas av en redovisning av åtgärder som regeringen eller myndigheterna nyligen genomfört, f. n. genomför eller avser att genomföra samt åtgärder som förbereds av offentliga utredningar m. m." Utskottet anser propositionen till en del vara "en lägesrapport om avbyråkratiseringsarbete inom statsförvaltningen". Detta är väl den vänligaste beskrivning utskottet kunde välja för att beskriva hur innehållslös propositionen i själva verket är. Utskottet dristar sig att antyda att det hade varit önskvärt med ett mera konkret åtgärdsprogram mot krångel och onödig byråkrati. Det är det minsta man kan säga efter allt larm om kampen mot byråkratin som åstadkommit från regeringen och den närstående kretsar.

Den avgörande bristen i propositionen är att det saknas varje analys av orsakerna till samhällets byråkratisering. Regeringen förefaller tro att krångel och byråkrati är något oundvikligt som följer av den offentliga sektorns utveckling. Regeringen vill inte eller förmår inte se byråkratiseringen och krånglet som en del av den kapitalistiska statsapparatus funktioner. Därför kan heller inte denna regering på allvar ta itu med dessa förteelser.

I vpk-motionen 2467 har vi företagit en genomgång av propositionen och de åtgärder som vi finner angelägna för att i verklig mening bekämpa krångel och byråkrati. Vi har pekat på behovet av demokratiska rättigheter på arbetsplatserna, förutsättningarna att utveckla den kommunala demokratin, möjligheterna att förenkla bestämmelser och en rad andra åtgärder. Vissa av våra förslag behandlas i andra utskott. Några av dem behandlas i KU:s betänkande.

Ett av våra motionsyrkanden kommer inte upp till behandling under denna riksdag. Det gäller kravet på monarkins avskaffande och övergång till republik. Konstitutionsutskottet har föreslagit att en rad grundlagsfrågor, däribland denna, uppskjuts till höstriksdagen. Detta är med tanke på gången när det gäller beslut i grundlagsfrågor mycket diskutabelt. Vi har i annat sammanhang motsatt oss uppskov med grundlagsfrågor.

Vad har då statsskicket med frågan om krångel och byråkrati att göra? Det är faktiskt ganska mycket. I propositionen talas om att "vi måste kunna avveckla offentliga funktioner som inte längre bedöms angelägna". Monarkin bör i högsta grad kunna anses tillhöra offentliga funktioner som inte är angelägna. Den står i strid med demokratiska strävanden och bör avskaffas.

Låt mig, herr talman, i belysning av de senaste dagarnas debatt säga att monarkins avskaffande också skulle kunna befria landshövdingar från bestyr med insamlingar till kungliga gåvor. De skulle kanske få mera tid att syssla med angelägnare problem, såsom att bekämpa arbetslöshet och bolagsvälde, i stället för att vara ombud för rojalistiska kretsar inom storfinansen och borgerligheten.

De yrkanden i vpk-motionen som behandlas i konstitutionsutskottets betänkande handlar om några konkreta och betydelsefulla frågor när det gäller kampen mot krångel och byråkrati.

Det gäller kravet på införande av standardblanketter för alla vanliga typer av ansökningar, anmälningar, överklaganden m. m. Utskottet anser dock inte att något behöver göras utöver vad som gjorts. Allmänheten, som ständigt brottas med dessa problem, torde ha en annan uppfattning.

Det gäller kravet på väsentligt större insatser för att kraftigt öka tillgången på tolkservice och att därvid särskilt beakta behovet av tolkar med speciell kompetens. Utskottet anser att det saknas skäl att begära uttalande av riksdagen i denna fråga. Invandrarna, som drabbas av bristen på tolkservice, torde ha en annan uppfattning.

Det gäller kravet på att riksdagen inrättar ett parlamentariskt organ med representanter för alla riksdagspartier och med uppgift att fortlöpande granska statsapparaten och förelägga riksdagen förslag till förenklingar. Detta avstyrker utskottet med hänvisning till de organ som redan finns. Dessa organ har uppenbarligen inte kunnat angripa krångel och byråkrati på ett effektivt sätt.

Det gäller kravet på att riksdagen bör inrätta ett parlamentariskt organ med representanter för alla riksdagspartier, dit medborgarna kan vända sig för upplysningar och med klagomål. Utskottet finner inte anledning till några åtgärder. Det får räcka med vad som finns i fråga om information, tycker utskottet. Det tycker säkert inte den stora allmänhet som upplever avståndet till beslutsfattarna som mycket stort och besvärande.

Det är förbluffande att ledamöter av konstitutionsutskottet, vilka kanske mer än många andra möter allmänhetens klagomål, kan avvisa detta krav med hänvisning till vad som sägs i propositionen om allmänhetens tillgång till samhällsinformation och dess möjligheter att tillvarata sin rätt i samhället. Det är verkligen magra argument utskottet anför.

Konstitutionsutskottet har haft att behandla delar av en tämligen innehållslös proposition. Man kan naturligtvis då inte begära att utskottet skall åstadkomma någon gedigen produkt av detta material. Däremot måste man reagera mot att utskottet konsekvent avvisar varje förslag som innebär åtgärder mot krångel och onödig byråkrati. Samtidigt som konstitutionsut-

*Åtgärder mot
krångel och onödig
byråkrati*

Tisdagen den
22 maj 1979

*Åtgärder mot
krångel och onödig
byråkrati*

skottet säger att det varit önskvärt med mera konkreta åtgärder mot krångel och byråkrati avvisar man motionskrav som skulle innebära konkreta åtgärder.

Jag yrkar, herr talman, bifall till vpk-motionen 2467 yrkandena 9 c och 10.

Vidare yrkar jag

att riksdagen med anledning av motionen 1978/79:2467 yrkandena 11 och 12 uppdrar åt talmanskonferensen

1. att inrätta ett parlamentariskt organ med representanter för alla riksdagspartier, dit medborgarna kan vända sig för upplysningar och med klagomål.

2. att inrätta ett parlamentariskt organ med representanter för alla riksdagspartier med uppgift att fortlöpande granska statsapparaten och förelägga riksdagen förslag till förenklingar.

KARL BOO (c) kort genmäle:

Herr talman! Bara ett par ord till Nils Berndtson med anledning av en del av de frågor han tog upp!

Nils Berndtson framförde klagomål över att behandlingen av det avsnitt i vpk-motionen som handlar om införande av republik blivit uppskjuten till hösten. Detta tarvar en förklaring. Först och främst torde det kunna ifrågasättas om detta yrkande sammanhänger med denna proposition. Därutöver har denna fråga varit föremål för riksdagens prövning kontinuerligt under de senaste åren, och markeringarna från partiernas sida är här klara. Det är därför som jag ser det inte särskilt märkligt att detta yrkande – även om det är ett grundlägsändringsyrkande – blivit skjutet till hösten.

Vid redovisningen av avsnittet rörande blankettfrågorna ville Nils Berndtson göra gällande att vi från utskottets sida ansåg att allting var bra som det var. Men det säger vi ingalunda. Vi säger att mycket är på gång, och vi förutsätter självfallet att mycket kommer att hända i vad det gäller att åstadkomma förenklade och mera begripliga blanketter för allmänheten.

När det sedan gäller frågan om tolkservice framhöll Nils Berndtson – det kommer att framgå av protokollet – att det förelåg ointresse från utskottets sida. Jag vill dock peka på att vi understryker att det är viktigt att man nu verkligen satsar på utbildningsfrågorna när det gäller tolkar, så att man därmed så snabbt som möjligt kan åstadkomma en bättre service på det området.

Till sist vill jag säga att det ändå slås fast en viktig sak i propositionen liksom också i utskottsbetänkandet, nämligen hur den principiella inriktningen i framtiden av decentraliseringsverksamheten och antikrångelverksamheten främjas.

NILS BERNDTSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag noterade redan under Karl Boos första anförande att han på flera punkter talade om att det var angelägna och mycket viktiga frågor. Han använde ofta dessa uttryck, men det stannade vid detta. Då måste jag dra den slutsatsen att Karl Boo och konstitutionsutskottet tydligen tycker att

*Åtgärder mot
krångel och onödig
byråkrati*

mesta är gott nog. Jag vill än en gång erinra om att utskottet självt skriver att det hade varit önskvärt med mera konkreta förslag till åtgärder. När det då motionsvägen framförs konkreta förslag, gömmer man sig bakom uttalanden om att det nog finns någon utredning eller att någonting pågår. Men så magert borde väl resultatet inte bli av utskottets behandling, även om propositionen är mager på denna punkt.

När det sedan gäller det grundlagsärende som vi har aktualiserat är det ändå rimligt att riksdagen tar ställning till förslaget redan nu, eftersom det i grundlagsärenden förutsätts mellanliggande val före nästa behandling.

Det förhållandet att liknande motioner har avslagits tidigare tycker jag inte är något särskilt starkt argument, eftersom flera frågor kommer tillbaka varje år här i riksdagen. Karl Boo ifrågasatte om ärendet egentligen hör hemma i detta sammanhang. Enligt min mening gör det faktiskt det i allra högsta grad. Krångel och byråkrati har med statsapparatusens funktion att göra, men det har också monarkin. Båda fyller uppgiften att bevara ett orättfärdigt samhällssystem, och därför menar vi att frågan om statsskicket i högsta grad hör samman med kampen mot byråkrati och krångel.

HILDING JOHANSSON (s):

Herr talman! Det har varit både lätt och svårt för konstitutionsutskottet att hantera detta ärende, lätt framför allt därför att tankegångarna i propositionen i betydande utsträckning befinner sig inom den politiska allmänningen. När tankegångarna inte konkretiseras möter de i allmänhet inga som helst invändningar. Men även när de leder till konkreta åtgärder vinner de lätt allmän anslutning. Även de befinner sig inom den politiska allmänningen. Vem motsätter sig i princip decentralisering, minskat krångel, enklare språk osv.?

Frågor av den typ som vi nu behandlar har vi också vant oss vid inom konstitutionsutskottet. Flera av de utredningar som har arbetat eller fortfarande befinner sig i verksamhet har utgått från konstitutionsutskottet. Utskottet har i stor enighet tagit initiativet. Det har också sedan lång tid tillbaka vidtagits åtgärder för att decentralisera, minska byråkratiskt krångel osv. Vid vissa tillfällen har utskottet i sina granskningsbetänkanden redovisat de vidtagna åtgärderna, och detta har det gjort med stor tillfredsställelse. Framför allt har vi redovisat företagna decentraliseringsåtgärder. Låt mig i detta sammanhang få erinra om att det sedan mitten av 1960-talet har flyttats ut ett mycket stort antal ärenden från regeringen. En sammanställning visar att från mitten av 1960-talet till mitten av 1970-talet beslutanderätten motsvarande i runt tal 20 000 ärenden decentraliserats till underlydande myndigheter. Sedan har det tillkommit en rad ärenden som är nya inom regeringen – ca 12 000 per år, varav 5 000 är besvärärenden. Trots detta har dock antalet ärenden minskat högst väsentligt. Antalet regeringsärenden år 1966 var 35 000, tio år senare 27 000. Det har också underlättat behandlingen inom utskottet att propositionen i sina huvuddelar redovisar "åtgärder som regeringen eller myndigheterna nyligen genomfört, f. n. genomför eller avser att genomföra samt åtgärder som förbereds av offentliga utredningar". Om

*Åtgärder mot
krångel och onödig
byråkrati*

dess utredningar har utskottet inte kunnat skriva annat än att vi har tagit del av dem.

Svårigheterna ligger i att det har funnits så få konkreta saker i propositionen. Det har varit besvärligt att vaska fram dessa ur det omfattande ordmaterialet. Jag beklagar att regeringen inte har haft tålamod att vänta med propositionen och kunnat ta med fler konkreta åtgärder mot krångel och onödig byråkrati. Den kunde inte ens invänta byråkratiutredningen. Den överlämnades till regeringen samma dag som konstitutionsutskottet justerade sitt betänkande. Vi har fått använda den litet vaga formuleringen att den säkert kommer att kasta ljus över de problem utskottet behandlat.

På samma sätt finns det andra utredningar som man kan vänta skall vara färdiga inom en snar framtid. Man skulle också kunna bearbeta decentraliseringsutredningen mer. Det är beklagligt att regeringen inte tog den tiden på sig. Jag beklagar också att utskottet inte har haft mer tid till sitt förfogande. Det hade säkert varit möjligt för utskottet att föreslå fler konkreta åtgärder om utskottet hade haft tid att arbeta med de utredningar och remissutfall som finns och även mer bearbetat propositionen och de motioner som har remitterats till utskottet. Men propositionen kom sent, och det fördes fram starka krav på att den skulle behandlas i vår. Det fanns enligt de upplysningar vi i utskottet fick inte tid för kammarbehandling senare än i dag. Jag är egentligen förvånad över att utskottet med utgångspunkt i propositionen och motionerna på så kort tid har kunnat få fram så många konkreta förslag som ändå redovisas i utskottsbetänkandet.

När det sedan gäller enskildheterna i betänkandet har redan Karl Boo fäst uppmärksamheten på att utskottet enhälligt beslutat föreslå riksdagen att, i överensstämmelse med vad som förordas i decentraliseringsutredningen och i flera remissinstanser som behandlat denna, ett decentraliseringsmål anges i olika författningar som styr förvaltningen. Jag betraktar det som mycket värdefullt att vi kunnat bli eniga om detta. På den punkten var också decentraliseringsutredningen enig, och den socialdemokrat som har motiverat var ledamot av decentraliseringsutredningen.

När det gäller decentraliseringen i övrigt tror jag att vi alla är besjälade av en vilja att decentralisera, men i varje särskilt fall måste vi väga detta mot de krav på service som måste ställas från medborgarnas sida. Det kan hända att vi kommer till litet olika resultat. Jag tänkte på det när jag hörde att utskottets värderade ordförande som ett exempel på decentraliseringssträvanden anförde kommunsammanläggningarna. Det är möjligt att inte alla dessa har varit lyckade, men i själva verket har det varit så att denna kommunreform skapade förutsättningar för en mer långtgående decentralisering. Det blev möjligt att flytta över beslutanderätt till kommunerna. De var tillräckligt starka, kunde ha en tillräckligt utvecklad administrativ apparat för att klara en rad uppgifter.

Låt mig erinra om att i det sammanhanget fanns förslag om att uppgifter skulle flyttas från primärkommunerna till landstingskommunerna. Det gällde bl. a. skolans område. Jag har litet svårt att uppfatta detta som ett utslag av decentralisering.

Så kan man alltså bedöma detta. Men säkerligen är Karl Boo helt överens med mig om att vi skall kunna flytta ut uppgifter från centrala ämbetsverk till regionala statliga organ, till kommuner och till landsting. Men vi måste pröva varje särskilt förslag med sådan inriktning.

Detta gäller också de tankegångar som har förts fram i olika reservationer. Man kan om alla de krav som ställs i reservationerna säga att de är föremål för utredning. Syftet med reservationerna är väl att göra markeringar beträffande inriktningen av dessa utredningar.

När det gäller den reservation som Karl Boo pläderade för anser jag, att dess huvudkrav blir tillgodosett genom den skrivning som enligt vad vi enats om skall ingå i verksinstruktioner och motsvarande dokument, innebärande ett krav på att myndigheten i fråga skall verka för decentralisering. I reservationen utvecklas tanken att man som ett led i detta arbete skulle verka för att den centralt anställda personalen årligen skall minskas med ett visst procenttal.

Det är verkligen svårt att åstadkomma något sådant. Det är möjligt att vissa centrala verk kan minska personalen vid utflyttning, men det är inte säkert att det är möjligt vid andra. Det är ett typiskt exempel på att det ibland är nödvändigt att gå fram från fall till fall och pröva verk för verk och nämnd för nämnd. Det finns t. o. m. nämnder med en enda sekreterare, och om en sådan nämnd skall vara kvar lär det bli svårt att åstadkomma någon mer omfattande personalreduktion.

I vad gäller övriga reservationer vill jag endast uppehålla mig ett ögonblick vid reservationen 4 av Anders Björck och Lars Schött. Den verkar kanske ganska oskyldig, och det pågår, som Karl Boo har påpekat, en utredning på detta område. Men den skall arbeta på grundval av 1971 års reform. Så långt jag har kunnat inläsa någon mening i motionen och reservationen i den aktuella frågan innebär det att nuvarande förfaringsätt på förvaltningsrätterns område skall ersättas av en processordning, där de som vill få till stånd en ändring skall väcka process. Kanhända skall man hänskjuta sådana ärenden till domstol av vanlig karaktär – jag vet inte vad man tänker sig i detta avseende. En sådan ordning måste ändå vara felaktig.

Vi har byggt upp ett system, som kanhända har sina brister men som i det stora hela ju fungerar väl. Att nu slå sönder detta för att bygga upp en processordning måste innebära att det blir fråga om ett domstolsförfarande, där kändan är beroende av advokathjälp, av den ekonomiska förmåga vederbörande representerar osv. Kan det vara en rimlig och riktig ordning?

När det gäller framtiden vill jag stryka under att det självfallet är mycket viktigt att vi fortsätter att minska krånglet, decentraliserar beslutanderätten, begränsar den centrala tillsynen och kontrollen, vidgar servicen gentemot allmänheten, förbättrar informationen, förenklar språket osv. Efter de diskussioner vi nu fört i flera år bör vi dock, herr talman, ha hamnat i ett skede där vi i betydande utsträckning kan släppa den principiella diskussionen och gå ned till de konkreta åtgärderna. Den principiella diskussionen har självfallet sitt värde genom att den riktar uppmärksamhet på viktiga

*Åtgärder mot
krångel och onödig
byråkrati*

*Åtgärder mot
krångel och onödig
byråkrati*

områden, men det väsentliga är ändå de konkreta åtgärderna. I det arbetet får vi dock akta oss för att driva principen om att upphäva regleringar, och över huvud taget att förenkla, på ett sådant sätt att det uppstår stora svårigheter för människorna.

Den ordning vi nu har kan ibland uppfattas som besvärlig för människorna. Men när man har en så enkel paroll som Per Unckel, så hamnar man fel. Han förklarar att vi skulle ha ett enklare Sverige. I den parollen kan vi alla instämma. Men ett enklare Sverige får inte bli de starkas Sverige. Riskerna med de åtgärder efter de linjer som dras upp i moderatmotionen och som fullföljs i vissa reservationer är att man visserligen kan få en enklare ordning, men det blir också en ordning som är bra för de starka men som kan bli svår för de svaga.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan, och i anslutning till Per Unckels anförande kanske jag får tillägga att jag hoppas att man på folkpartihåll inte känner sig illa berörd av att en socialdemokrat gör det – det kan nästan verka så av Per Unckels inlägg.

PER UNCKEL (m) kort genmäle:

Herr talman! Hilding Johansson sade i slutet av sitt anförande att alla de krav som fanns upptagna i reservationerna på ett eller annat sätt var föremål för utredning. Hade det varit så väl, hade åtminstone inte vi moderater funnit det mödan värt att skriva nya reservationer med krav som redan höll på att utredas.

Av Hilding Johanssons vidare argumentering framgick det med all önskvärd tydlighet att förvaltningsutredningen inte har i uppdrag att överväga den typ av förändring av förvaltningsrelationerna mellan myndigheter och enskilda som vi moderater förespråkar. Hilding Johansson är emot denna typ av ordning med det litet sällsamma argumentet att det skulle krävas att människorna skaffade advokathjälp för att kunna rå på myndigheterna. Men, Hilding Johansson, hur är det då i dag? Har inte människor en sämre position gentemot myndigheterna än vad de skulle ha med den förändrade lagstiftning som vi moderater förordar?

Hilding Johansson säger att vissa av moderatkraven andas en känsla av att det blir ett de starkas Sverige om de kraven skulle förverkligas. Jag tror inte att det är riktigt. Har Hilding Johansson träffat någon av alla de människor som har fastnat i byråkratins långsamt malande kvarnar? De starka människorna klarar sig alltid, de välutbildade klarar sig alltid – de vet vem de skall ringa till. De ger inte upp när det svaras att den representant för byråkratin som de söker är på sammanträden, eller när de får beskedet: "Det är inte mitt bord" eller "Ring min kollega". De ger inte ens upp om även den kollegan är på sammanträde.

Det är de svaga människorna, de små i samhället som tvingas ge tappt inför en förkrossande byråkrati. Det är dessa människor, Hilding Johansson, som skulle bli hjälpta av en förvaltningsrelation mellan myndigheter och enskilda som ger den enskilde precis samma rättigheter som förvaltningen i dag tar sig gentemot de enskilda. Den typ av enklare Sverige vi förordar i reservationen 4

är ett enklare Sverige för de människor som i dag snabbast trampas ned av byråkratins kvarnar.

Herr talman! Hilding Johanssons synpunkt att utredningen tittar på alla reservationskraven måste väl också gälla kravet på att gamla lagar skall utmönstras. På vilket sätt, Hilding Johansson, har byråkratiutredningens magnifikt tjocka och omfattande betänkande kastat ljus över den fråga som reservationen om utmönstrande av gamla lagar reser?

KARL BOO (c) kort genmäle:

Herr talman! Hilding Johansson kommenterade reservationen 1 och ställde frågan om hur det var möjligt att ange viss minskning av personalen i statliga verk då översyner sker. Jag vill bara erinra om att uppslaget i den delen kommer från decentraliseringsutredningen som var enig om att man vid verksöversyner borde eftersträva att lägga fram alternativa förslag, varav ett, enligt vad jag kunnat läsa mig till, skulle ha den här inriktningen.

Det är också en fråga som är intressant ur andra aspekter. Vi känner till utvecklingen och sysselsättningsgraden inom olika verksamheter här i landet, och vi vet att den offentliga sektorn befinner sig i tillväxt. Det betyder i klartext att vi får en accentuerad centralisering av människor till storstadsområden och administrativa centra i länen. Därför finns det ett dubbelt skäl för den mening som vi anser borde ges regeringen till känna och som ansluter till vad en enig utredning anser i det här fallet. Jag vill också säga att detta självfallet är avsett för myndigheter av en viss storleksordning och att det givetvis icke kan bli aktuellt för mycket små enheter, vilket Hilding Johansson något skämtsamt, hoppas jag, ville låta påskina.

Bara en kommentar beträffande exemplifieringen med kommunsammanläggningarna som jag gjorde i mitt inlägg och som Hilding Johansson tog upp en viss polemik emot. Jag vill bara säga att jag underströk att det gällde de *tvångsvisa* kommunsammanläggningarna. De kanske tillkom utan att alla de problem blev beaktade som ingår i den stora fråga som innefattas i det här betänkandet.

Sedan ytterligare en sak. Jag finner det ytterst angeläget att notera att alla i utskottet självfallet skulle ha önskat både mer konkreta åtgärder och längre tid för att ytterligare kunna förstärka propositionen, men jag vill säga att den principiella inriktningen ändå är av utomordentlig betydelse och att jag hoppas att den skall kunna med kraft fullföljas.

HILDING JOHANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Av mitt tidigare anförande framgick ju klart att jag för min del är starkt inriktad på att man skall kunna åstadkomma minskat krångel, ökad decentralisering, förenklat språk osv.

Jag kanske uttryckte mig något vagt när det gäller de frågor som behandlas i reservationen. Vad jag syftade till var att de frågor som tas upp är föremål för utredningar. Däremot är inte alla de krav som framställts, exempelvis från moderata samlingspartiet, beaktade på det sättet att dessa krav vägleder utredningar i deras arbete. Men det beror ju på att dessa krav tidigare har

*Åtgärder mot
krångel och onödig
byråkrati*

avvisats av kammaren, och det är ju inte möjligt för utredningar att arbeta från andra utgångspunkter än dem som majoriteten här i kammaren har kommit fram med.

Per Unckel talade sedan om de svagas ställning. Vi är väl alla medvetna om att deras ställning bör förbättras och förstärkas. Men får de lättare att tala och får de lättare att ta kontakt med myndigheter, om varje sådan ordning skall bli en process, där de i varje fall får anhängiggöra ärendet och det sedan, via en lång process av det slag som nu försiggår inför domstolarna, skall avgöras om de har rätt eller fel? Jag har svårt att tro att de som har svårigheter att yttra sig och svårt att skriva får det så mycket lättare med en sådan ordning, såvida man inte skall upprätta stora kontor som skall hjälpa dem. Men kanske vi kan hjälpa dem inom ramen för den ordning som vi nu har. Nog har jag träffat många av dessa under årens lopp, men jag tror inte att man hjälper dem genom att införa den ordning som moderaterna har föreslagit.

När det gäller genomgång av lagar har jag tidigare här i kammaren hävdlat att det riktiga är att göra genomgången när man behandlar de olika lagstiftningskomplexen. Att ha en kommission som går igenom det ena lagområdet efter det andra lägger ju hinder i vägen för annan utredningsverksamhet. Det kan alltså motverka det syfte som Per Unckel ställer upp, nämligen att man skall rensa ut onödiga paragrafer. Och att man skall rensa ut onödiga paragrafer, herr talman, det bör vi nog vara överens om. Men vilka är onödiga?

PER UNCKEL (m) kort genmäle:

Herr talman! I mitt huvudanförande kallade jag, måhända litet vanvördigt, socialdemokratin för byråkratins advokatkontor. Hilding Johanssons senaste inlägg ger mig anledning att upprepa det omdömet. För Hilding Johansson är den nu gällande ordningen den bästa av alla. Hilding Johansson är avsevärt mer konservativ i dessa hänseenden än jag någonsin har varit och någonsin kommer att bli. Allting är bra!

Men vad har Hilding Johansson att säga till alla de människor som i årtal har suttit fast i byråkratin med byggnadsärenden, planärenden eller andra ärenden utan att ens få besked? Säger Hilding Johansson "vänta och se"? Ger han dem glada och uppmuntrande tillrop? Vi måste kunna erbjuda de människorna någon möjlighet att få sin sak prövad i snabb ordning. Jag känner personligen till åtskilliga fall där den enskilde själv har fått lägga ut stora summor pengar på grund av förseningar inom förvaltningen i avgöranden av olika ärenden. Det är inte riktigt att det skall gå till på det sättet. Det är då de allra minsta i samhället kommer allra mest i kläm.

Det krav som vi moderater lägger fram om en översyn av lagar och förordningar i syfte att utmönstra gammalt och umbärligt bemöter Hilding Johansson nu inte med en hänvisning till byråkratiutredningen – och det tycker jag att Hilding Johansson gör klokt i, därför att byråkratiutredningen ger ett mycket magert svar på den fråga vi moderater ställer – utan med en hänvisning till att en sådan utmönstring skall göras kontinuerligt. Om den metoden hade fungerat hade vi moderater aldrig fört fram det här kravet. Men

medan vi här i riksdagen högtidligen uttalar att vi kontinuerligt skall pröva lagars och förordningars giltighet växer antalet lagar oss över huvudet – inte bara oss riksdagsmän utan framför allt alla de människor som är piskade att följa dem. Det är därför vi har känt oss nödsakade att ta till ett extraordinärt krav för att göra livet litet enklare för vanligt folk.

HILDING JOHANSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Förstår då inte Per Unckel att den metod han rekommenderar leder till att det kommer att ta ännu längre tid att rensa bort onödiga paragrafer? De skall först behandlas av denna speciella grupp, denna kommission, och därefter av specialutredningar, departement och utskott. Varför kan vi inte få en katalog över de paragrafer som moderaterna vill rensa ut? Det blir en allmän motionstid nästa år också, och då kan man komma igen med ett konkret krav och inte ett allmänt talesätt om att en kommission skall ta itu med detta.

Jag tror dock inte att ett sådant krav kommer att mötas av enighet. Vi har nämligen ganska delade meningar om vilka paragrafer som är angelägna och vilka som är mindre angelägna, vilka som är nödvändiga och vilka som kan försvinna. Det finns säkert många paragrafer som utan vidare kan tas bort, men det finns andra som det är väldigt viktigt att ha kvar. Och meningarna kan gå isär på detta område, t. o. m. i moderaternas led. Vi hade en diskussion om vissa bestämmelser i brandordningen, där de två moderata representanterna i konstitutionsutskottet hade var sin mening. Det angriper jag inte ett ögonblick, men det är belysande.

Beträffande de minsta i samhället: Hur mycket har egentligen moderaterna genom sin politik hjälpt dem på andra områden? Hur mycket hjälper man de minsta i samhället med att införa en allmän domstolsprocess i stället för att ha den nuvarande förvaltningslagen?

Det är möjligt att det för Per Unckel verkar konservativt att slå vakt om denna lag från 1971 – hade den varit från 1809 kanske det hade varit lättare för moderaterna att ha respekt för den. Men även här måste jag säga till Per Unckel: Presentera ett konkret alternativ! Beskriv för oss i en motion eller på annat sätt hur denna process skall verka, så kan vi alla jämföra om den är bättre än den nuvarande ordningen.

Tredje vice talmannen anmälde att Per Unckel anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

TORDEL LINDAHL (fp):

Herr talman! Att bekämpa krångel och onödig byråkrati har alltid varit en självklar liberal linje. Det var ingenting som folkpartiet kom på till 1976 års valrörelse. Det kan väl också, mot den bakgrunden, anses naturligt att ett avsnitt om detta togs med i regeringsförklaringen den 18 oktober 1978. Där heter det:

”Regeringen skall motverka byråkratisering och arbeta för närdemokrati. Besluten bör fattas närmare de människor som berörs av dem.”

*Åtgärder mot
krångel och onödig
byråkrati*

Den sista meningen anger en viljeinriktning för ökad decentralisering, vilket också är huvudtemat i det betänkande från konstitutionsutskottet som är utgångspunkten för denna debatt.

Glädjande nog startades arbetet mot onödig byråkrati och krångel på allvar redan av trepartiregeringen. Den tillsatte ett antal olika utredningar, och det är delvis resultatet av deras arbete som vi ser här i dag.

I propositionen 1978/79:111 redovisas 172 förslag till åtgärder, därav 28 lagändringar som kräver riksdagens medverkan. Förslagen syftar till minskad byråkrati genom enklare lagar och bestämmelser, ökad decentralisering och delegering så att besluten kommer närmare människorna, mindre kontroll och styrning av kommunerna, förenklingar och minskning av myndigheternas uppgiftskrav, enklare språk i myndigheternas lagar och bestämmelser samt enklare administration inom förvaltningen. Jag kan här påpeka att förslag till åtgärder kommer från samtliga departement. Detta är tydligen också en ganska märklig proposition – i varje fall om man får tro Hilding Johansson. Den har uppenbarligen den unika förmågan att både komma för tidigt och för sent.

Med denna proposition har regeringen tagit ett första samlat grepp över byråkratiproblemet. Den kan ses som en exempelsamling när det gäller åtgärder, och den visar att det går att attackera krånglet och den onödiga byråkratin. Men jag vill slå fast att det verkligen bara är fråga om ett första steg. Det finns mycket, mycket mer att göra. Och det är också klart att regeringen avser arbeta vidare på att bekämpa byråkratin. Redan i år kommer alla verk och myndigheter att särskilt redovisa vilka förenklingsåtgärder man vidtagit och vad man planerar att göra. Vi skall försöka få fler verk och myndigheter att starta översyner och arbetsgrupper för att systematiskt gå igenom lagar och bestämmelser för att söka minska krånglet. En arbetsgrupp inom kommundepartementet håller på med en samhällsguide, som skall underlätta kontakterna mellan allmänheten och myndigheterna. Förslaget från decentraliseringsutredningen kommer också att följas upp.

Men det viktigaste är ändå att lagstiftare och utfärdare av regler och bestämmelser på ett så tidigt stadium som möjligt försöker undvika krångel och onödig byråkrati. Här har vi i riksdagen en mycket viktig uppgift att fylla.

Bl. a. får vi aldrig tro att kampen mot krångel och onödig byråkrati någonsin är slutgiltigt vunnen. Det skulle vara intressant att höra Per Unckel för kammaren beskriva hur man går till djupet med problemet och angriper byråkratins kärna, vilket han menade att man hade missat i denna proposition. Jag tror att det inte finns några patentlösningar. Detta är en kamp som måste fortgå i alla tider. Och skall vi få någon framgång som märks, så att medborgarna har någon glädje av den, måste vi här i riksdagen vara alerta och ivriga att bekämpa krångel och byråkrati, var de än förekommer. Det kan uppriktigt sagt diskuteras om så varit fallet tidigare.

En ökad decentralisering kan vara ett sätt att minska byråkratin. Men en ökad decentralisering är framför allt av betydelse för utvecklingen av demokratin. Genom att flytta över beslutsbefogenheter från central och

*Åtgärder mot
krångel och onödig
byråkrati*

regional nivå till regional resp. lokal nivå ökas förutsättningarna och intresset för ett vidgat medborgarinflytande i samhällsarbetet. Dessutom är det ofta slöseri med dyrbar tid och arbetskraft att låta lokala och regionala ärenden avgöras på central nivå. Centrala myndigheters huvudsakliga uppgift bör vara att ägna sig åt frågor av övergripande natur. Vidare ger en decentralisering möjlighet till snabbare och smidigare handläggning av olika ärenden.

Jag vill påminna kammaren om att riksdagen för en liten stund sedan fattade ett beslut som ger möjlighet till ökad decentralisering inom kommunerna. Jag tänker på beslutet om lokala organ i kommunerna, ett beslut som glädjande nog togs enhälligt här i kammaren.

Byråkratin är svår att komma åt. Den är nog universell till sin natur. Nils Berndtson gör det väldigt lätt för sig när han säger att byråkratin är en följd av den kapitalistiska statsapparats funktion. Har Nils Berndtson någonsin hört talas om eller eventuellt själv sett hur det är med byråkratin i de s. k. socialistiska staterna? Jag har aldrig hört någon människa i denna värld hävda att byråkratin där skulle vara mindre än vad den är i de s. k. kapitalistiska staterna. Har Nils Berndtson upptäckt att så är fallet tror jag att alla är intresserade av att få höra talas om hans epokgörande upptäckt.

Det finns till detta betänkande fogat ett antal reservationer. För att spara kammarens tid vill jag bara hänvisa till de argument mot reservanternas förslag som framförts här i debatten av tidigare talare.

Jag vill till sist säga att jag tycker att regeringens förslag till åtgärder mot krångel och onödig byråkrati har mötts med förvånansvärt syrliga reaktioner från de andra partierna. Man har visat en motsträvighet och ibland en ovilja att vara med om förenklingar som förvånar mig. Jag vill framför allt peka på skatteutskottets uppskjutande av behandlingen av frågan om en förenkling av deklaraionsblanketten. Nu försenar man den frågan ett år, och det är väl inte särskilt bra för medborgarna. Socialdemokraterna har kanske tyckt att det varit litet onödigt att tala om krångel och byråkrati. De är kanske medvetna om att det mesta som regeringen nu kritiserar och ändrar på har de själva medverkat till när de satt i regeringsställning. Centerpartiet och moderaterna har grymtat och tyckt att det här inte är så mycket att komma med. Ändå är det fråga om åtgärder som trepartiregeringen var enig om. Då var det ju bra, men nu har man tydligen börjat sväva på målet. Eller är det av partitaktiska skäl som man har så sura reaktioner?

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan på alla punkter.

NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Jag vill bara till Torkel Lindahl säga att mitt resonemang om byråkratins samband med samhällssystemet utgår från att propositionsförfattarna tydligen odlar den felaktiga uppfattningen att en stark orsak till byråkrati skulle vara den offentliga sektorns tillväxt. Om så vore fallet skulle vi ju inte möta byråkrati på andra områden. Vi vet emellertid att byråkratins typiska uttryck, att hålla medborgarna borta från inflytande, är synnerligen väl utvecklat på andra områden i vårt samhälle. Se bara hur besluten fattas i de stora bolagen! Och sambandet mellan de metoder som storfinansen

*Åtgärder mot
krångel och onödig
byråkrati*

använder och dem som statsapparaten tillämpar är väl ändå uppenbar. Jag har inte sagt. Torkel Lindahl, att byråkrati och krångel automatiskt försvinner om vi avskaffar kapitalismen i vårt land. Jag är övertygad om att de socialistiska länderna har dragits och fortfarande dras med besvärande belastning från tidigare samhällssystem, och kampen mot byråkratin är på intet sätt överflödigt i ett socialistiskt samhälle; tvärtom menar jag att den kommer att vara ett nödvändigt inslag. I varje samhällssystem måste alla tendenser till byråkrati bekämpas för att demokratin skall kunna utvecklas.

PER UNCKEL (m):

Herr talman! Det känns frestande att ge sig in i en diskussion med Nils Berndtson om de socialistiska ländernas byråkratiseringsproblem. Jag skall emellertid inte göra det utan nöja mig med en kommentar. Visserligen har de s. k. kapitalistiska ländernas grundläggande ekonomiska system visat sig särdeles livskraftigt, men det kan väl ändå inte vara så att de socialistiska länderna ännu denna dag slåss med konsekvenserna av dessa gamla samhällssystem, som störtades för 50–60 år sedan.

Så till Torkel Lindahl! Jag började mitt anförande tidigare i debatten med att hävda att propositionen är välkommen med de förslag som den faktiskt presenterar. Samtidigt beklagade jag att man inte kommit längre. De åtgärder som regeringen lagt fram förslag om har vi moderater i ett flertal fall kunnat ansluta oss till.

Torkel Lindahl frågar nu vad man mera skulle ha föreslagit för att ha kommit längre. Om Torkel Lindahl läser den motion vi har väckt i anledning av antibyråkrati-propositionen men dessutom läser den del av vår partimotion från januari, som behandlar byråkrati-frågor, så skall han där finna de konkreta men principiella förslag som jag efterfrågar i den här diskussionen, förslag som skulle kunna sammanfattas i följande huvudpunkter: begränsa tillväxten av den offentliga verksamheten, minska selektiviteten i stats och kommuns verksamhet, minska den allmänna regleringsverksamhet som stat och kommun i sin ämbetsutövning ägnar sig åt, överför konkreta uppgifter från statsmakterna till kommunerna, alternativt avskaffa rena regleringsområden, skärp den enskildes rättssäkerhet i enlighet med de förslag som vi här diskuterat tidigare i debatten och skärp kontrollen och uppföljningen av att fattade offentliga beslut verkligen leder till de resultat som stat och kommun från början har åsyftat.

TORKE LINDAHL (fp):

Herr talman! Jag sade i mitt anförande att vi aldrig får sluta med kampen mot byråkratin. Jag har visat på en del punkter där regeringen går vidare. En del av det som Per Unckel klagat över kommer. Sedan kan man alltid klaga över att det inte görs i år, och varför skall man inte klaga över att det inte gjordes förra året.

Men vad jag blev intresserad av i Per Unckels anförande var att han på något sätt ville antyda att det fanns en lösning på hur man skulle kunna komma åt byråkratins kärna. Jag blev nyfiken på detta och måste erkänna att

min nyfikenhet kvarstår därvidlag. Jag har inte riktigt förstått hur man från moderat håll tänkt sig komma åt denna svårlösta sak.

Sedan kan jag bara konstatera att Nils Berndtson nu medgivit att det trots allt kan tänkas förekomma viss byråkrati även i socialistiska stater. Det är skönt med en sådan bekännelse.

PER UNCKEL (m):

Herr talman! I den mån Torkel Lindahl av mitt anförande fick intrycket att det finns en trollkonst som med ens skulle kunna lösa våra byråkratiproblem har han tyvärr missuppfattat vad jag sade. Ingen skulle vara gladare än jag om det förhöll sig på det sättet. Men det går inte att lösa byråkratins problem genom att skrapa på byråkratins effekter. Vi måste ge oss på de faktorer, som skapar de problem vilka folkpartiet mycket prydligt räknar upp i 172 punkter i den proposition vi nu diskuterar. Det är inte symptomen som är det viktiga utan det som skapar dem.

TORKEL LINDAHL (fp):

Herr talman! Man kan alltid säga att drastiska åtgärder skall vidtas. Vi skall gå till grunden med det hela. Jag tror att det enda realistiska sättet att angripa det hela är att vi tar punkt efter punkt och där envetet och envist och nästan litet tjtigt håller på att förfölja den onödiga byråkratin och krånglet var dessa än kan dyka upp. Det kanske inte blir några stora tjusiga propositioner och förslag av det hela, men jag tror att det är detta som i längden kan ge resultat.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1-3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av Karl Boo m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Karl Boo begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 35 mom. 4 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av Karl Boo m. fl.

Nr 152

Tisdagen den
22 maj 1979

*Åtgärder mot
krångel och onödig
byråkrati*

Nr 152

Tisdagen den
22 maj 1979

*Åtgärder mot
krångel och onödig
byråkrati*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Karl Boo begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 223
Nej - 74
Avstår - 1

Mom. 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av Anders Björck och Lars Schött, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Anders Björck begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 35 mom. 5 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av Anders Björck och Lars Schött.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Anders Björck begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 252
Nej - 46

Mom. 6-8

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 9

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 2467 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Nils Berndtson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 35 mom. 9 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 2467 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Nils Berndtson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 279
Nej - 14

*Åtgärder mot
krångel och onödig
byråkrati*

Mom. 10

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 11

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av Anders Björck och Lars Schött, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Anders Björck begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 35 mom. 11 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av Anders Björck och Lars Schött.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Lars Schött begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 252
Nej - 46

Mom. 12

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 13

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 2467 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Nils Berndtson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 35 mom. 13 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 2467 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Nr 152

Tisdagen den
22 maj 1979

*Åtgärder mot
krångel och onödig
byråkrati*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Nils Berndtson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 283

Nej - 14

Mom. 14

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av Anders Björck och Lars Schött, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Anders Björck begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 35 mom. 14 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av Anders Björck och Lars Schött.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Anders Björck begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 252

Nej - 46

Mom. 15-17

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 18 och 19

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels det av Nils Berndtson under överläggningen framställda yrkandet, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Nils Berndtson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 35 mom. 18 och 19 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit det av Nils Berndtson under överläggningen framställda yrkandet.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Nils Berndtson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 284

Nej - 13

§ 15 Föredrogs

Justitieutskottets betänkande

1978/79:35 med anledning av ett i propositionen 1978/79:111 om åtgärder mot krångel och onödig byråkrati m. m. framlagt förslag till lag om ändring i lagen (1977:20) om TV-övervakning

Lagutskottets betänkande

1978/79:21 med anledning av ett i propositionen 1978/79:111 om åtgärder mot krångel och onödig byråkrati m. m. framlagt förslag till lag om ändring i utsökningslagen (1877:31 s. 1)

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 16 **Kravet på barnomsorgsplaner**

Föredrogs socialutskottets betänkande 1978/79:40 med anledning av viss del av propositionen 1978/79:111 om åtgärder mot krångel och onödig byråkrati m. m. jämte motioner.

I propositionen 1978/79:111 om åtgärder mot krångel och onödig byråkrati m. m. hade regeringen (socialdepartementet) såvitt propositionen hänvisats till socialutskottet (bil. 4 delvis) föreslagit riksdagen att

dels anta vid propositionen fogat förslag till lag om ändring i livsmedelslagen (1971:511),

dels godkänna de riktlinjer för bidrag till kommunernas barnomsorg som föredragande statsrådet förordat.

I detta sammanhang hade behandlats de med anledning av propositionen väckta motionerna

1978/79:2449 av Sven-Olov Träff (m) och Johan Olsson (c) – denna motion hade remitterats till konstitutionsutskottet och sedermera överlämnats till socialutskottet,

1978/79:2460 av Gösta Bohman m. fl. (m), vari hemställts att riksdagen skulle

1. hos regeringen anhålla om förslag syftande till avskaffande av nuvarande specificerade krav på barnomsorgsplaner i kommunerna,

2. anta vid motionen fogat förslag till lag om ändring i barnavårdslagen,

3. anta vid motionen fogat förslag till lag om ändring i stadgan för barnavårdsanstalter, och

Tisdagen den
22 maj 1979

*Kravet på barn-
omsorgsplaner*

1978/79:2465 av Thorbjörn Fälldin m. fl. (c) såvitt nu var i fråga (yrkandet 7).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle anta det vid propositionen fogade förslaget till lag om ändring i livsmedelslagen (1971:511),
2. att riksdagen godkände de riktlinjer för bidrag till kommunernas barnomsorg som föredragande statsrådet förordat,
3. beträffande nytt statsbidragssystem för barnomsorgen att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:2465, yrkandet 7,
4. beträffande avskaffande av nuvarande specificerade krav på barnomsorgsplaner att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:2460, yrkandet 1,
5. beträffande vissa lagändringar rörande tillsynen över förskolor och fritidshem att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:2460, yrkandena 2 och 3,
6. beträffande tilläggsdirektiv till 1978 års semesterkommitté att riksdagen skulle avslå motionen 1978/79:2449.

Reservation hade avgivits beträffande avskaffande av nuvarande specificerade krav på barnomsorgsplaner av Karl Leuchovius (m) och Blenda Littmarck (m) som ansett att utskottet under 4 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1978/79:2460, yrkandet 1, som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anfört.

KARL LEUCHOVIUS (m):

Herr talman! Till socialutskottets betänkande 1978/79:40 om åtgärder mot krångel och onödig byråkrati vad avser frågor som rör barnomsorg har fogats en reservation av de moderata utskottsledamöterna.

Reservationen är en uppföljning av och ansluter sig till det förslag som bl. a. lagts fram av statskontrollkommittén angående kommunernas barnomsorgsplaner m. m. Även i partimotionen 2460 av Gösta Bohman m. fl. har det framförts förslag syftande till ett avskaffande av nuvarande krav på specificerade barnomsorgsplaner i kommunerna. Motionärerna vill vidare öka kommunernas självständighet när det gäller tillsynen över förskolor och fritidshem.

Vi reservanter delar helt motionärernas synpunkter, och vi menar att det i princip borde vara varje kommun obetaget att i enlighet med sina egna förutsättningar planera utbyggnaden av barnomsorgen utan central styrning och utan central specificering av planeringen. Även om vi reservanter tror att ett avskaffande av barnomsorgsplanerna inte kan göras utan att en ingående utredning av förutsättningarna sker, menar vi att detta bör kunna genomföras relativt snabbt. Riksdagen bör alltså redan nu hos regeringen hemställa om att en skyndsamt utredning och förslag syftande till avskaffande av nuvarande specificerade krav på barnomsorgsplaner i kommunerna bör ske.

Herr talman! Jag ber med detta bara att få yrka bifall till den till detta betänkande fogade reservationen av de moderata ledamöterna i utskottet.

KERSTI SWARTZ (fp):

Herr talman! När det gäller barnomsorgen vet vi att tillgången i de allra flesta kommuner är otillräcklig. Vi vet också att den press som i någon mån utövats faktiskt har varit nödvändig i många fall. Statskontrollkommittén, som Karl Leuchovius hänvisade till, framhåller att först när det kraftigaste utbyggnadsskedet har passerat kan det finnas förutsättningar för att övergå till oreglerat planeringsförfarande, och det ställer sig även utskottsmajoriteten bakom. Frågan får då prövas på nytt.

Reservanterna framhåller att en utredning bör kunna genomföras snabbt. Eftersom det ännu dröjer ganska lång tid innan vi har fått full behovstäckning i fråga om barnomsorgen så har vi knappast nu behov av att hemställa om skyndsamt utredning och förslag syftande till ett avskaffande av nuvarande specificerade krav på barnomsorgsplaner i kommunerna.

Herr talman! Jag yrkar bifall till socialutskottets hemställan och avslag på reservationen.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1-3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Karl Leuchovius och Blenda Littmarck, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Karl Leuchovius begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialutskottets hemställan i betänkandet nr 40 mom. 4 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Karl Leuchovius och Blenda Littmarck.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Karl Leuchovius begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 242
Nej - 49

Mom. 5 och 6

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Tisdagen den
22 maj 1979

*Trafiksignaler för
gående*

Föredrogs trafikutskottets betänkande 1978/79:25 med anledning av propositionen 1978/79:111 om åtgärder mot krångel och onödig byråkrati m. m. såvitt avser avsnittet 3.1 om trafiksignaler för gående i bil. 5 (kommunikationsdepartementet).

I propositionen 1978/79:111 bil. 5 (kommunikationsdepartementet) hade regeringen, efter föredragning av kommunikationsministern Anitha Bondestam, berett riksdagen tillfälle att ta del av vad som i propositionen anförts om trafiksignaler för gående, innebärande att den särskilda straffsanktionen för överträdelse av förbudet att gå mot rött ljus skulle upphävas.

Utskottet hemställde

att riksdagen med anledning av propositionen 1978/79:111 såvitt nu var i fråga som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anført om trafiksignaler för gående, innebärande att påföljden för överträdelse av förbudet att gå mot rött ljus inte skulle slopas.

Reservation hade avgivits av Carl-Wilhelm Lothigijs (m), Rolf Sellgren (fp), Runc Torwald (c), Erik Johansson i Hållsta (c), Wiggo Komstedt (m) och Georg Danell (m) som ansett att utskottet bort hemställa

att riksdagen lämnade utan erinran vad föredraganden i propositionen 1978/79:111 såvitt nu var i fråga anført om trafiksignaler för gående.

CARL-WILHELM LOTHIGIJS (m):

Herr talman! Reservationen i detta utskottsbetänkande följer kommunikationsdepartementets förslag att upphäva sanktionerna vid gång mot "röd gubbe".

Nog är denna fråga, herr talman, en av de frågor som har med krångel och onödig byråkrati att göra. Jag vill i första hand uppehålla mig vid frågans praktiska betydelse – jag antar att kommunikationsministern kommer att ta upp de juridiska synpunkterna i sammanhanget.

I går uppmärksammade jag en skolklass som stannade för rött ljus vid ett övergångsställe. Det var just då ingen trafik på gatan, och alla vuxna gick över gatan mot rött ljus. Då hördes en liten röst i skolklassen:

– Farbröderna och tanterna går ju mot röd gubbe. Varför får inte vi göra det?

– Det är förbjudet att gå mot röd gubbe, svarade lärarinnan.

Hur, kammarledamöter, skall man bland allmänheten kunna upprätthålla någon respekt för lagar, då man inte använder sig av sanktionsförfarandet? Nästa gång, utan lärare, går barnen mot röd gubbe. Att under sådana förhållanden behålla straffsanktioner är orimligt och onödigt och har ingen preventiv verkan, snarare motsatsen.

Går man tillbaka till 1976 finner man att förseelser beivrats enligt följande:

88 år 1976, 635 år 1977, varav 9 i Stockholm, 2 i Göteborg, 274 i Malmö – som tydligen fäster litet större avseende vid den här saken – och 350 i övrigt i landet. För perioden januari–juni 1978 var siffran 396, varav 4 i Stockholm – tänk då på hur många som springer mot röd gubbe –, 3 i Göteborg, 167 i Malmö och 222 i övrigt i landet.

Då man ser de här siffrorna – 4 i Stockholm – förstår man att det endast är när polisen är på dåligt humör som han ingriper och använder sig av de möjligheter lagen erbjuder. Trots att polisen är vid övergångsstället görs det alltså inget ingripande. Då frågar man sig: Varför skall vi behålla dessa sanktioner? Varför skall vi ha ett förbud som i praktiken ingen lyder?

Mot denna bakgrund yrkar jag, herr talman, bifall till reservationen.

NILS HJORTH (s):

Herr talman! I propositionen 111 med förslag till åtgärder mot krångel och onödig byråkrati fick trafikutskottet efter diverse krångel tillfälle att yttra sig över vad som i propositionen har anförts om trafiksignaler för gående.

Det fanns olika uppfattningar om var detta ärende hörde hemma, men då vi i trafikutskottet tidigare har behandlat liknande motioner och då vi dessutom kände ett starkt behov av att uttala vår uppfattning i frågan var det bra att vi till slut fick detta tillfälle.

Kommunikationsministern har i avsnittet 3 i bil. 5 i propositionen tagit upp en del förenklingar som regeringen har genomfört eller avser att genomföra. Bl. a. avser man att upphäva den särskilda trafikstraffsanktionen för överträdelsen att gå mot rött ljus. Som framgår av trafikutskottets betänkande och herr Lothigius anförande har vi inte lyckats uppnå enighet i vårt ställningstagande. Majoriteten vill dock ha straffsanktionen kvar, främst av trafiksäkerhetsskäl. Det är naturligtvis bra, om man kan göra förenklingar och ta bort straff som inte uppfattas som meningsfulla och inte har någon allmänpreventiv effekt, men det finns angelägnare områden härvidlag. Utskottet anser i detta fall att det tvärtom kan få allvarliga följder. Därvid kan vi stödja oss på de remissinstanser som i vårt land har ansvaret för trafiksäkerhetsarbetet, nämligen TSV och NTF. De har avstyrkt förslaget, då de befarar att efterlevnaden blir sämre, om straffsanktionen tas bort. Det kan leda till allvarliga trafiksäkerhetsförsämringar. Man framhåller också risken för missförstånd och svårigheter i trafikundervisningen. Respekten för förbudet att gå mot röd gubbe kommer att försvagas.

Herr Lothigius anser att det är en principfråga, men jag tycker att hans exempel inte är så särskilt lyckat. Det lilla barnet tyckte att det var underligt att farbröderna och tanterna gick mot rött ljus. Följden skulle enligt Carl-Wilhelm Lothigius bli att man nästa gång, då läraren inte är med, går mot rött ljus. Men, Carl-Wilhelm Lothigius, följden skulle nog i fortsättningen bli att alla skolbarn, med eller utan lärare, går mot röd gubbe med alla de konsekvenser som detta kan medföra. Det är väl inte det viktigaste att någon åker fast – det viktigaste är att det trots allt har en återhållande effekt.

Trafikutskottet ansåg redan 1974 att regeln om rött ljus innebär absolut stopplikhet och att den regeln är så viktig ur trafiksäkerhetssynpunkt att varje

*Trafiksignaler för
gående*

uppluckring av denna princip kunde medföra allvarliga konsekvenser. Trafikuskottets majoritet har inte ändrat uppfattning därvidlag.

Reservanterna vill slopa straffet, men jag tycker att deras argumentering i reservationen är ganska tunn. Bara det förhållandet att ett så litet antal av de många som i dag överträder förbudet straffas, är enligt min mening inte något avgörande skäl. Ett borttagande av straffet skulle säkert innebära att de i dag laglydiga – och det är faktiskt rätt många – också skulle lockas att gå mot rött ljus så snart tillfälle gavs. Ju fler som gör detta, ju större blir trafiksäkerhetsriskerna – och den ökningen vill åtminstone inte jag medverka till.

Det verkar också som om statsrådet hyser vissa farhågor för följderna av ett borttagande av straffsanktionen, då hon betonar angelägenheten av ökad information i samband med ändringen och begär att ytterligare medel skall ges till TSV för detta ändamål. Nog verkar väl ändå detta onödigt krångligt! Man tar bort ett straff, som man anser krångligt, men man måste öka informationen för att de gående skall förstå förenklingen i det hela.

Det är inte påvisat några större olägenheter med att ha straffpåföljden kvar, och då varje uppluckring av förbudet att gå mot röd gubbe kan betyda ökade olyckor i trafiken yrkar jag bifall till trafikuskottets hemställan.

I detta anförande instämde Arne Persson (c), Sven Mellqvist (s) och Elvy Nilsson (s).

CARL-WILHELM LOTHIGIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Bara en kort replik till vad vännen Hjorth sade. Det är riktigt att några av de remissinstanser som har uttalat sig har hållit på principen om straff, medan de som i praktiken har att umgås med problemen – alltså polisen själv – har sagt att man bör ta bort straffsanktionen. Det tycker är jag det viktigaste i den här situationen.

Straffet har en återhållande effekt, sägs det. Men dess återhållande effekt urartar år från år och blir allt mindre värt. Jag vill också betona att den bestämmelsen fortfarande finns kvar att om man går mot röd gubbe och medverkar till trafiksvårigheter av något slag, då blir det påföljd – även om vi tar bort själva straffet för att gå mot röd gubbe. Men om det alltså händer något i samband med att man går mot rött ljus blir man straffad. Det finns således, herr talman, ingenting som förändrar situationen. Skall vi ha bort krångel, då bör vi också börja med denna del.

NILS HJORTH (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag är medveten om att polisen kan finna det besvärligt ibland att följa upp bestämmelserna, och det kan innebära vissa olägenheter för deras arbete. Men jag tror att man får ta den olägenheten i förvisningen att man därigenom kan klara flera människor från att bli offer i trafiken.

Jag glömde nämna att försäkringsbranschens organisationer också har uttalat sig mot borttagande av straffet och uttalat sin oro för vad det skulle medföra. Vidare finns en ökad tendens att bilarna kör mot rött ljus. Tar vi steget att ta bort straffet, då innebär det en uppmuntran till bilisterna att

fortsätta köra mot rött ljus – vilket ger ytterst allvarliga konsekvenser.

Jag yrkar alltså bifall till utskottets hemställan.

Kommunikationsministern ANITHA BONDESTAM:

Herr talman! Jag vill ta upp några få men angelägna förslag som ingår i kommunikationsdepartementets åtgärds paket mot krångel. I propositionen konstateras att det i kampen mot onödig byråkrati är viktigt att förenkla det offentliga språket. En av de författningar som länge har stått i blickpunkten i det sammanhanget är yrkestrafikförordningen.

Yrkestrafiklagstiftningen utgör ett betydelsefullt trafikpolitiskt instrument som berör många människor. Mot den bakgrunden har vi inom kommunikationsdepartementet lagt stor vikt vid att få till stånd en språklig modernisering av lagstiftningen. Arbetet har skett i nära samråd med byråkratiutredningens och statsrådsberedningens språkexperter. Det är min förhoppning att den nya yrkestrafiklagstiftning, som nu ligger på riksdagens bord och som inom kort skall behandlas i kammaren, skall visa sig vara så lättförståelig som bl. a. trafikutövare och andra intressenter har rätt att kräva.

Till de straffsanktionerade trafikreglerna hör kravet att cyklar skall vara försedda med belysningsutrustning även om de aldrig används i mörker. Till bilden hör att kravet på cykellykta under dagtid också omfattar vissa barncyklar trots att barn inte kan straffas. Bestämmelsen upplevs inte som meningsfull. För att inskräpa betydelsen av viktiga trafiksäkerhetsregler – och dit hör att cyklar i mörker måste ha tänd belysning – föreslår regeringen att kravet på cykellykta under dagtid slopas.

Jag vill också beröra regeringens uppmärksammade förslag om s. k. röd gubbe. Det innebär att man tar bort det nuvarande bötesstraffet. Själva förbudet att gå mot rött ljus står däremot kvar.

Vid behandlingen av förslaget har man uttryckt oro för att trafiksäkerheten skulle försämrats om straffsanktionen togs bort. Med tanke på de bristande övervakningsmöjligheter som finns f. n. är den oron enligt min mening obefogad. Straffet kan med nuvarande övervakningsmöjligheter inte ha någon nämnvärd allmänpreventiv betydelse. Detta har också bekräftats från kriminalpolitiskt håll under remissbehandlingen.

Det har vidare gjorts gällande att den föreslagna nya utformningen av reglerna skulle kunna innebära en tvekan om innebörden av bestämmelserna. Det skulle bli svårt att ge information till bl. a. barnen, har det sagts. Här vill jag först konstatera, att barn över huvud taget inte kan straffas. Från den synpunkten kan man fråga sig, om det finns anledning att fästa vikt vid själva straffsanktionen i informationen till barnen. Barnen måste ju i dag ställa sig frågande, när de ser att människor i stor omfattning kan gå mot rött ljus utan att någon griper in. Att förklara detta tycker jag borde vara mycket svårare än att förklara sanningen, nämligen att man inte får gå mot rött ljus men att vi saknar möjligheter att övervaka förbudet. I stället bör man inrikta informationen på att de allvarigare fallen av överträdelse kan och fortfarande skall kunna bestraffas som vårdslöshet i trafik liksom på att den som bryter mot

Nr 152

Tisdagen den
22 maj 1979

*Trafiksignaler för
gående*

förbudet och vållar en olycka kan drabbas av skadeståndsansvar och gå miste om försäkringsersättning.

Jag vill starkt betona att det här förslaget har en betydligt viktigare aspekt än att motverka byråkrati. Vi måste vara varsamma med straffsanktioner. Att ha ett förbud som det är förenat med straff att överträda men som människor dagligen bryter mot utan att straffas gör att respekten för andra och viktigare trafikregler urholkas. Brottsförebyggande rådet har särskilt betonat den aspekten. Om människor får en uppfattning innebärande att om de kan gå mot röd gubbe utan att straffas, så kan de också köra mot rött ljus utan påföljd, är trafiksäkerheten verkligen i fara.

Vi skall med all kraft kämpa för en säkrare trafik för olika trafikantkategorier, inte minst för barnen. Regeringen har också valt att föreslå konkreta åtgärder till fotgängarnas skydd. Jag tänker då på det uppdrag som regeringen i höstas gav trafiksäkerhetsverket, att planera åtgärder som kan förbättra signalregleringen vid övergångsställen. Vi måste få signalsystem som tar tillräcklig hänsyn till gångtrafiken. De långa väntetiderna måste bort och signalregleringen upplevas som meningsfull. Men dessa förändringar tar tid att genomföra.

Ett led i den reform som regeringen har föreslagit är att författningsändringen skall kombineras med en väl avvägd information. Det är meningen att informationen dels skall klarlägga innebörden av ändringen, dels skall inriktas mera generellt på fotgängarnas säkerhetssituation. Man bör på det sättet, Nils Hjorth, kunna få människor att förstå att man skall stanna för röd gubbe, inte för att undvika straff utan för att undvika att bli påkörd.

NILS HJORTH (s):

Herr talman! Jag uppskattar statsrådets strävan att förenkla lagar och förordningar. Men på grund av den oro jag känner för att ännu fler människor skall drabbas av trafikolyckor anser jag att den här bestämmelsen bör finnas kvar.

NTF har gått ut med en kampanj under mottot Ung i trafiken. Det sker mot bakgrunden av att 7 000 ungdomar varje år dödas eller skadas i trafiken. NTF bedriver en aktiv verksamhet för barn i förskoleåldern och ger trafikundervisning i skolorna. Barnens trafikklubb har blivit synnerligen populär. Den ger på ett lättfattligt sätt barnen undervisning i trafiksäkerhet. Trafiksäkerhetsverket och försäkringsbolagen gör också betydande insatser för att öka trafiksäkerheten, särskilt bland barnen.

Nu säger statsrådet att barn inte kan straffas. Men det kan ju följa med livet ut, om man inger dem den inställningen. Och jag undrar hur statsrådet anser att undervisningen i den aktuella frågan skall klaras om straffet för brott mot förbudet att gå mot rött ljus tas bort. Hon kanske skulle säga ungefär så här: "Ja, kära barn, ni får naturligtvis inte gå mot röd gubbe – det förstår ni. Men om ni ändå skulle göra det när ni blir litet äldre, så blir ni inte straffade för det – det har riksdag och regering bestämt. Går ni däremot slarvigt och vårdslöst – ja, då kan ni straffas för vårdslöshet i trafiken. Ni förstår barn, att vi här har gjort en del förenklingar, bl. a. för att ni yngre lättare skall förstå de

trafikregler som gäller.”

Jag undrar hur barnen skulle uppfatta en sådan undervisning.

Jag är rädd för att ett upphävande av detta straff minskar respekten för förbudet att gå mot rött ljus. Det kommer, befarar jag, att leda till ännu fler olyckor, och det skall vi väl ändå inte medverka till.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Carl-Wilhelm Lothigius m. fl. och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Carl-Wilhelm Lothigius begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller trafikutskottets hemställan i betänkandet nr 25 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Carl-Wilhelm Lothigius m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Carl-Wilhelm Lothigius begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 154
Nej - 129
Avstår - 8

§ 18 Uppskov med behandlingen av motion om flottningen i Ångermanälven

Föredrogs trafikutskottets betänkande 1978/79:26 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

I detta betänkande hemställde utskottet att riksdagen till riksmötet 1979/80 skulle uppskjuta behandlingen av

dels i betänkandet under mom. 1-30 angivna ärenden,

dels annat ärende som kunde komma att hänvisas till trafikutskottet under återstoden av innevarande riksmöte.

I mom. 4 hade upptagits motionen 1978/79:457 av Ivar Högström m. fl. (s) om flottningen i Ångermanälvens flodsystem.

IVAR HÖGSTRÖM (s):

Herr talman! Bland de ärenden som trafikutskottet i sitt betänkande nr 26 begär uppskov med behandlingen av till riksmötet 1979/80 finns upptagen motionen 457 om flottningen i Ångermanälvens flodsystem.

Nr 152

Tisdagen den
22 maj 1979

*Uppskov med be-
handlingen av
motion om flott-
ningen i Ånger-
manälven*

Tisdagen den
22 maj 1979

*Uppskov med be-
handlingen av
motion om flott-
ningen i Ånger-
manälven*

Jag beklagar verkligen att utskottet av tidsbrist ansett sig inte kunna förelägga kammaren ärendet för beslut under denna session. Jag vill därför, herr talman, med några ord redovisa varför jag betraktar ärendet som så angeläget att ett riksdagens beslut bör komma till stånd vid innevarande riksmöte.

Trafikutskottet har vid behandlingen av denna motion låtit infordra yttrande från intressenter och länsmyndigheter i de tre län som berörs i sammanhanget. Jag är självfallet tacksam för att utskottet bedömt ärendet vara så viktigt att man infordrat dessa remisser.

Vid en genomgång av remissytrandena finner man att alla de tunga remissinstanserna ansluter sig till det i motionen framförda kravet på att en samhällsekonomisk studie av flottningens bestånd snarast skall genomföras. Sålunda har de tre länsstyrelserna, Svenska skogsarbetareförbundet, Ångermanälvens flottningsförening, energisparkommittén och SJ uttalat ett klart behov av att en sådan studie verkställs.

Skälen för detta är att den framtida lösningen av skogstransporterna inom Ångermanälvens flodområde är en närings- och trafikpolitisk fråga av allra största vikt för de tre län detta gäller.

Det brådskar ur den synpunkten att flottningsföreningen redan varslat om friställning av arbetskraft i höst. Det borde därför, innan dessa varsel går i verkställighet, ha förelegat ett förslag om hur man i framtiden skall lösa problemet med timmertransporterna i området. Dessutom är det så att dessa arbetstillfällen i huvudsak finns i inlandet, och då är, som de flesta måste förstå, bevarandet av dem synnerligen viktigt. För skogsnäringens framtid måste vi vara ytterst rädda om den arbetskraft som finns kvar i inlandet.

Den försening som skulle uppkomma genom detta uppskov med riksdagens behandling av ärendet är därför oroande. Man bör kunna utnyttja sommarmånaderna till att genomföra den utredning det nu är fråga om.

Jag yrkar därför, herr talman, avslag på utskottets hemställan såvitt avser förslaget att behandlingen av den i mom. 4 nämnda motionen 1978/79:457 skall uppskjutas till riksmötet 1979/80.

I detta anförande instämde Hagar Normark (s), Roland Brännström (s), Axel Andersson (s), Martin Segerstedt (s), Curt Boström (s), Arne Nygren (s), Birger Nilsson (s), Bengt Wiklund (s), Rune Jonsson i Husum (s), Bo Forslund (s), Stig Olsson (s), Sven-Erik Nordin (c) och Lilly Hansson (s).

CARL-WILHELM LOTHIGIUS (m):

Herr talman! Låt mig dela upp den här frågan.

Utskottet har den senaste månaden haft en alldeles särskilt stor arbetsbelastning. Jag kan bl. a. peka på det största betänkande som vi har arbetat med under de senaste åren – en ny trafikpolitisk utredning. Naturligt är då att vi flyttar vissa frågor till hösten. Personligen tycker jag att det är tråkigt att vi behöver göra det. Frågorna har utvalts efter angelägenhetsgrad. Det fanns i Ivar Högströms motion inte någonting som sade att den skulle prioriteras.

Utskottet ville också samla remisser och fakta i målet. I mitten av juni reser

utskottet upp till dessa områden för att se på förhållandena. Först i torsdags efter ett informellt sammanträde kunde vi sammanföra remisserna för att se om vi för Ivar Högströms skull kunde driva fram frågan. Det visade sig att det inte fanns någon möjlighet att belasta riksdagens tid i vår. Det är tre veckor sedan vi i utskottet fattade beslutet att skjuta upp behandlingen av frågan till hösten. Utskottet var helt enigt, talmanskonferensen har godtagit vårt förslag utan anmärkning.

Och så till sakfrågan.

När jag tillsammans med kansliet hade gått igenom frågorna och tagit kontakt med departementet framstod det klart att de farhågor som Ivar Högström hyser inte kommer att besannas. Frågan behandlas f. n. i en regional grupp, en rad instanser inom en av länsstyrelserna. Ett förslag kommer så småningom att framläggas. Detta behöver vi ha i utskottet för att kunna göra ett riktigt ställningstagande, eftersom finansiella aspekter måste läggas på lösningen av frågan.

Länsstyrelserna i respektive län kan ta initiativ och föreslå regeringen en utredning. Det har de inte gjort ännu. Länsstyrelserna borde ju före riksdagen ta upp frågan. Regeringen kan själv ta initiativ och anföra synpunkter samt föreslå en utredning.

Jag har, herr talman, under alla år haft stor respekt för Ivar Högströms agerande i denna kammare. Han brukar inte göra sig skyldig till överdrifter. Och jag förstår att han nu vill slå vakt om de anställda inom flottningen. Men mot bakgrund av vad jag här har sagt vill jag påstå att Ivar Högströms farhågor är överdrivna. Var lugn! Länsstyrelsen, regeringen och utskottet har samma uppfattning: Frågan kan lösas t. o. m. utan riksdagens medverkan.

Med detta yrkar jag, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

IVAR HÖGSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Vi har upplevt hur man har lagt ned flottningen i älv efter älv. Nu är Ångermanälven den sista större älv där flottning finns kvar. Tusentals arbetstillfällen i inlandet har på det sättet gått förlorade utan att några ingripanden har gjorts. Dessa frågor har inte tidigare diskuterats i önskvärd utsträckning. Därför har vi bedömt det så att denna gång måste riksdagen ta initiativ för att frågan verkligen skall uppmärksammas och få den belysning den förtjänar.

Redan den friställning som nu har varslats leder till att direkt och indirekt kommer 100 arbetstillfällen att gå förlorade i inlandskommunerna.

Jag har själv deltagit i ett möte i detta område där kommunalmännen deltog. De konstaterade att om ingenting nu sker, är detta slutet på flottningen i denna älvdel. Det kan tänkas att den största intressenten, Svenska Cellulosa Aktiebolaget, som har 40 % av flottgodsmängden, bestämmer sig för att lägga ned flottningen – och då är den nedlagd. Enbart företagsekonomiska skäl får inte vara avgörande denna gång. Det är anledningen till att vi vill ha till stånd en samhällsstudie av de konsekvenser detta får för dessa bygder och människor.

Tisdagen den
22 maj 1979

*Uppskov med be-
handlingen av
motion om flott-
ningen i Ånger-
manälven*

CARL-WILHELM LOTHIGIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Länsstyrelserna, som har denna fråga under ögonen och som arbetar med den, har de facto inte tagit upp den. I länsstyrelserna har Ivar Högström och andra möjligheter att göra sig gällande. Länsstyrelserna har möjlighet att gå till regeringen och begära att den tar hand om denna fråga.

Skall vi som ett utskott, utan att ha tillräckligt beslutsunderlag, ge oss ut på en resa för att studera förhållandena och fatta beslut, när man på länsplanet har möjlighet att ta initiativ? Jag tycker att det är fel och orimligt att begära detta av utskottet. Jag hänvisar också till att utskottet var enigt. Även Ivar Högströms socialdemokratiska kamrater deltog alltså i beslutet.

IVAR HÖGSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Något initiativ har tidigare icke tagits av länsstyrelserna – och inte heller denna gång. Därför är ett riksdagens initiativ nödvändigt. Det är därför vi vill ha fram en samhällsekonomisk utredning.

Detta är ingen partipolitisk fråga för dessa bygder. Jag kan erinra om att centerns Ångermanlandsdistrikt vid sin årsstämma helt delade våra synpunkter. Det är därför vi har begärt att riksdagen skall ta ställning i denna sakfråga.

CARL-WILHELM LOTHIGIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Under tiden som vi håller på att debattera sitter en arbetsgrupp i Ångermanland och arbetar med frågan. Den skall ge ett underlag för beslut.

Länsstyrelserna har möjligheter att ta ett initiativ, men de har i remisskrivelserna sagt att de tycker att frågan skall utredas. Det finns då alla möjligheter för Ivar Högström och hans kamrater i dessa trakter att agera.

Vi håller med om att man här inte bör varsla utan att en undersökning bör komma till stånd, innan man fattar ett sådant beslut. Men det initiativet bör tas på länshåll och inte från riksdagens sida.

SVEN-ERIK NORDIN (c):

Herr talman! Jag har redan instämt i Ivar Högströms anförande om flottningens värde och denna frågas betydelse. Jag vill bara säga några ord om hur brådskande detta ärende är.

Är det så brådskande att behandlingen inte kan skjutas upp till hösten? Enligt min mening är detta ett brådskande ärende, eftersom det är ett faktum att varsel är utfärdat om flottningens upphörande på ett betydande del av Ångermanälven. Det är också ett faktum att länsstyrelsen i Västernorrlands län och länsstyrelsen i Västerbottens län vill ha en snabb utredning i denna fråga. Länsstyrelsen i Västernorrland vill att den utredningen skall vara färdig redan till hösten.

Jag har erfarenheter av beslut som har fattats för hastigt i sådana här ärenden. I norra Ångermanland lades på 1960-talet tre flottleder ner. De var visserligen betydligt mindre än Ångermanälven, men effekterna blev

följande: Stora virkesmängder lades över till landsvägstransport på grusvägar med dålig bärighet. Det har medfört att dessa vägar i tjällossningstider är avstängda under långa perioder. Det har orsakat bekymmer för andra viktiga transporter. Jag kan faktiskt inte vara med om och ta på mitt ansvar att det fattas nya hastiga beslut utan att det finns en ordentlig utredning i ärendet, och i det avseendet menar jag att riksdagens viljeyttring är betydelsefull.

Även i andra sammanhang än de trafikpolitiska brukar man säga att när sista tåget har gått är det försent. När det gäller flottning har vi ett fackuttryck. Att rensa flottleden kallas att "dra rumpan". När sista rumpan är dragen är det försent att lägga virke på flottleden i fråga.

Herr talman! Jag tycker faktiskt att det är för tidigt att dra den sista rumpan på Ångermanälvens flottled. Jag ber därför att få säga att jag kommer att rösta för bifall till Ivar Högströms yrkande.

BIRGER ROSQVIST (s):

Herr talman! Helt kort vill jag bara säga att det har framkommit sådana omständigheter sedan trafikutskottet tog beslutet om att föreslå remiss av denna motion till höstriksdagen, att vi från socialdemokratiskt håll är beredda att ompröva det beslutet. Jag ber därför, herr talman, att få instämma i det yrkande som Ivar Högström har framställt, att motionen måtte upptas till behandling redan i vår.

I trafikutskottet har vi arbetat undan de ärenden vi har haft att behandla, och vi har nu möjlighet och tid att hinna med även detta ärende. Även om de dagar vi nu har kvar att arbeta i riksdagen är få och bemängda med arbetsuppgifter behöver inte behandlingen av detta ärende på något sätt försinka behandlingen av de övriga.

Herr talman! Jag yrkar bifall till Ivar Högströms förslag.

CARL-WILHELM LOTHIGIUS (m):

Herr talman! Jag vill bara anmäla följande. Vi kan inte under den tid som står till buds få det underlag som vi behöver för att fatta beslut. Mot den bakgrunden kommer jag att följa trafikutskottets förslag.

BIRGER ROSQVIST (s):

Herr talman! Det beslut som vi skall fatta i utskottet gäller enbart att ta ställning till ett yrkande om att den här frågan skall utredas. Det behöver inte ta lång tid i utskottet att avgöra om det yrkandet skall tillstyrkas eller inte.

CARL-WILHELM LOTHIGIUS (m):

Herr talman! Utskottet måste också för att göra sitt arbete riktigt ta hänsyn till frågans finansiella bakgrund. Det är bl. a. i det avseendet som jag menar att vi behöver ett underlag. Dessutom är jag övertygad om, herr talman, att kommunikationsministern mot bakgrund av dagens debatt tillsammans med länsstyrelsen klarar av den här frågan. Svårare är den inte.

Överläggningen var härmed slutad.

Tisdagen den
22 maj 1979

*Uppskov med be-
handlingen av
motion om flott-
ningen i Ånger-
manälven*

TREDJE VICE TALMANNEN: Propositioner ställs först på bifall till eller avslag på utskottets hemställan såvitt avser den i mom. 4 omnämnda motionen nr 457 av Ivar Högström m. fl. och därefter i fråga om utskottets hemställan i övrigt.

Utskottets hemställan såvitt avsåg motioner nr 457 av Ivar Högström m. fl.

Propositioner gavs på dels bifall till, dels avslag på utskottets hemställan, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Ivar Högström begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller trafikutskottets hemställan i betänkandet nr 26 såvitt avser motionen nr 457 av Ivar Högström m. fl. röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren avslagit utskottets hemställan.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Ivar Högström begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 106
Nej – 184
Avstår – 3

Utskottets hemställan i övrigt

Bifölls.

§ 19 På förslag av tredje vice talmannen beslöts att kammarens förhandlingar skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

§ 20 Tredje vice talmannen meddelade att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde skulle näringsutskottets betänkande nr 43, arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 32 och näringsutskottets betänkande nr 44 i nu angiven ordning uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden.

§ 21 Anmäldes och bordlades

Motion

1978/79:2710 av *Rolf Hagel* och *Alf Lövenborg*

med anledning av propositionen 1978/79:218 om lag om förbud mot att under viss tid tillföra kärnreaktorer kärnbränsle, m. m.

§ 22 Anmäldes och bordlades

Skatteutskottets betänkanden

1978/79:49 med anledning av propositionen 1978/79:110 om riktlinjer för skogspolitiken, m. m. såvitt avser skogsvårdsavgiften jämte motioner

1978/79:54 med anledning av propositionen 1978/79:204 om omläggning av skogsbeskattningen jämte motioner

Nr 152

Tisdagen den
22 maj 1979

Socialförsäkringsutskottets betänkanden

1978/79:24 med anledning av dels propositionen 1978/79:100 i vad avser visst anslag för budgetåret 1979/80 till ekonomiskt stöd åt barnfamiljer m. m., dels propositionen 1978/79:168 om föräldrautbildning och förbättringar av föräldraförsäkringen m. m. såvitt avser förbättringar av föräldraförsäkringen m. m. jämte motioner

Uppskov med behandlingen av motion om flottningen i Ångermanälven

1978/79:25 med anledning av propositionen 1978/79:202 om avgiftsuttaget till försäkringen för tilläggs pension och arbetsskadeförsäkringen under åren 1980–1984, m. m., såvitt propositionen hänvisats till utskottet, jämte motioner

Socialutskottets betänkanden

1978/79:44 med anledning av i propositionen 1978/79:100 gjorda framställningar inom socialdepartementets verksamhetsområde såvitt gäller ekonomiskt stöd åt barnfamiljer m. m. jämte motioner

1978/79:45 med anledning av propositionen 1978/79:168 om föräldrautbildning och förbättringar av föräldraförsäkringen m. m. såvitt avser förslag om föräldrautbildning jämte motioner

1978/79:46 om uppskov med behandlingen av visst ärende till riksmötet 1979/80

Jordbruksutskottets betänkande

1978/79:30 med anledning av propositionen 1978/79:110 om riktlinjer för skogspolitiken, m. m. jämte motioner

Näringsutskottets betänkande

1978/79:48 med anledning av propositionen 1978/79:145 om åtgärder för tekoindustrin jämte motioner

§ 23 Kammaren åtskildes kl. 17.58.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert

Förteckning över talare

(Siffrorna avser sida i protokollet)

Tisdagen den 22 maj

Adamsson, Erik (s) 52, 55, 56
André, Gunilla (c) 13, 16, 18
Bergander, Lilly (s) 24, 25
Berndtson, Nils (vpk) 94, 96, 105
Björck, Anders (m) 46
Bondestam, Anitha, kommunikationsminister 117
Boo, Karl (c) 87, 96, 101
Ericson, Sture (s) 21, 22
Fiskesjö, Bertil (c) 37, 42, 45, 54, 55, 56, 82
Hammarbacken, Britta (c) 79, 82
Hermansson, Carl-Henrik (vpk) 35, 42, 44
Hjelmström, Eva (vpk) 66, 68, 69, 73, 75
Hjorth, Nils (s) 115, 116, 118
Hugosson, Kurt (s) 63, 68, 73, 75, 77
Huss, Erik, industriminister 11, 15, 17, 18, 19, 22
Högström, Ivar (s) 119, 121, 122
Jadestig, Thure (s) 4, 7, 9
Jansson, Paul (s) 13, 15, 17, 18
Johansson, Hilding (s) 31, 41, 43, 50, 51, 97, 101, 103
Karlsson, Torsten (s) 14, 16, 18
Kindbom, Bengt (c) 70, 74, 76
Leuchovius, Karl (m) 112
Lindahl, Torkel (fp) 48, 51, 52, 76, 77, 103, 106, 107
Lindquist, Inger (m) 6, 8, 9, 10, 11
Lothigius, Carl-Wilhelm (m) 114, 116, 120, 122, 123
Mundebo, Ingemar, budget- och ekonomiminister 23, 24, 25
Nordin, Sven-Erik (c) 122
Romanus, Sven, justitieminister 3, 7, 9, 10
Rosqvist, Birger (s) 123
Stålberg, Marianne (s) 81
Svanberg, Ingvar (s) 20, 22
Swartz, Kersti (fp) 113
Svensson, Olle (s) 69
Torwald, Rune (c) 5, 8, 10, 11
Unckel, Per (m) 91, 100, 102, 106, 107
Wachtmeister, Knut (m) 26